

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedra

BRUŅOTU KONFLIKTU IETEKME
UZ LĪGUMU SPĒKA ESAMĪBU

MAĢISTRA DARBS

Autors : Anastasija Zankoviča
Studenta apliecības Nr.: az07056
Darba vadītājs : Mg.iur. Māris Lejnieks

RĪGA 2012

SATURS

IEVADS.....	3
1. KARA IETEKMES UZ LĪGUMIEM VĒSTRISKĀ ATTĪSTĪBA.....	5
Izbeigšanas teorija.....	5
Saglabāšanas teorija.....	8
Otrā Pasaules kara ietekme uz līgumu spēka esamību.....	11
Diferencēšanas teorija un kodifikācijas aizsākumi.....	15
JĒDZIENU IZPRATNE UN TO VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA	18
Kara un bruņota konflikta koncepcijas.....	18
2.2 Līguma jēdziens	24
2.3. Līgumu klasifikācija.....	27
ATTIECĪBAS AR CITĀM JURIDISKAJĀM DOKTRĪNĀM	33
3. 1. Rebus sic stantibus.....	34
3.2. Okupācija kā viens no bruņota konflikta gadījumiem.....	39
PAŠAIZSARDZĪBAS TIESĪBU ĪSTENOŠANA.....	43
ANO Statūtu 51. panta regulējuma un paražu tiesību normas.....	45
Paš aizsardzība paražu tiesībās apjoms un robežas.....	48
Paš aizsardzība tiesības apjoms un robežas saskaņā ar ANO Statūtu 51. pantu.....	50
Paš aizsardzības īstenošana vienas valsts ietvaros.....	52
LATVIJAS REPUBLIKAS PIRMS OTRĀ PASAULES KARA NOSLĒGTO LĪGUMU	
ANALĪZE.....	55
5.1. 1920. gada 11. augusta Latvijas Republikas –Krievijas miera līgums.....	56
5.2. 1932. gada 5. februāra Neuzbrukšanas līgums	58
5.3. 1939. gada 5. oktobra Savstarpējās palīdzības pakts.....	59
KOPSAVILKUMS.....	61
ANOTĀCIJA.....	65
ANOTATION.....	66
Key words: international treaties, armed conflict, occupation.....	66
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS.....	67

IEVADS

Bruņoti konflikti, kas ir viena no brutālākajām cilvēka dabas izpausmēm, pavadīja cilvēci visā tās attīstības garumā. Praktiski katru brīdi tie plosās kādā no zemeslodes vietām un bieži pat vairākās vietās vienlaikus. Bruņotu konfliktu galvenā loma starptautiskajās attiecībās, kā atzīst izcils kara teorētiķis Karls fon Klauzevics (Carl von Clausewitz 1780.–1831.g.), ir politikas turpināšana ar piespiedu metodēm.¹ Augošā kara ietekme uz visiem dzīves aspektiem atnes sev līdzī arī pilnīgu politisko un sociālo attiecību saraušanu valstu starpā. Šīs vispārējās kara sekas rada arī jautājumus par kara ietekmi uz līgumiem, kas ir noslēgti karojošo pušu starpā pirms karadarbības uzsākšanas, līgumiem, kas ir noslēgti karadarbības laikā, un, visbeidzot, uz līgumiem, kas ir noslēgti starp karojošām pusēm un trešajām valstīm.

Atbildes uz šiem jautājumiem mainījās mainoties laikam un daži autori uzskata, ka šis jautājums ir vēl joprojām neatrisināts tiesību jautājums. Šīs tēmas izpētei darbus ir veltījušas tādas atzītas starptautisko tiesību autoritātes kā Roberts Džakomets (*Robert Jacomet*), Garlds Tobins (*Harold Tobin*), Augustino Giljadino (*Agostino Gialdino*), Hugo Grocijs (*Hugo Grotius 1583. –1645.g.*), Sesils Hursts (*Sir Cecil J.B. Hurst*) un citi. Mūsdienu starptautisko tiesību zinātnieku vidū ievērības vērti ir Jana Brounlija (*Jans Brownlie*), kā arī Lusija Kafliša (*Lucius Caflich*) izstrādātie ziņojumi. Autore šī darba ietvaros, turpinot augstākminēto zinātnieku darbu, centīsies sniegt analīzi par dažādiem viedokļiem bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem jautājumos un rast atbildes uz jaunajiem šīs jomas izaicinājumiem.

2000. gadā Starptautisko tiesību komisija uzsāka darbu pie Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem projekta izstrādes, nozīmējot Janu Brounliju par speciālo ziņotāju. Šo noteikumu projekta izstrāde ilga gandrīz desmit gadus un izraisīja asas diskusijas valstu starpā. 2011. gada 17. maijā otrajā lasījumā tika pieņemti Noteikumu par bruņoto konfliktu ietekmi uz līgumiem. Daži autori pauž nostāju, ka ne visi šo noteikumu panti atspoguļo pastāvošās paražu tiesības. Neskatoties uz to, pēc autores domām, šādas attieksmes pareizai ievirzīšanai ir jārada skaidrība par esošā regulējuma pareizo interpretāciju un sekmīgākām attīstības tendencēm.

Šī darba galvenais mērķis ir noskaidrot bruņotu konfliktu lomu starptautiskajās līgumu tiesībās, analizējot gan tiesību zinātnieku izteiktos viedokļus, gan ANO Starptautiskās tiesas spriedumus un konsultatīvos viedokļus, gan valstu praksi. Turklāt, autore vēlas, analizējot Starptautiskās komisijas radītos noteikumus, noskaidrot pastāvošā regulējuma trūkumus un

¹ Bojārs J. Starptautiskās publiskās tiesības III. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007., 70.lpp.

izvirzīt priekšlikumus to pilnveidošanai. Šā mērķa sasniegšanai autore izmantojusi formāli juridiskās analīzes metodes, salīdzinošu, vēsturisku, sistēmisko, deduktīvo un induktīvo pētnieciskās metodes.

Maģistra darbs sastāv no piecām nodaļām. Pirmajā nodaļā autore analizē kara ietekmes uz līgumsaistībām vēsturisko attīstību. Kā atzīmēja profesors Džons Moris Roberts (*John Morris Roberts 1928.- 2003.g.*) savā sējumā par pasaules vēsturi no 1901. līdz 2000. gadam, vēsturnieki atveido notikumus, kurus vairums domājošo cilvēku būtu vēlējušies aizmirst, bet tiem no mums, kuri profesionāli ir saistīti ar starptautisko tiesību praksi, ir ar nožēlu jāņem vērā.² Lai izprastu kara un bruņotu konfliktu būtību, paražu tiesību esamību un iespējamās attīstības perspektīvas, ir nepieciešams pievērsties bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem vēsturiskai evolūcijai. Tas arī ir šī darba pirmās nodaļas primārais mērķis.

Otrajā nodaļā autore pievērsās kara un bruņota konflikta koncepciju analīzei, kā arī līguma jēdziena analīzei un līgumu klasifikācijai, bruņota konflikta ietekmes noskaidrošanas mērķiem. Trešajā darba nodaļā autore analizē bruņotu konfliktu attiecības ar citām juridiskām doktrīnām un izvērtē to savstarpējo saistību. Darba četrajā nodaļā autore pievērsās paš aizsardzības tiesības īstenošanas un to ietekmes uz līgumiem izpētei. Pēdējā darba nodaļā, autore analizē Latvijas Republikas laika posmā no 1918. līdz 1940. gadam noslēgtos starptautiskos līgumus un mēģina rast atbildes par Latvijas inkorporācijas PSRS sastāvā ietekmi uz šiem līgumiem.

Savā darbā autore ir izmantojusi plašu avotu klāstu. Vislielākā uzmanība tika veltīta ārvalstu zinātniskai literatūrai. Otro vietu ieņēma starptautisku līgumu izpēte un publikāciju analīze. Nozīmīga loma darbā tika atvēlēta arī Starptautiskās tiesas spriedumiem un konsultatīvajiem viedokļiem, kā arī Starptautisko tiesību komisijas, citu organizāciju dokumentiem un valstu praksei.

² Zacklin R. Beyond Kosovo: the United Nations and Humanitarian Intervention. Citēts no: Roberts J. M. Twentieth Century: The History of the World, 1901 to 2000. New York: Viking, 2000, p. 220.

1. KARA IETEKMES UZ LĪGUMIEM VĒSTRISKĀ ATTĪSTĪBA

Miers un karš ir divi atšķirīgi valstu starptautisko attiecību stāvokļi, kuri izraisa atšķirīgas juridiskās sekas. Vēsturiski izpratni par karadarbības ietekmi uz līgumsaistībām lielā mērā ietekmēja sabiedrības attīstība pakāpe, izpratne par karu, kā arī par starptautiskām attiecībām kopumā. Var izdalīt vairākas karadarbības ietekmes uz līgumsaistībām teorijas, katrai no kurām atbilst savs vēsturiskais posms, savī filozofiskie uzskati un līdz ar to arī atšķirīgi uzskati par to, kādā mērā karadarbība ietekmē valstu saistības.³ Šīs nodaļas ietvaros autore analizēs augstākminēto teoriju atziņas, sniedzot savu viedokli par kara ietekmes uz līgumsaistībām izpratnes vēsturisko attīstības.

Izbeigšanas teorija

Viena no sēnākām kara ietekmes uz līgumiem teorijām, saskaņā ar kuru, kara uzsākšana jebkura līguma pušu starpā automātiski izbeidz šī līguma darbību, tiek dēvēta par izbeigšanas teorija. Pētot valstu praksi karadarbības ietekmes uz līgumiem jomā ir jāsecina, ka jo senāka prakse tiek aplūkota, jo radikālāki un viennozīmīgāki ir apgalvojumi ka visi līgumi tiek izbeigti ar kara uzsākšanos līgumslēdzēju pušu starpā. Tiesību zinātnieku vidū nepastāv vienotais viedoklis par to, kad tieši izbeigšanas teorija tika formulēta un uz ko balstās šīs teorijas atziņas. Kā autoritatīvākus var minēt divus viedokļus par izbeigšanas teorijas rašanas vēsturi: izbeigšanas teorijas pirmsākumi ir meklējami seno laiku paražās un izbeigšanas teorija balstās uz dabisko tiesību doktrīnas atziņām.

Senākos laikos īpaša nozīme tika pievērsta kara pasludināšanai. Seno grieķu laikos karš varēja tikt uzsākts tikai pēc formālas kara pasludināšanas⁴, turklāt Grieķijas pilsētu-valstu prakse liecina, ka papildus kara pasludināšanai bija nepieciešams arī noteikt kara uzsākšanas iemeslu.⁵ Seno romiešu pieeja kara uzsākšanai bija vairāk formāla. Romiešu filozofs Cicerons savos darbos uzsvēr, ka viens no taisnīga kara priekšnosacījumiem ir tā atbilstošā pasludināšana.⁶ Par patstāvīga un svarīga iemesla esamību, kas kalpoja par kara uzsākšanas attaisnojumu, Romā lēma īpaša grupa priesteru (*fetiales*), kuri arī pasludināja karu.⁷ Kara

³ Delbruuck J. War, Effect on treaties. Citēts no: Bernardt R. (Ed.) Encyclopedia of Public International Law. Vol 4. Amsterdam: Elsevier Science B.V., 2000, p. 1367-1372.; Memorandum by the Secretariat. The effect of the armed conflicts on treaties: examination of practice and doctrine. 1 February 2005, A/CN.4/550, 2005, p.13. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/226/28/PDF/N0522628.pdf?OpenElement> [aplūkots 10.02.2012.]

⁴ Oppenheim L. International Law: a treatise I vol.3rd ed. New Jersey: The Lawbook Exchange, 1920., p. 53.

⁵ Brownlie I. International Law and the use of force by states. Oxford: Oxford University Press, 1963, p.4.

⁶ Dinstein Y. War, aggression and self-defence 4th ed. Cambridge: Cambridge United Press, 2005, p.59; Brownlie I. International Law and the use of force by states. Oxford: Oxford University Press, 1963, p. 4.

⁷ Halliday W. R. Lectures on the History of Roman Religion: From Numa to Augustus. London: Hodder and Stoughton, 1922, p.114. Citēts pēc: Bellamy A.J. Just Wars: from Cicero to Iraq. Cambridge: Polity Press, 2006,

pasludināšana paredzēja komplicētu ceremoniju, kuras kulminācijas punkts bija svinīga šķēpa mešana pāri Romas robežām uz ienaidnieka teritoriju un seno laiku juridisko postulātu deklamācija.⁸

Tradicionāli, pasludinot karu, katra no karojošām pusēm svinīgi paziņoja, ka visu līgumu darbība, kas pastāv viņu starpā, tiek izbeigta. Tiesību zinātnieki, kas atbalsta viedokli par izbeigšanas teorijas rašanos no seno laiku paražām uzskata, ka šādas prakses efekts pārdzīvoja pašu praksi, jo tieši uz tās balstās senākā un tradicionālākā teorija par karadarbības ietekmi uz līgumsaistībām.⁹ Citi autori, savukārt, pauž nostāju, ka izbeigšanas teorijas atziņas balstās uz dabisko tiesību doktrīnu.¹⁰ Dabisko tiesību filozofi uzskatīja, ka cilvēka dabiskais stāvoklis pirms sabiedrības līguma noslēgšanas, kurš nodibina pilsonisko sabiedrību, ir tieši *bellum omnium contra omnes*. Līdz ar to, karš ir socioloģiskais fenomens, jeb faktiskā situācija ārpus tiesību regulējuma.¹¹ Kara uzsākšana ir valsts atkāpšanās no sabiedrības līguma starpvalstu attiecību kontekstā, kas nozīmē visu tiesisko attiecību pārtraukšanu valstu starpā.

Jāatzīmē ka ne visi dabisko tiesību piekritēji atbalstīja šādu pieeju kara ietekmei uz līgumiem. Tā, piemēram, Hugo Grocijs savā darbā „*De jure belli ac pacis*” uzsvēra, ka karš nepieliek punktu visām juridiskām saistībām valstu starpā, un līdz ar to, tas nav uzskatāms par socioloģisko fenomenu, kas ir ārpus tiesībām. Saskaņā ar tiesību zinātnieka domām, neskatoties uz to, ka rakstītās tiesību normas, kas ir attiecīgās valsts iekšējās tiesību normas, zaudē savu spēku, nerakstītās tiesību normas, kurus diktē daba vai nāciju savienības griba, paliek spēkā.¹²

Pēc autores domām, izbeigšanas teorijas pirmsākumi tik tiešām ir meklējami seno laiku paražās. Neskatoties uz to, ka dabisko tiesību filozofiskās atziņas sāka veidot jau tādi filozofi kā Aristotelis un Cicerons, ir grūti piekrist viedoklim, ka seno laiku valstu vadītāji vadījās tieši no filozofijas uzskatiem, pasludinot līgumus par izbeigtiem uzsākoties karam. Seno laiku starptautisko attiecību pamatkonceptija bija pilnīgi pretēja mūsdienu starptautisko attiecību pamatkonceptijai. Mūsdienās par dabiskiem sabiedrības dzīves apstākļiem tiek uzskatīts miers. Karš ir nekas vairāk kā šī dabiskā stāvokļa īslaicīga pārtraukšana un tiek uzskatīts par nenormālu situāciju. Senos laikos, savukārt, pamatā dabiska vienas valsts attieksme pret otru valsti bija potenciālais un esošais naidīgums. Tādēļ karš, nevis miers bija starptautisko

p.19.

⁸ Dinstein Y. War, aggression and self-defence 4th ed. Cambridge: Cambridge United Press, 2005, p.59.

⁹ McNair A. Law of Treaties. 2nd ed. Oxford: Oxford university Press, 1961, p. 698.; Lenoir J.J. The effect of war on Bilateral treaties. The Georgetown Law Journal. 1946, vol .34., p.129.

¹⁰ Lenoir J.J. The effect of war on Bilateral treaties. The Georgetown Law Journal. 1946, vol .34., p.130.

¹¹ Hobbsa, Loka un citu atziņas.

¹² Delbruuck J. War, Effect on treaties. Citēts pēc: Bernardt R. (Ed.) Encyclopedia of Public International Law. vol 4. Amsterdam: Elsevier Science B.V., 2000, p. 1367-1372.

attiecību pamats. Līdz ar to, pēc autores domām, ir jāsecinā, ka izbeigšanas teorijas pamats ir meklējams seno laiku tradīcijās, savukārt dabisko tiesību uzplaukuma gados izbeigšanas teorijai tika piešķirts arī filozofisks pamatojums.

Izbeigšanas teorijas pamatā ir ideja par to, ka līgumiskās attiecības valstu starpā ir miermīlīgo savstarpējo attiecību izpausme, kas nav savienojama ar kara stāvokli.¹³ Līdz ar to, kara uzsākšana automātiski izbeidz visus līgumus. Izbeigšanas teorija pieļāva tikai vienu izņēmumu no šī pamatnoteikuma - līgumi, kas tika noslēgti kara laikā, tika uzskatīti par saistošiem karojošām pusēm.¹⁴ Pārsvārā tie bija līgumi, kas regulēja karojošo pušu savstarpējās attiecības, kā arī to attiecības ar neitrālām valstīm. Izbeigšanas teorijas rašanas laikā daudzpusējo starptautisko līgumu skaits bija mazs un to ietekme uz starptautiskajām attiecībām ir bijusi daudz vājāka nekā tā ir šodien. Līdz ar to izbeigšanas teorija īpaši nepievērsās kara ietekmei uz daudzpusējiem līgumiem un neizdalīja tos kā īpašu līgumu kategoriju.

Šī laika juristu atziņas, par to, ka kara uzsākšana izbeidz gandrīz visu līgumu darbību, tika pastiprinātas ar plašu šī principa atbalstu valstu praksē. Tā, piemēram, Anglijas un Skotijas karalis Čarlzs II (*Charles II*) 1673. gadā pasludināja Skotijas tiesnešiem, ka karš ar Nīderlandi pašsaprotami anulē Breda līgumu. Līdzīgi 1801. gadā lords Stovels (*Stowell*) pasludināja, ka karš starp Lielbritāniju un Nīderlandi anulē līgumus viņu starpā. 1854. gadā advokāts sers Hradings (*Harding*) rakstīja, ka saskaņā ar savienības tiesībām, karš izbeidz visus līgumus starp karojošām pusēm.¹⁵ 1815. gadā lords Bathurts (*Lord Bathurt*) slavenajā diskusijā puda viedokli, ka Lielbritānija neatzīst izņēmumus no noteikuma, ka kara uzsākšana izbeidz visus līgumus starp dalībvalstīm.¹⁶ 1845. gadā ASV Valsts sekretārs Bučanans (*Buchanan*) apgalvoja - vispārējais noteikums ir, ka kara uzsākšana izbeidz visus pastāvošos līgumus starp karojošām pusēm, un vienīgais izņēmums no šāda noteikuma varētu būt līgumi, kas atzīst nācīgas suverenās tiesības, kuras pastāvējušas jau iepriekš un kuru pastāvēšana nav atkarīgas no jebkādiem līgumiem.¹⁷ Arī Francijas pārstāvis 1856. gada Parīzes kongresa laikā puda tādu pašu uzskatu.¹⁸ Arī Spānija 1898. gadā, pasludinot karu ar ASV, paziņoja, ka līdz ar to tiek izbeigti visi līgumi, un konvencijas, kas līdz šim pastāvēja valstu starpā.¹⁹

¹³ Delbruuck J. War, Effect on treaties. Citēts no: Bernardt R. (Ed.) Encyclopedia of Public International Law. Vol 4. Amsterdam: Elsevier Science B.V., 2000, p. 1368.

¹⁴ Lenoir J.J. The effect of war on Bilateral treaties. The Georgetown Law Journal. 1946., vol .34, p.129.

¹⁵ Memorandum by the Secretariat. The effect of the armed conflicts on treaties: examination of practice and doctrine. 1 February 2005, A/CN.4/550, 2005, p.13. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/226/28/PDF/N0522628.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.02.2012.]

¹⁶ Hurts Cecil J.B. The Effect of wars on Treaties. Second Yearbook of International Law, 1921, vol. 38, p.38.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Hurts Cecil J.B. The Effect of wars on Treaties. Second Yearbook of International Law, 1921, vol. 38, p.39.

¹⁹ Lenoir J.J. The effect of war on Bilateral treaties. The Georgetown Law Journal, 1946, vol .34., p.129.

Liels daudzums valstu prakses, saskaņā ar kuru valstis uzskatīja divpusējus līgumus karojošo pušu starpā par izbeigtiem, ļauj izdarīt pieņēmumu par to, ka tajā laikā šādas normas paražu raksturu. Izbeigšanas teorijas norietā to līgumu, kas palika spēkā uzsākoties karam, loks pamazām tika paplašināts. Pie līgumiem, kuru darbība neizbeidzās automātiski ar kara darbības uzsākšanos šajā laikā tika pieskaitīti gan tādi līgumi, kuriem nebija saistības ar karadarbības uzsākšanas iemesliem, gan tādi, kuru dalībvalstis bija arī trešās valstis, piemēram, līgums par Starptautisko Pasta Savienības (*Universal Postal Union*) darbību.²⁰

Ar laiku sabiedrībā attīstījās jauni uzskati par spēka izmantošanu starptautiskajās attiecībās. Tā deviņpadsmitā gadsimta beigās karš jau tika atzīts par tiesāšanas procedūru- paņēmieni strīdu risināšanai. Karš tika raksturots, kā pēdējais līdzeklis, kad visi miermīlīgie strīda noregulēšanas līdzekļi bija izsmelti un nedeļa nekādus rezultātus.²¹ Šāda kara izpratnes maiņa, kopā ar Monteskjē (Montesquieu) atziņām, ka kara laikā nācijām ir pienākums radīt savstarpēji tik mazu kaitējumu, cik vien ir iespējams, pamudināja tiesību zinātniekus izdarīt secinājumus, ka karam ir jāietekmē cilvēku uzvedība cik maz vien iespējams. Teorija, par līgumu darbības izbeigšanu uzsākoties karam, nonāca pretrunā ar šādiem secinājumiem.²² Turklāt šajā laika posmā pieauga valstu savstarpējā atkarība, palielinājies starpvalstu līgumu skaits un līgumu darbības izbeigšana kara laikā kļuva par apgrūtinošu.²³ Viss augstākminētais sekmēja atkāpšanos no izbeigšanas teorijas, un citas, diametrāli pretējās saglabāšanas teorijas rašanos. Tā noliedz kara graužošo ietekmi uz līgumiem, tādā veidā, kādā to piedāvāja izbeigšanas teorija.

Saglabāšanas teorija

Starptautiskai sabiedrībai atsakoties no izbeigšanas teorijas radās jaunā- saglabāšanas- teorija par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem, saskaņā ar kuru, karš neietekmē starpvalstu līgumsaistības, ar dažiem izņēmumiem. Atbilstoši šai teorijai, kas tiecās saglabāt līgumus spēkā kara laikā, *ipso facto* līgumu darbības izbeigšana ir drīzāk izņēmums, nekā vispārējs noteikums. Šādu izņēmumu saglabāšanas teorija pieļāva attiecībā uz tādiem līgumiem, kuri pašā būtībā nav savienojami ar karadarbību starp dalībvalstīm, piemēram, alianses vai draudzības līgumi. Daži autori šīs teorijas noformulēšanu saista ar francūzi N. Politisu un viņa

²⁰ Delbruuck J. War, Effect on treaties. Citēts pēc: Bernardt R. (Ed.) Encyclopedia of Public International Law. Vol 4. Amsterdam: Elsevier Science B.V., 2000, p. 1367-1372.

²¹ Brownlie I. International Law and the use of force by states. Oxford: Oxford University Press, 1963, p. 21.

²² Prescott K.M. How war effected treaties between belligerents: A Case study of the Gulf war. Emory International Law Review. 1993, vol. 7, p. 203.

²³ Garner W.J. Harvard Draft Convention on the Law of treaties. American Journal of International Law. 1935, vol. 29, p. 1185.

atzinumu par kara ietekmi uz līgumiem Starptautisko tiesību institūtam.²⁴ Tik tiešām, šāda pieeja karadarbības ietekmei uz līgumsaistībām tika ietverta 1912. gada pieņemtajā Starptautisko tiesību institūta rezolūcijā „Noteikumi par kara ietekmi uz starptautiskiem līgumiem”.²⁵ Tomēr, ir jāsecina, ka idejas par to, ka karadarbības uzsākšana automātiski neizbeidz līgumu darbību, parādījās daudz agrāk.

Viedokli, ka karadarbība neobligāti izbeidz līgumus starp karojošām pusēm formulēja jau Bluntčili (*Bluntschili*) savā Starptautisko tiesību kodifikācijas projektā. Tomēr, ir jānorāda, ka Bluntčili pieeja šim jautājumam nedaudz atšķīrās no Starptautisko tiesību institūta Rezolūcijā paustā principa. Tā Bluntčili uzskatīja, ka līgumi, kas noslēgti starp karojošām pusēm nav obligāti izbeidzami vai apturami reizē ar kara pasludināšanu. Tie zaudē savu spēku kara laikā tikai tad, kad to izpildīšana nav savienojama ar kara stāvokli.²⁶ Savukārt, saskaņā ar Rezolūciju, karš neietekmē līgumu, konvenciju un vienošanās pastāvēšanu starp valstīm, neatkarīgi no to nosaukuma un mērķa.

Atkāpšanās no izbeigšanas teorijas tika atbalstīta arī no starptautisko tribunālu puses. Tā arbitrāžas tribunāls Ziemeļatlantijas krasta zvejniecības (*North Atlantic Coast Fisheries*) lietā nosprieda, ka starptautiskās tiesības savā modernajā izpausmē atzīst, ka liels skaits no līgumsaistībām nevis tiek anulēts uzsākoties karam, bet gan tiek apturēts.²⁷ Vēlāk arī tiesnesis Kardozo (*Cardozo*) atzina, ka šī brīža starptautiskās tiesības kara uzsākšanas gadījumā gan neatstāj visus līgumus automātiski spēkā, gan arī neanulē tos automātiski. Kardozo uzskatīja, ka modernās starptautiskās tiesības risināja šo problēmu pragmatiski, saglabājot līguma spēku vai anulējot to saskaņā ar kara vajadzībām, un šādi nodibina standartus, bet neierobežo sevi ar noteikumiem.

Tomēr, neskatoties uz plašu saglabāšanas teorijas atbalstu no teorētiķu un praktiķu puses, šī perioda valstu prakse nav viennozīmīga. Piemēram, gadā, kad Politis prezentēja savu atzinumu, Turcija pasludināja karu pret Itāliju un paziņoja, ka visi līgumi to starpā tiek izbeigti. Vecāka pieeja karadarbības ietekmes uz līgumiem jautājumam joprojām bija pamanāma arī tiesību zinātnieku darbos. Tā, piemēram, Vestleiks (*Westlake*) savā darbā, pēc vispārēja noteikuma, ka karadarbība izbeidz līgumus starp karojošām pusēm, pasludināšanas,

²⁴ Memorandum by the Secretariat. The effect of the armed conflicts on treaties: examination of practice and doctrine. 1 February 2005, A/CN.4/550, p.48. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/226/28/PDF/N0522628.pdf?OpenElement> [aplūkots 19.02.2012.]

²⁵ 1912. gada rezolūcija „Noteikumi par kara ietekmi uz starptautiskiem līgumiem. Institut de Droit international. Pieejams http://www.idi-iil.org/idiF/navig_chron1913.html [aplūkots 17.03.2012.]

²⁶ Garner W.J. Harvard Draft Convention on the Law of treaties. American Journal of International Law. 1935, vol. 29, p. 1186.

²⁷ Memorandum by the Secretariat. The effect of the armed conflicts on treaties: examination of practice and doctrine. 1 February 2005, A/CN.4/550, 2005, p.20. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/226/28/PDF/N0522628.pdf?OpenElement> [aplūkots 19.02.2012.]

un pēc izņēmumu pieminēšanas, izdara secinājumu, ka, nodibinot mieru, noteikt līdz kurai pakāpei tiek atjaunotas līgumsaistības, paliek iesaistīto pušu ziņā.²⁸ Arī Maknairs (*McNairs*), atzīmēja, ka āgrāk atbalstītā atziņa, ka līgumi tiek izbeigti ar bruņota konflikta uzsākšanos valstu starpā ir zaudējusi savu nozīmi. Autors savā darbā ievieš moderno pieeju jautājumam par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem, izdalot vairākas līgumu kategorijas un izvērtējot bruņota uzbrukuma ietekmi uz šīm līgumu kategorijām.²⁹

Uzmanības vērts ir arī 1919. gada Versaļas miera līgums, ar kura parakstīšanu noslēdzās Pirmās Pasaules karš. Saskaņā ar Versaļas miera līguma 289. punktu, katrai no sabiedrotām lielvalstīm bija tiesības paziņot Vācijai, kuru divpusējo līgumu vai konvenciju darbību šī lielvalsts grib atjaunot. Izteiktais paziņojums atjaunoja augstākminēto līgumu darbību, savukārt, pārējie līgumi bija un palika izbeigti.³⁰ Šāds regulējums deva dažiem autoriem pamatu secināt, ka valstu nostāja pret kara ietekmi uz līgumiem bija šāda- līgumi zaudē savu spēku ar kara uzsākšanos un, lai atjaunotu to darbību, ir nepieciešams valstu paziņojums par vēlmi būt saistītiem.³¹ Citi autori, savukārt, norāda, ka atjaunošanas klauzula varēja tikt ietverta Versaļas līgumā kā piesardzības līdzeklis, lai novērstu šaubas un strīdus par līgumu statusu. Tai nebija nodoma aizstāvēt teoriju par līgumu automātisko izbeigšanos uzsākoties karam.³² Pēc autores domām, nevar pilnībā piekrist nevienam no augstākminētiem viedokļiem. Gadījumā, ja Versaļas miera līgumā ietvertais regulējums norāda uz valstu uzskatu, ka līgumi tiek automātiski izbeigti ar kara uzsākšanos, tad līgumu darbības atjaunošanai ir būtu nepieciešams divu valstu gribas izteikums. Līdz ar to ir jāsecina, ka šāda regulējuma ietveršana norāda uz valstu uzskatu, ka kara darbība aptur līgumu darbību uz kara darbības laiku.

1935. gadā tiesību zinātnieku grupa sastādīja Līgumu tiesību konvencijas projektu ar mērķi kodificēt šajā nozarē pastāvošās paražu tiesības. Šīs konvencijas projekta 35. pants, kas regulē kara ietekmi uz līgumiem, tika formulēts, ievērojot saglabāšanas teorijas atziņas. Tas paredzēja, ka līgums, uzsākoties karam starp divām vai vairākām līguma dalībvalstīm, netiek apturēts vai izbeigts gadījumā, ja līgumā ir tieši noteikts, ka saistības tiek pildītas arī kara laikā, vai, ja no līguma rakstura un mērķa izriet, ka dalībvalstis gribēja, lai tas darbotos arī

²⁸ Jennings R., Watts A. (Ed.) *Oppenheim's International Law. Volume I. Peace.* 9th ed. London: Longman, 1996, p. 310.

²⁹ McNair A. *Law of Treaties.* 2nd ed. Oxford: Oxford university Press, 1961, p. 695-728.; Jennings R., Watts A. (Ed.) *Oppenheim's International Law. Volume I. Peace.* 9th ed. London: Longman, 1996, p. 309.

³⁰ 1919. gada 28. jūnija Versaļas līgums Pieejams <http://avalon.law.yale.edu/imt/partx.asp> [aplūkots 17.02.2012.]

³¹ Lenoir J.J. The effect of war on bilateral Treaties with Special references to reciprocal inheritance treaty provisions. *Georgetown Law Journal.* 1946, vol. 34, p. 150.

³² Garner W.J. Harvard Draft Convention on the Law of treaties. *American Journal of International Law.* 1935, vol. 29, p. 1185.

kara laikā. Savukārt, tādu līgumu darbība, ko nevar pieskaitīt pie pirmās vai otrās kategorijas, tika apturēta uz kara darbības laiku, un tiek atjaunota karam izbeidzoties, ja līgums neparedzēja citādi.³³ No šāda regulējuma var secināt, ka Konvencijas radītāji ne tikai ievēroja saglabāšanas teorijas atziņas, bet arī attīstīja tās tālāk, nosakot, ka daži līgumi tiek apturēti, daži izbeigti un daži paliek spēkā uzsākoties karam. Turklāt, lai nošķirtu vienu līgumu kategoriju no otras tika izmantota nodoma teorija, ko 1922. gadā izstrādāja Sesils Hursts un kas tiks sīkāk analizēta šī darba otrajā nodaļā.

Līgumu tiesību konvencijas projekta 35. pantā ietvertais regulējums, balstījās uz tā laika jaunāko uzskatu virzieniem, praksi un tiesu nolēmumiem, ka arī uz izdevīguma un saprātīguma apsvērumiem. Saskaņā ar to, kara uzsākšanās starp līguma dalībvalstīm vai daļu no tām automātiski neizbeidz jebkuru līgumu. Šis uzskats atzīst, ka dažu līguma darbība tiek apturēta uz karadarbības laiku starp līguma dalībvalstīm un, šajā gadījumā, pēc kara beigām dalībvalstis var noteikt, ka to darbība ir izbeigusies, tieši atrunājot to miera līgumā. Citiem vārdiem sākot, tas nav karš, kas izbeidz līguma darbību, bet gan puses, noslēdzot vienošanos. Tomēr, Konvencijas projekta radītāji atzina, ka dēļ tā, ka tiesības šajā jautājumā tikai veidojas un gan tiesības, gan prakse nav nostabilizējusies, tās vēl nav gatavas kodifikācijai.³⁴

Otrā Pasaules kara ietekme uz līgumu spēka esamību

1939. gadā uzsāktais Otrais Pasaules karš, kas ilga gandrīz piecus gadus, ir viens no unikālākiem vēstures notikumiem, šī laika valstu izpratnes par kara darbības ietekmes uz līgumiem izpētes kontekstā. Neskatoties uz konflikta plašu izplatību, zinātnieki atzīst, ka retu līgumu darbība tika izbeigta uzsākoties Otrajam Pasaules karam. Piemēram, Amerikas Savienoto valstu prakse Otrās Pasaules kara laikā ļauj secināt, ka nav viennozīmīgu pierādījumu tam, ka Savienotās Valstis uzskatītu jebkuru līgumu par izbeigtu Otrā Pasaules kara dēļ.³⁵ Arī Francija atzina, ka, vismaz attiecībā uz daudzpusējiem līgumiem, pat ja Otrajam Pasaules karam bija kaut kāda ietekme, tad tā bija līgumu darbības apturēšana, nevis to darbības izbeigšana.³⁶

Viena no detalizētākiem pētījumiem par Otrā Pasaules kara ietekmi uz līgumiem autors Stjuarts MakIntjures (*Stuart Hull McIntyre*) norāda, ka kopumā Otrā Pasaules kara

³³ Garner W.J. Harvard Draft Convention on the Law of treaties. American Journal of International Law. 1935, vol. 29, p. 1185.

³⁴ Harvard Draft Convention Article 35 commentry, p. 1189. Citēts pēc: Garner W.J. Harvard Draft Convention on the Law of treaties. American Journal of International Law. 1935, vol. 29, p. 1189.

³⁵ McIntyre S.H. Legal Effect of World War II on the Treaties of Unites States. Hague: M.Nijhoff, 1958, p. 309.

³⁶ Memorandum by the Secretariat. The effect of the armed conflicts on treaties: examination of practice and doctrine. 1 February 2005, A/CN.4/550. P. 48. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/226/28/PDF/N0522628.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.02.2012.]

ietekme uz dažāda veida līgumiem ir bijusi atšķirīga. Tā, piemēram, tādu līgumu darbība, kas regulēja kara darbību principus, narkotisko vielu tirdzniecības ierobežojumus, darba attiecības un konvencija saskaņā ar kuru tika nodibināta Starptautiskais Veselības aizsardzības centrs, ne tikai netika izbeigtas. Tieši pretēji - tie turpināja savu darbību, un dažos aspektos tos ievēroja pat karojošās puses.³⁷ Ir jānorāda, ka šāds secinājums, pēc autores domām, ir ļoti vispārīgs un, vērtējot to, ir jāņem vērā atsevišķu valstu prakses specifiku. Tā, piemēram, kaut gan to līgumu, kas regulēja veselības aizsardzību, darbība netika izbeigta, tā acīmredzami tika apturēta kara darbības dēļ pat Sabiedroto valstu starpā. Līgumi, kas regulēja narkotisko vielu tirdzniecības aizliegumus palika spēkā gandrīz visu valstu starpā, izņemot Vāciju, kur to darbība tika apturēta. Arī līgumu, kas regulēja darba tiesiskās attiecības, izpilde bija apgrūtināta kara dēļ. Arī vairāku citu veidu līgumi tika formāli uzskatīti par spēkā esošiem, neskatoties uz praktiskām izpildes grūtībām. Piemēram, līgumu, kas regulēja starptautisko valstu parādu atmaksu, darbība netika apturēta, kaut gan praktiskā valstu parādu izmaksa nebija iespējama, arī līgumi, kas regulēja jūras un gaisa transporta darbības noteikumus tika uzskatīti par spēkā esošiem.

Pret citu līgumu veidu spēka esamību valstu attieksme bija atšķirīga. Amerikas Savienotās valstis, piemēram, uzskatīja intelektuāla īpašuma līgumus par spēkā esošiem, savukārt, vismaz divas valstis uzskatīja to darbību par apturētu.³⁸ Otrā Pasaules kara ietekme uz līgumiem, kas piešķirta indivīdiem tiesības, arī bija dažāda. Piemēram, līgumi, kas regulēja personu mantošanas tiesības turpināja darboties, savukārt pārējās no līgumiem izrietošās indivīdu tiesības, tādas kā pārvietošanas brīvība, tiesības saņemt atlīdzību par konfiscēto īpašumu, nerezidentu tiesības uz tiesas pieejamību un citas, tika ierobežotas.³⁹ Par vienīgo līgumu veidu, kas gan palika spēkā, gan turpināja darboties var uzskatīt humanitāro tiesību līgumus.⁴⁰ No augstākminētā ir jāsecina, ka, kaut gan formāli daži līgumi tika uzskatīti par spēkā esošiem Otrā Pasaules kara laikā, to praktiskā izpilde dēļ kara mēroga, iesaistīto pušu skaita un intensitātes dēļ ir bijusi neiespējama, un atbilstošāk būtu uzskatīt to darbību par apturētu. Savukārt humanitāro tiesību līgumu darbības nepārtrauktība ir pamatojama galvenokārt ar to, ka tie tika tieši paredzēti piemērošanai kara apstākļos.

Atsevišķi ir jāizskata dažu valstu šī laika tiesu spriedumus, kuros tika analizēta līgumu spēkā esamība kara laikā. Nīderlandes apelācijas tiesa, vērtējot 1905. gada Hāgas

³⁷ McIntyre S.H. Legal Effect of World War II on the Treaties of Unites States. Hague: M.Nijhoff, 1958, p. 309.

³⁸ Ibid.

³⁹ Memorandum by the Secretariat. The effect of the armed conflicts on treaties: examination of practice and doctrine. 1 February 2005, A/CN.4/550, p.48. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/226/28/PDF/N0522628.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.02.2012.]

⁴⁰ Ibid.p.49

Civilprocesa konvencijas spēkā esamību, nosprieda, ka kara dēļ šāda veida līgumi tiek apturēti tādā mērā, cik to noteikumu izpilde ir neiespējama.⁴¹ Holandes un Luksemburgas tiesas, vērtējot Hāgas konvencijas par tiesību normu kolīzijām laulības, šķiršanās un aizgādības lietās, nosprieda, ka šīs konvencijas darbība kara dēļ tika apturēta nevis izbeigta. Holandes Augstākā tiesa vēlāk precizēja, ka Konvencijas darbība kara dēļ tika apturēta tādā mērā, cik to noteikumu izpilde kļuva par neiespējamu.⁴² Itālijas kasācijas tiesa, vērtējot Otrā Pasaules kara ietekmi uz 1927. gada Ženēvas konvencijas par Komercarbitrāžu, secināja, ka Konvencija netika izbeigta, jo kara pasludināšana izbeidz tikai tos starptautiskos līgumus, kuru izpilde kļūst pilnīgi un absolūti neiespējama kara darbības dēļ. Savukārt to līgumu darbība, kuru izpilde ir tikai pagaidām neiespējama, tiek apturēta uz kara darbības laiku.⁴³ No tiesas spriedumiem ir jāizdara secinājums, ka valstu praksē galvenokārt valdīja saglabāšanas teorija. Valstis tiecās minimizēt kara graužošo ietekmi uz daudzpusējiem līgumiem, paredzot, ka to darbība valstu starpā tiek maksimāli saglabāta vai, atsevišķos gadījumos, apturēta. Atsevišķas uzmanības vērts ir 1976. gada Apvienotās Karalistes tiesas spriedums, kurā tika pausta atziņa, ka 1927. gada Ženēvas konvencija par Ārvalstu arbitrāžu lēmumu izpildi ir daudzpusēja tiesību radošā konvencija un līdz ar to šīs konvencijas darbība ar kara pasludināšanu netiek izbeigta.⁴⁴ Šajā tiesas spriedumā pirmo reizi ir pamanāma kara ietekmes uz līgumu noteikšana, ņemot vērā līguma specifisko raksturu.

Pēc Otrā Pasaules kara beigām dažas valstis tieši pauda savu nostāju attiecībā uz līgumu spēkā esamību un kara ietekmi uz pirmskara pastāvošiem līgumiem. Tā, piemēram, Vācija pasludināja: tā uzskata, ka līgumi, kas tika parakstīti pirms Otrā Pasaules kara uzsākšanas, tika apturēti karojošo pušu starpā uz kara darbības laiku.⁴⁵ Ķīna savukārt neatbalstīja Amerikas Savienotās Valstīs un Eiropā valdošo viedokli, ka līgumi turpināja darboties Otrās Pasaules kara laikā vai sliktākajā gadījumā tika apturēti uz kara darbības laiku. Tā Otrā Pasaules kara sākumā, 1941. gadā, kad Ķīna pasludināja karu ar Japānu, tā paziņoja, ka visi līgumi ar šo valsti tiek izbeigti. Arī pēc kara beigām Ķīna savu nostāju nebija mainījusi un 1952. gadā parakstītajā miera līgumā īpaši uzsvēra, ka karš padarīja visus līgumus, konvencijas un vienošanās Ķīnas un Japānas starpā par nederīgām un spēkā

⁴¹ Verzijl H. W. (ed.) *International Law in Historical Perspective*. Leyden: A.W. Sijthoff, 1970, p. 387.

⁴² Nīderlandes apgabala tiesas spriedums 1974. gada 5. februāra lietā AD 1947 In re Utermohlen. Citēts pēc Chinkin C. M. *Crisis and the Performance of International Agreements: The Outbreak of War in Perspective*. *Yale Journal of World Public Order*. 1980, No. 177, p.207.

⁴³ Nahlik S.E. *The Grounds of Invalidity and Termination of Treaties*. *American Journal of International Law*, 1971, nr. 65, p. 736.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Sonnenfeld R. *Succession and Continuation. A Study on Treaty Practice in Post-War Germany*. *Netherlands Yearbook of International Law*, 1976, p. 111.

neesošām.⁴⁶ Ungārija puda savu nostāju tikai attiecībā uz daudzpusējiem līgumiem, uzskatot, ka pēc Otrā Pasaules kara tie ir piemērojami tā, it kā karš nav bijis, savukārt attiecībām uz divpusējiem līgumiem Ungārijai bija saistošs Parīzes miera līguma regulējums.⁴⁷

Daži autori norāda, ka Parīzes miera līguma 10. pantā tika ietverts pamata noteikums par Otrā Pasaules kara ietekmi uz līgumiem. Saskaņā ar šo pantu, jebkurai sabiedrotai vai saistītai lielvalstij ir tiesības sešu mēnešu laikā no miera līguma spēka stāšanās paziņot, kurus no divpusējiem pirmskara līgumiem tā uzskata par spēkā esošiem vai kuru līgumu darbību vēlas atjaunot. Savukārt visi pārējie līgumi tiek uzskatīti par izbeigtiem.⁴⁸ Pēc autores domām, nevar uzskatīt, ka Parīzes miera līgums tiecās noteikt Otrā Pasaules kara ietekmi uz divpusējiem līgumiem un to spēkā esamību. Parīzes miera līguma radītāju mērķis bija sniegt skaidrību par divpusējo līgumu darbību pēc kara beigām un paredzēt uzvarētājvalstīm tiesības izvēlēties, kādi līgumi tā turpmāk būs saistoši.

Parīzes miera līgums neregulēja jautājumu par daudzpusējo līgumu spēkā esamību. Daži autori norāda, ka jautājums par daudzpusējo līgumu statusu netika ietverts Parīzes miera līgumā tāpēc, ka pēc Pirmā pasaules kara valstu prakses, tika paredzēts, ka daudzpusējie līgumi kara gadījumā netiek izbeigti. Viedokļi, ka neviens no daudzpusējiem līgumiem netiek izbeigts kara dēļ, tiek pamatoti ar 1928. gada Keloga Briāna pakta piemēru. Tiek norādīts, ka Keloga Briāna pakts nepārprotami palika spēkā Otrā Pasaules kara laikā, jo Nirnbergas tribunāls Vācijas kara noziedznieku atbildību daļēji balstīja arī uz to.⁴⁹ Autore, savukārt nepiekrīt šādam secinājumam. Nepārprotami Keloga Briāna pakta noteikumi par spēka lietošanas aizliegumu palika spēkā Otrā pasaules kara laikā, tomēr tas ir pamatojams ar šī noteikuma paražu tiesību raksturu un nevar kalpot par pamatu secinājumam, ka neviens no daudzpusējiem līgumiem Otrā Pasaules kara laikā netika izbeigts.

Neskatoties uz to, ka Parīzes līgums paredzēja visu divpusējo līgumu atcelšanu gadījumā, ja sabiedrotās vai saistītās lielvalstis nepaziņo par to spēkā esamību vai darbības atjaunošanu, valstu prakse rāda, ka valstu pieeja šim jautājumam ir bijusi atšķirīga. Amerikas Savienotās valstis paziņoja, par gandrīz visu līgumu un konvenciju, kas tika noslēgtas no 1921. līdz 1939. gadam darbības atjaunošanu.⁵⁰ Zinātnieki norāda, ka Lielbritānija tāpat

⁴⁶ Cohen A. J., Hungdah C. Peoples China and International Law: A Documentary Study. Princeton: Princeton University Press, 1974, p. 1231.

⁴⁷ Szalai A. Hungarian Experience regarding the effect of World Wars on International Treaties. Acta Societatis Martensis, 2008, vol. 3, p. 219.

⁴⁸ 1919. gada 28. jūnija Versaļas līgums Pieejams <http://avalon.law.yale.edu/imt/partx.asp> [aplūkots 17.02.2012.]

⁴⁹ Szalai A. Hungarian Experience regarding the effect of World Wars on International Treaties. Acta Societatis Martensis, 2008, vol. 3, p. 219.

⁵⁰ Ir svarīgi norādīt, ka Amerikas Savienotās valstis pēc Pirmā pasaules kara paziņoja, ka visi divpusējie līgumi, kas tika noslēgti pirms kara turpina savu darbību pamatojoties uz nepārtrauktības principu neskatoties uz teritoriālās darbības sfēras maiņu

paziņoja, ka lielākais vairums līgumu, kas tika noslēgti pirms kara, turpina savu darbību ar nelieliem izņēmumiem, kas pārsvarā attiecās uz īslaicīgiem tirdzniecības līgumiem. Savukārt, nedz PSRS, nedz Kanāda, Jaunzēlande un Indija, kas arī bija parakstījuši Parīzes miera līgumu, nepaziņoja nevienai no zaudējušām valstīm par savu attieksmi pret līgumiem.⁵¹ Tas dod pamatu secināt, ka šīs valstis uzskatīja, ka līgumi, kas tika noslēgti pirms Otrā Pasaules kara palika spēkā kara darbības laikā.

Diferencēšanas teorija un kodifikācijas aizsākumi

Daži autori uzskata, ka gadsimtu mijā radās trešā teorija par karadarbības ietekmi uz līgumiem, kuru varētu raksturot kā kompromisa teoriju vai diferencēšanas teoriju. Tā tika ietverta 1985. gada Starptautisko tiesību rezolūcijā par „Bruņota konflikta ietekmi uz līgumiem”. Saskaņā ar šīs rezolūcijas otro pantu, bruņota konflikta uzsākšana *ipso facto* neaptur un neizbeidz līgumu darbību, kuri pastāv bruņota konflikta pušu starpā.⁵² Tiesību zinātnieki norāda, ka praktiski šo teoriju nevar uzskatīt par pilnīgi jaunu trešo teoriju. Drīzāk tā ietver sevī vispārējus noteikumus, kuri adekvāti atbilst valstu atšķirīgām interesēm, un norāda uz to, ka kara ietekmes uz līgumiem regulējums vēl nav konkretizēts. Līdz ar to šī juridiskā doktrīna nevar tikt nosaukta par saskanīgu teoriju par kara ietekmi uz līgumiem, drīzāk tā ir pragmatiskā pieeja, kura sistemātiski apvieno līdz tam pastāvošo teoriju elementus, pielāgojot tos karojošo pušu vajadzībām un visas starptautiskās savienības interesēm.⁵³ Autore piekrīt viedoklim, ka šādu juridisko doktrīnu nevar nosaukt par jaunu teoriju par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem. Autoresprāt, šādu izpratni par bruņotu konfliktu ietekmi pauda jau Bluntčili norādot, ka līgumi, kas noslēgti starp karojošām pusēm, nav obligāti izbeidzami vai apturami ar kara pasludināšanu; tie zaudē savu spēku kara laikā tikai tad, kad to izpildīšana nav savienojama ar kara stāvokli.⁵⁴ Līdz ar to, pēc autores domām, šādu doktrīnu var uzskatīt par turpināšanas teorijas atzaru nevis par jaunu teoriju.

Kodificēt paražu tiesību normas par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem tiesību zinātnieki ir sākuši jau 18. gadsimtā. Par pirmo paražu tiesību normu apkopošanas mēģinājumu bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem jomā tiek uzskatīta 1912. gada Starptautisko tiesību institūta radītā rezolūcija „Noteikumi par kara ietekmi uz starptautiskiem

⁵¹ Szalai A. Hungarian Experience regarding the effect of World Wars on International Treaties. Acta Societatis Martensis, 2008, vol. 3, p. 224.

⁵² Justitia et Pace Institute de Droit International. The effect of armed conflict on treaties, 1985, Helsinki. Pieejams http://www.idi-iil.org/idiE/resolutionsE/1985_hel_03_en.PDF [aplūkots 10.03.2012.]

⁵³ Delbruuck J. War, Effect on treaties. In: Bernardt R. (Ed.) Encyclopedia of Public International Law. Vol 4. Amsterdam: Elsevier Science B.V., 2000, p. 1367-1372.

⁵⁴ Garner W.J. Harvard Draft Convention on the Law of treaties. American Journal of International Law. 1935, vol. 29, p. 1185.

līgumiem". Pēc tam 1935. gadā Harvardas pētījuma par līgumtiesībām ietvaros jautājumam par bruņoto konfliktu ietekmi uz līgumiem tika atvēlēta liela loma. Par trešo nozīmīgo pētījumu šajā jomā var nosaukt Starptautiskā tiesību institūta (*Institute de droit international*) pētījums no 1981. līdz 1985. gadam, kas rezultātā tika radīta 1985. gada rezolūcija „Bruņota konflikta ietekme uz līgumiem”.

Vīnes konvencijas par līgumu tiesībām 73. pants precīzi nosaka, ka Konvencija neregulē gadījumus, kas var rasties sakarā ar valsts pēctecību, valsts starptautisko atbildību vai sakarā ar karadarbības uzsākšanu.⁵⁵ 1966. gada Vīnes konferencē tika pieņemts vairāku valstu priekšlikums iekļaut jēdzienu „karadarbība valstu starpā” pamatojoties uz to, ka jebkādas klauzulas, kas attiecās uz karadarbības uzsākšanas ietekmes uz līgumiem, izlaišana varētu radīt neskaidrību.⁵⁶ Attīstot šo domu, 1966. gadā Starptautisko tiesību komisija nolēma, ka karadarbības ietekmes uz līgumiem jautājumi nav jāiekļauj Vīnes līgumu tiesību konvencijā, jo „starptautiskajās tiesībās mūsdienās karadarbības uzsākšana starp valstīm ir jāuzskata par pilnīgi nenormālu situāciju, un, saskaņā ar, to noteikumi, kas regulē šādas situācijas sekas, nevar tikt uzskatītas par daļu no vispārējām starptautiskām tiesībām, kas ir piemērojamas valstu normālo attiecību gadījumos.⁵⁷ Starptautisko tiesību komisijas dalībnieki bija pret jebkādu karadarbības efekta uz līgumiem pieminēšanu, jo Starptautisko tiesību komisija „radīja tiesības miermīlīgām attiecībām”.⁵⁸

2000. gadā Starptautisko tiesību komisija uzsāka darbu pie Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem projekta izstrādes, nozīmējot Janu Brounliju par speciālo ziņotāju. Savā pirmajā ziņojumā Brounlijs atzina, ka, neskatoties uz to, ka valstu prakse nav viennozīmīga un to, ka ir acīmredzamas pretrunas starp dažādiem tiesību avotiem, ir nepieciešams radīt noteikumu projektu, kas izraisīs valstu komentārus, sekmēs informācijas par valstu praksi apkopošanu, un ļaus noskaidrot pastāvošo tiesību situāciju.⁵⁹

Neskatoties uz to, ka valstu prakse nebija vienveidīga visur un visos laikos, kopējā valstu prakses aina ļauj izvirzīt priekšlikumu, ka karš nenozīmē visu juridisko saistību pārtraukšanu valstu starpā.⁶⁰ Karojošām pusēm ir jāievēro pamata cilvēcīguma noteikumi un

⁵⁵ 1969. gada 23. maija Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām: Starptautiskā konvencija. Latvijas vēstnesis, 1993. gada 3. jūnijs, nr. 52.

⁵⁶ Vilinger M. E. Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p.902.

⁵⁷ Garner W.J. Harvard Draft Convention on the Law of treaties. American Journal of International Law. 1935, vol. 29, p. 1186.

⁵⁸ Vilinger M. E. Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p.902.

⁵⁹ Brounlie I. First report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/552, 2005, p.7. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/250/71/PDF/N0525071.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.]

⁶⁰ Aust A. Modern Treaty Law and practice. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, p.311.

arī jāuzņemas juridiskās saistības vienai pret otru, piemēram, atbruņošanās vienošanās gadījumā vai vienošanās par slimo un ievainoto apmaiņu. Kā galvenais arguments pret uzskatu, ka karš ir situācija ārpus tiesību regulējuma, ir humanitārās tiesības, kuras ir tieši radītas piemērošanai kara laikā, neskatoties uz to, ka neattaisnojama spēka lietošana ir uzskatama par prettiesisku. Spēka lietošana var būt pretlikumīga, bet tā nepaliek par fenomenu ārpus tiesībām. Līdz ar to, kara uzsākšanas ietekmi uz līgumiem ir jāvērtē kā tiesību jautājumu.

JĒDZIENU IZPRATNE UN TO VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA

2000. gadā Starptautisko tiesību komisija, ietverot jautājumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem, norādīja, ka dotais jautājums ir viens no piemērotākajiem esošo starptautisko tiesību noteikumu kodifikācijai un tiesību jaunradei, dēļ bagātās valstu prakses un interpretācijas neskaidrībām. Turklāt jaunu starptautisku konfliktu veidu un militāro okupāciju veidu paradīšanās radīja nepieciešamību noregulēt šo jautājumu.⁶¹ Saskaņā ar Noteikumu 1. pantu, Noteikumi regulē bruņoto konfliktu ietekmi uz līgumattiecībām valstu starpā. Lai radītu priekšstatu par Noteikumu piemērošanas sfēru, pēc autores domām, ir sīki jāizanalizē noteikumos ietvertos bruņota konflikta un līguma definīcijas.

Kara un bruņota konflikta koncepcijas

Kara un bruņota konflikta koncepciju attīstība ir cieši saistīta ar spēka lietošanas institūta regulējumu starptautiskajās tiesībās un mēģinājumiem ierobežot spēka lietošanu starptautiskajās attiecībās. Pēc tam, kad viduslaiku taisnīga kara doktrīna zaudēja savu ietekmi, uz dažiem gadu simtiem atzīšanu guva teorija saskaņā ar kuru, suverēnam tika piešķirtas neierobežotas tiesības uzsākt karu. Kā viens no šīs teorijas radītājiem Makjavelli (*Machiavelli*) uzsvēra, ka „taisnīgs karš ir tāds, kurš ir nepieciešams”, turklāt, katra suverēna vienība var lemt par kara uzsākšanas nepieciešamību.⁶² Makjavelli atmeta no *jus ad bellum* taisnīgu nolūku un aizstāja to ar līdzīgu apgalvojumu- katrs karš, ko uzsāk suverēns valsts labā ietver sevī taisnīgu iemeslu un atbilstošu nolūku. Tātad, saskaņā ar Makjavelli, visas rīcības, kas tika veiktas valsts labā, bija likumīgas un sekām bija prioritāte pār nolūku.⁶³ Papildus tam šajā laikā suverēnam piemīta arī tiesība izlemt, vai valsts darbības tiek klasificētas kā karš.⁶⁴

Šī periodā kara jēdziena mērķis bija nošķirt darbības, kas tika raksturotas kā karš, no vardarbīgiem līdzekļiem, kas nerasniedza karu, tādiem kā reprisālijas, intervence un citiem, kuru ietekme uz konflikta iesaistīto pušu savstarpējām attiecībām un uz to attiecībām ar trešajām valstīm, bija daudz mazāka nekā karam⁶⁵ Kara jēdziena raksturojošie elementi bija

⁶¹ International Law Commission. Report of the work of sixty second session. Effect of armed conflict on the law of treaties. U.N. Doc. A/65/10, 2010, p. 60. Pieejams <http://untreaty.un.org/ilc/reports/2010/english/chp6.pdf> [aplūkots 10.04.2012.]

⁶² Il Principe. Citēts pēc: Brownlie I. International Law and the use of force by states Oxford: Oxford University Press, 1963 p. 11

⁶³ Alex J. Bellamy Just Wars: from Cicero to Iraq . Cambridge: Polity Press, 2006 p.58

⁶⁴ Partsch K. J. Armed Conflict. In: Bernhardt (ed.) Encyclopedia of Public International Law. Instalment 1, Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1981, p. 25

⁶⁵ Partsch K. J. Armed Conflict. In: Bernhardt (ed.) Encyclopedia of Public International Law. Instalment 1, Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1981, p. 25

veidojumi, kas spēja būt par kara dalībniekiem, miera likumu aizstāšana ar kara likumiem, kā arī konflikta pušu griba radīt attiecīgu ietekmi uz starpvalstu attiecībām. Tā, piemēram, civilie kari neietilpa šī laika kara definīcijā, citā starpā tāpēc, ka atbrīvošanas kustības, mūsdienu izpratnē, nevarēja būt par kara dalībniekiem.

Periods, kurā notika pāreja no kara uz bruņota konflikta termina lietošanu, sākās ar tādu līgumu kā Tautas Savienības pakts, Kelloga-Briāna pakts un Lokarno līgumi noslēgšanu. Būtībā, visu šo dokumentu mērķis bija novērst karu, līdz ar to, tie ierobežoja tikai karu, nevis spēka lietošanu kā tādu.⁶⁶ Papildus tam, nevienā no augstākminētajiem līgumiem netika ietverta kara definīcija, šādi radot neskaidrības vai piespiedu līdzekļi, kas nerasniedza karu, var tikt uzskatīti par šo līgumu pārkāpumu. Laba ilustrācija tam ir Itālijas Korfu bombardēšana un okupācija 1923. gadā.⁶⁷ Sakarā ar šo gadījumu, Tautas Savienības juristu komisija pieņēma lēmumu, ka Padomei katrā gadījumā ir jālemj par piespiedu līdzekļu izmantošanas atļaušanu vai patraukšanu, nenorādot vai šādi līdzekļi ir Tautas Savienības pakta pārkāpums.⁶⁸ Autoresprāt, viss augstākminētais sekmēja valstu atteikšanos no kara termina lietošanas, kas ļāva varenākām valstīm nesodīti īstenot militārās vai jūras operācijas pret vājākām valstīm, un nedēvēt tās par karu, bet gan par reprisālijām, miermīlīgu blokādi, intervenci vai arī neraksturot nekā, vienkārši norādot uz kara stāvokļa neesamību.

Par vienu no nozīmīgākiem notikumiem spēka lietošanas regulējuma starptautiskajās tiesībās evolūcijas jomā tiek pamatoti uzskatīti Apvienoto Nāciju Organizācijas izveide. Neskatoties uz domstarpībām par ANO Statūtu radīšanas mērķiem, mūsdienās ANO Statūti satur spēka lietošanas vadošo regulējumu starptautiskajās tiesībās. ANO Statūti ieviesa kardināli jaunu koncepciju spēka lietošanas regulējumā: spēka lietošana un draudi to lietot tika pilnīgi aizliegti, izņemot paš aizsardzību un tādu spēka lietošanu, kuru sankcionējusi ANO Drošības Padome. Līdz ar to aktuāls kļuva jautājums par bruņota uzbrukuma, kā bruņota konflikta aizsākuma, definēšanu.

ANO Statūtu 39., 51., 53., 1. pantos ir izmantoti tādi termini kā „uzbrukums”, „bruņots uzbrukums”, „agresija”, nepaskaidrojot tos. Kā norāda Brounlijs, arī Sanfrancisko konferences materiālos nav sastopama jēdziena „bruņots uzbrukums” definīcija, jo jēdziens tika uzskatīts par pietiekami skaidru un pašsaprotamu.⁶⁹ Vairāki zinātnieki, mēģinot izskaidrot

⁶⁶ Stanimir A. *Self-defence Against the Use of Force in International Law*. Hague: Kluwer Law International, 1996, p. 34.

⁶⁷ Sīkāk par to skatīt Brownlie I. *International Law and the use of force by states*. Oxford: Oxford University Press, 1963, p. 56; Stanimir A. *Self-defence Against the Use of Force in International Law*. Hague: Kluwer Law International, 1996, p. 35.

⁶⁸ Waldock B. *The regulation of the Use of Force by Individual State in International Law* Citēts pēc: Stanimir A. *Self-defence Against the Use of Force in International Law*. Hague: Kluwer Law International, 1996, p. 35-36.

⁶⁹ Brownlie I. *International Law and the use of force by states*. Oxford: Oxford University Press, 1963, p. 278.

bruņota konflikta jēdzienu, pievērš uzmanību diviem citiem Statūtos izmantotiem jēdzieniem, sakarā ar to nozīmes šķietamu tuvību: 2. panta 4. daļā minētajai „spēka lietošanai vai draudiem to lietot” un 39. pantā piesauktai „agresijai”. Papildus tam Statūtu franču valodas versijas 51. pants tulko bruņotu uzbrukumu kā „agression armee” nevis kā „attaque armee”.⁷⁰ Tas dod zinātniekiem vēl vienu pamatu uzskatītu, ka agresija un bruņotais uzbrukums ir radniecīgi termini.⁷¹ Tomēr arī rezolūcija „Agresijas definīcija” neieviesa nepieciešamo skaidrību: pirmkārt, kā jau rezolūcijai tai piemīt rekomendējošs, nevis saistošs raksturs, otrkārt, tā paskaidro „agresijas” jēdzienu nepieminot „bruņota konflikta” vai „bruņota uzbrukuma” jēdzienu.⁷²

Norādes uz bruņota uzbrukuma definēšanas vadlīnijām ir grūti atrast arī ANO Statūtu 51.panta izstrādāšanas vēsturē. ASV delegācija Sanfrancisko konferencē apsprieda, kas var tikt uzskatīts par „uzbrukumu”, un kas nošķir „uzbrukumu” no „bruņota uzbrukuma”. Tas sekmēja divu dažādu pieeju rašanos pašaizsardzības tiesības īstenošanai. Tā kolektīvas pašaizsardzības gadījumā bruņotais uzbrukums tika piedāvāts kā priekšnosacījums pašaizsardzības tiesības īstenošanai, savukārt individuālo pašaizsardzību tika ieteikts neierobežot. Šāds piedāvājums netika akceptēts, ASV pārstāvjiem norādot, ka ASV negrib atļaut nekādas pašaizsardzības īstenošanu pirms nav iestājies priekšnosacījums - bruņotais uzbrukums.⁷³

Bruņota uzbrukuma jautājums bija viens no centrāliem Nikaragvas lietā (*Nicaragua case*). Tiesa atzina, ka sacelšanās atbalstīšana ieroču piegādāšanas, loģistikas vai citās palīdzības sniegšanas veidā neveido bruņotu uzbrukumu, kaut gan to var uzskatīt par nelikumīgu iejaukšanos valsts iekšējās lietās.⁷⁴ Šāds tiesas atzinums tika stingri kritizēts no tiesnešu Stefāna Ščvebela (*Stephen Myron Schwebel*) un Roberta Dženinga (*Robert Jennings*) puses. Viņi norādīja, ka Agresijas definīcijā minētā „būtiskā līdzdalība” bruņotu grupu nosūtīšanā var ietvert sevī arī finansiālu un loģistikas atbalstu bruņotām grupām. Daži juristi attīstīja šo atziņu arī tālāk, norādot, ka tiesa ir kļūdījies tiesību normu piemērošanā un, ka ieroču piegādāšana kopā ar finansiālo un loģistisko atbalstu var principā veidot bruņotu uzbrukumu.⁷⁵ Tomēr ir jāsecina, ka neskatoties uz izvirzītiem apgalvojumiem, tiesas

⁷⁰ Brownlie I. *International Law and the use of force by states*. Oxford: Oxford University Press, 1963, p. 278.

⁷¹ Kammerhofer J. *Uncertainties of the law on self-defence in the United Nations Charter*. Book: *Netherlands Yearbook of International Law* Volume XXXV. Hague: Asser Press, 2004, p. 19.

⁷² Simma B.(ed.) *The charter of the united nations a commentary*. 2nd ed. Oxford:Oxford University Press, 2002, p.120.

⁷³ Stanimir A. *Self-defence Against the Use of Force in International Law*. Hague: Kluwer Law International, 1996 p. 98.

⁷⁴ *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*, Judgment of 27 June 1986, ICJ Reports (1986), para.190.

⁷⁵ Gray C. *International law and the Use of force*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 108-109.

secinājuma pretinieki nepiedāvāja nevienu valsts prakses piemēru savu uzskatu pamatošanai, savukārt tiesas uzskats tika saskaņots ar toreizējo valstu praksi un ANO Drošības Padomes praksi.

Pēc 1945. gada arī starptautiskajos līgumos kara jēdziens tika lielākoties aizstāts ar bruņota konflikta jēdzienu, uzskatot, ka tam ir plašāka piemērošanas sfēra un pastāv mazāka iespējamība, ka tas tiks piemērots subjektīvi.⁷⁶ Mūsdienu starptautiskajās tiesībās bruņotais konflikts pārsvarā tiek definēts kā vienas vai vairāku valstu spēka lietošana pret citu valsti vai vairākām valstīm (starptautiskais bruņotais konflikts) vai spēka lietošana starp vienu vai vairākām bruņotām grupām un valsts vadību vai starp bruņotām grupām (iekšējais bruņotais konflikts).⁷⁷ Par vienu no autoritatīvākiem bruņota konflikta definīcijām tiek uzskatīta 1945. gadā Nirnbergas tribunāla piedāvātā definīcija. Saskaņā ar tiesas atzinumu bruņotais konflikts pastāv gadījumā, ja tiek izmantoti bruņotie spēki valstu starpā vai pastāv ilgstoša bruņota vardarbība starp valsts vadību un organizētām bruņotām grupām vai starp divām šādām grupām valsts iekšienē.⁷⁸

Dažas tiesas un tiesību zinātnieki pauž nostāju, par nepieciešamību noteikt zemāku sliekšni bruņota konflikta noteikšanai, uzskatot, ka labi organizēts un iznīcinošs uzbrukums veido bruņotu uzbrukumu un tātad arī bruņotu konfliktu. Tā, piemēram, Nikaragvas lietā, citā starpā, tiesa noteica, ka nevalstiskie spēki var būt iesaistīti bruņotajā uzbrukumā, ja vardarbība sasniedz bruņotu uzbrukumu un spēki ir bijuši finansēti no valsts puses.⁷⁹ 1997. gadā Starptautiskās Cilvēktiesību Komisija, atzina, ka divdesmit četru stundu garš uzbrukums kara bāzēm veidoja bruņotu uzbrukumu vardarbības līmeņa dēļ. Arī Izraēlas Augstākā tiesa nosprieda, ka starp valsti un teroristiem, kuri darbojas valsts teritorijā pastāvēja bruņotais uzbrukums dēļ uzbrukumu pastāvīga, bieža un iznīcinoša rakstura.

1968. gadā Vīnes konferences dalībnieki, nosakot, ka karadarbības ietekmes uz līgumiem jautājumi nav jāiekļauj Vīnes līgumu tiesību konvencijā, izvēlējās terminu „karadarbības uzsākšana” nevis jēdzienu „bruņotais konflikts”. Karadarbības definīcija netika iekļauta konvencijā. Savukārt, 1966. gada ziņojumā Starptautiskā tiesību komisija norādīja, ka ar vārdiem „karadarbības uzsākšana” ir jāsaprot, tāda situācija, kurai var būt praktiskā ietekme

⁷⁶ 1949. gada 12. augusta Konvencija par jūras kara spēku sastāvā esošo ievainoto, slimo un kuģu katastrofās cietušo personu stāvokļa uzlabošanu. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 27. martā, nr. 48. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.

⁷⁷ Mrazek J. Armed Conflict and the Use of Force. Czech Yearbook of International Law. 2010, Nr.1, p. 90.

⁷⁸ International Tribunal for the Prosecution of Person Responsible for serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Former Yugoslavia since 1991, Prosecutor v. Du [Ko Tadi], para.123.

⁷⁹ Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, Judgment of 27 June 1986, ICJ Reports (1986), para.187.

uz līguma piemērošanu, un kuras rezultātā, var rasties jautājumi par karadarbības uzsākšanas juridiskām sekām attiecībā uz saistībām, kuras izriet no starptautiskiem līgumiem ”.⁸⁰

Savā pirmajā ziņojumā par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem I. Brounlijs definēja bruņotu konfliktu kā kara stāvokli vai konfliktu, kurš ietver sevī bruņotas operācijas, kuras, to dabas vai pakāpes dēļ, varētu ietekmēt līgumus starp konfliktējošām valstīm vai starp tām un trešajām valstīm, neskatoties uz to, vai karš tiek oficiāli pasludināts, kā arī neskatoties uz citiem vienas vai visu konflikta dalībnieku paziņojumus.⁸¹ Šī definīcija tika pārņemta no 1985. gada Starptautisko tiesību institūta rezolūcijas par „Bruņota konflikta ietekmi uz līgumiem”. Komentējot Noteikumu projekta otro pantu autors norādīja, ka piedāvātā bruņota konflikta definīcija ir novecojusi un satur trūkumus. Tā, piemēram, jau Maknairs (*McNairs*) un Vatts (*Watts*) norādīja, ka kara stāvoklis var pastāvēt pat tad, ja netiek iesaistīti pretējās puses bruņotie spēki, un nekāda karadarbība viņu starpā nenotiek. Tomēr, Brounlijs pauda uzskatu, ka šāda definīcija ir pietiekami visaptveroša un būtu uzskatama, par atbilstošu darba definīciju.⁸²

Brounlijs uzsvera, ka vairāki konceptuālie jautājumi, piemēram, vai šī definīcija ietver arī iekšzemes bruņoto konfliktu, konfliktu, bruņoto operāciju neesamības gadījumā vai teritorijas okupāciju, nepastāvot bruņotai pretestībai, tika atstāti Komisijas un valdību izlemšanai.⁸³ Augstākminētie jautājumi izraisīja asas diskusijas Komisijā. Dažos no tiem vienošanās tika panākta jau pirmajā sēdē, piemēram, ka tiks izstrādāta bruņota konflikta definīcija, tieši šī projekta mērķiem⁸⁴, citos, t.i. vai definīcija ietver sevī arī iekšzemes konfliktus, debates turpinājās līdz 2010. gadam.⁸⁵ 2010. gadā jaunieceltais speciālais ziņotais piedāvāja aizstāt agrāko bruņota konflikta definīciju ar pielāgoto projekta vajadzībām Tadič lietas definīciju, t.i. bruņotais konflikts nozīmē situāciju, kad valstu starpā notiek bruņota spēka izmantošana

⁸⁰ Vilinger M. E. Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p.899.

⁸¹ Brounlie I. First report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/552, 2005, p.8. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/250/71/PDF/N0525071.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.]

⁸² Brounlie I. First report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/552, 2005, p.9. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/250/71/PDF/N0525071.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.]

⁸³ Ibid., p. 8-9.

⁸⁴ Brounlie I. Second report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/570, 2006, p.12. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/393/78/PDF/N0639378.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.]

⁸⁵ Sikak sk. Brounlie I. Second report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/570, 2006, p.12-13. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/393/78/PDF/N0639378.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.]; Brounlie I. Third report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/578, 2007, p.20. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/254/07/PDF/N0725407.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.].

vai ilgstoša bruņotu spēku izmantošana valsts valdības un organizēto grupu starpā.⁸⁶ Ziņotais norādīja, ka šāda definīcija ir mūsdienīga un veiksmīgi aizstāj iepriekšējo, turklāt, tā dod iespēju piemērot vienotu bruņota konflikta definīciju humanitārās tiesībās un līgumu tiesībās.⁸⁷ Šāda bruņota konflikta definīcija ir izmantotā arī 2011. gada 17. maijā pieņemtajos Noteikumos par bruņota konflikta ietekmi uz līgumiem.⁸⁸

Līdz 1949. gadam bruņotu konfliktu klasifikācijai nebija nozīmes, karš vai nu tika pakļauts starptautiskām bruņoto konfliktu tiesības vai arī netika pakļauts starptautiskām publiskām tiesībām vispār. Šī laika starptautiskās publiskās tiesības regulēja tikai attiecības valstu starpā, iekšējie konflikti tika uzskatīti par valsts iekšējo lietu un līdz ar to netika pakļautas starptautiskām publiskām tiesībām. Neskatoties uz to, pie noteiktiem apstākļiem arī valsts iekšējais konflikts varēja tikt pielīdzināts starpvalstu karam un tam varēja tikt piemēroti tādi paši kara un neitralitātes noteikumiem, ka starpvalstu konfliktam. Tas varēja notikt, ja valdība atzina sacelšanos, kas mēģināja to gāzt, par karojošo pusi un līdz ar to paziņoja Pasaulei par kara stāvokli. Šāda valdības rīcība nepārprotami radītu valstij pienākumu ievērot sacelšanas kustības tiesības saskaņā ar kara tiesībām, taču tas piešķirtu arī valstij noteikto rīcības brīvību attiecībās ar pārējām savienības valstīm.⁸⁹

Mūsdienu starptautiskās publiskās tiesības tradicionāli izdala divus bruņotu konflikta veidus: starptautiskais bruņotais konflikts un iekšējais bruņotais konflikts- pilsoņu karš. Pēdējā laikā, tiesību zinātnieki tiecās izdalīt arī vēl vienu bruņota konflikta veidu - starpvalstu bruņotais konflikts: konflikts starp valsti un personu grupu, kas notiek ārpus šīs valsts teritorijas.⁹⁰ Turklāt, pastāv vismaz divas iekšējā bruņota konflikta kategorijas: augsta sliekšņa pilsoņu karš, kuram tiek piemērots Otrais protokols un zema sliekšņa pilsoņu karš, kuram tiek piemērots 1949. gada Ženēvas pirmās konvencijas 3. punkts.⁹¹

Pēc autores domām, noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem projektā piedāvātā bruņota konflikta definīcija ir grozāma, svītrojot no definīcijas vārdu „ilgstoša”. Neskatoties uz to, ka iekšzemes bruņotais konflikts ir lielā mērā valsts iekšējā lieta, to ietekme

⁸⁶ International Law Commission. Report of The International Law Commission sixty-second session. May-August 2010, U.N. Doc. No A/65/10, p. 358. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/286/00/PDF/N1028600.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.]

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ International Law Commission. Draft articles on the effect of Armed Conflict on Treaties with commentaries. 11 May 2011, U.N. Doc. A/CN.4/L.777. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/1_10_2011.pdf [aplūkots 24.03.2012.]

⁸⁹ Siobhan W. The legal characterization of the armed conflicts in Afganistan and Iraq: implication for protection. Netherlands International Law Review. 2011, Nr. 173, p. 180.

⁹⁰ International Committee of Red Cross. How is the term „armed conflict” defined in International Humanitarian Law, March 2008, p. 1-4. Pieejams <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf> [aplūkots 12.03.2012.]

⁹¹ Partsch K.J. Armed conflict. Citēts pēc: Bernhardt (ed.) Encyclopedia of Public International Law. Instalment 1, Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1981, p. 26-27.

uz starpvalstu līgumu attiecībām mūsdienās ir stipri līdzīga starptautiska bruņota konflikta ietekmei. Pieņemtajā definīcijā iekšzemes bruņota konflikta raksturojošā pazīme ir ilglaicīgums, taču šāda pazīme neļauj objektīvi noteikt konflikta ietekmi. Kā jau tika minēts, valstu praksē pastāv arī gadījumi, kad divdesmit četru stundu garš uzbrukums tiek atzīts par bruņotu uzbrukumu. Tādēļ, pēc autores domām, ir jāparedz, ka noteikumi par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem attiecas uz visa veida iekšzemes konfliktiem.

2.2 Līguma jēdziens

1985. gada Starptautisko tiesību institūta rezolūcijā par „Bruņota konflikta ietekmi uz līgumiem” līguma definīcija netika ietverta. Tā pirmo reizi parādījās Brounlija pirmajā 2005. gada ziņojumā par bruņoto konfliktu ietekmes uz līgumiem noteikumu pirmo projektu un tika pilnībā pārņemta no 1969. gada Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām. Saskaņā ar Noteikumu par bruņota konflikta ietekmi uz līgumiem 2. pantu, līgums ir starptautiskā vienošanās, kas rakstveida noslēgta divu vai vairāku valstu starpā un pakļauta starptautiskām tiesībām, neatkarīgi no tā, vai tā ir ietverta vienā vai vairākos dokumentos, un neatkarīgi no tas nosaukumu. Papildus tam šī definīcija ietver sevī arī tādus starpvalstu līgumus, kuru puses ir arī starptautiskās organizācijas.⁹² Šādu definīcijas izvēli profesors Brounlijs pamatoja ar to, ka Vīnes konvencijā par starptautisko līgumu tiesībām piedāvātā definīcija ir atbilstoša izvirzītam mērķim, turklāt autors uzsvēra, ka Komisijai nav vajadzības mēģināt pārstrādāt šo definīciju.⁹³ Pēc autores domām, lai rastu priekšstatu par Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem piemērošanas sfēru un izvērtētu izvēlētajā līguma definīcijas atbilstību Noteikumu mērķim un uzdevumiem, ir jāpievēršas Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām sniegtai līguma definīcijai.

Neskatoties uz to, ka Vīnes konvencijas otrajā pantā ietverto definīciju mērķis ir izskaidrot nozīmi kādā jēdzienā tiek lietoti Vīnes konvencijā par starptautisko līgumu tiesībām⁹⁴, pēc autores domām, šo definīciju izmantošana citos starptautisko tiesību instrumentos pie noteiktiem apstākļiem ir iespējama. Daudzi autori norāda, ka Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 2. pants tieši norāda, ka definīcijas ir atbilstošas tikai šīs konvencijas vajadzībām. Līdz ar to, saskaņā ar viņu viedokli, gadījumos, kad šie

⁹² International Law Commission. Draft articles on the effect of Armed Conflict on Treaties with commentaries. 11 May 2011, U.N. Doc. A/CN.4/L.777. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/1_10_2011.pdf [aplūkots 24.03.2012.]

⁹³ Brounlie I. First report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/552, 2005, p.8. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/250/71/PDF/N0525071.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.]

⁹⁴ 1969. gada 23. maija Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām: Starptautiskā konvencija. Latvijas vēstnesis, 1993. gada 3. jūnijs, nr. 52.

termini tiek lietoti citos starptautisko tiesību instrumentos, piemēram, Starptautiskās tiesas statūtu 36. pants un Noteikumi par bruņoto konfliktu ietekmi uz līgumiem, šo jēdzienu atbilstību starptautiska instrumenta mērķim un uzdevumiem ir īpaši jāizvērtē.⁹⁵ Pēc autores domām, šādam apgalvojumam var piekrist tikai daļēji. Pirmkārt, neskatoties uz Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 2. panta formulējumu, konvencija tika radīta uz paražu tiesību normu pamata un ir pamatoti atzīta par paražu tiesību normu kodifikāciju. Līdz ar to, starptautiska instrumenta vai strīda puses var atsaukties uz Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 2. pantā lietoto līguma definīciju, kā uz pierakstīto paražu tiesību normu.⁹⁶ Tomēr ir jāņem vērā, ka starptautiskās tiesības, kā jau jebkuras tiesības, nav statiskas, un, radot jaunas konvencijas, ir jāizvērtē esošās līguma definīcijas atbilstību jaunā starptautiska instrumenta mērķiem un uzdevumiem.

Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 2.pants nosaka, ka līgums ir starptautiska vienošanās, kas ir rakstveidā noslēgta divu vai vairāku valstu starpā un kas ir pakļauta starptautiskām tiesībām, neatkarīgi no tā, vai tas ir iekļauta vienā vai vairākos instrumentos, un neatkarīgi no to nosaukuma.⁹⁷ Attiecīgi, lai starptautiskā vienošanās tiktu uzskatīta par līgumu starptautisko publisko tiesību izpratnē, tai ir jābūt noslēgtai rakstveidā divu vai vairāku valstu starpā un ir jābūt pakļautai starptautiskajām tiesībām. Lai sīkāk izpētītu vai izvēlēta līguma definīcija ir izmantojama Noteikumos par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem, ir jāpievēršas kritērijiem, kurus definīcija izvirza, lai vienošanās tiktu atzīta par līgumu šīs konvencijas izpratnē.

Kritērijs par vienošanās rakstveida formu ir pietiekami skaidrs. Šis kritērijs tika ieviests lai sekmētu tiesību sistēmas vienkāršību un skaidrību⁹⁸ un tas nekādā mērā neietekmē mutvārdu vienošanos saistošo spēku.⁹⁹ Nedz Vīnes konvencijā par starptautisko līgumu tiesībām, nedz tas komentāros nav sniegta rakstveida formas definīcija. Līdz ar to, lai noteiktu, vai vienošanās var tikt uzskatīta par noslēgtu rakstveidā, ir jābalstās uz rakstveida kritērija jēgu. Kā jau tika minēts iepriekš, galvenais rakstveida kritērija mērķis ir tiesiskā noteiktība un to tā izrietošā nepieciešamība pierādīt vienošanās pastāvēšanu divu vai vairāku valstu starpā. No tā izriet, ka rakstveida formas prasība neprasa parakstu vai iniciāļu esamību

⁹⁵ Door O., Schmalenbach K. (ed.) Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary. London: Springer, 2012, p. 28.

⁹⁶ ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Maritime Delimitation and Territorial Question between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain), I.C.J. Reports 1994, para 23.

⁹⁷ 1969. gada 23. maija Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām: Starptautiskā konvencija. Latvijas vēstnesis, 1993. gada 3. jūnijs, nr. 52.

⁹⁸ Door O., Schmalenbach K. (ed.) Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary. London: Springer, 2012, p. 35.

⁹⁹ Door O., Schmalenbach K. (ed.) Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary. London: Springer, 2012, p. 35.

uz vienošanās, gadījumā ja no apstākļiem vai akta būtības izriet vienošanās esamība. Otrs svarīgs rakstveida formas mērķis ir vienošanās satura fiksēšana.¹⁰⁰ Daži autori apgalvo, ka šī mērķa sasniegšanai ir pilnībā pietiekami, ja vienošanās ir izteikta zīmējuma veidā un nav papildināta ar vārdiem.¹⁰¹

Otrkārt, lai vienošanās varētu tikt uzskatīta par līgumu Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām izpratnē, tai ir jābūt pakļautai starptautiskajām tiesībām. Zinātnieku vidū pastāv dažādi viedokļi par šī kritērija būtību. Tā, piemēram, daži starptautisko tiesību zinātnieki norāda, ka šis kritērijs ir norāde uz tiesību nozari, kas ir piemērojama vienošanās izpildei, interpretācijai un kas ir piemērojama risinot no vienošanās izrietošus strīdus.¹⁰² Atbilstoši šo zinātnieku viedoklim, kritērijs kalpo lai atšķirtu vienošanās, kas ir pakļautas starptautiskām publiskām tiesībām un vienošanās, kas, kaut gan ir noslēgtas valstu starpā, ir pakļautas vienas puses nacionālām tiesībām, vai jebkurai citai nacionālo tiesību sistēmai, kuru puses ir izvēlējušās.¹⁰³ Neapstrīdot augstāk minēto vienošanās nošķiršanas nepieciešamību, pēc autores domām, ir jāpiekrīt zinātniekiem, kuri norāda, ka prasība, ka vienošanās ir jābūt pakļautai starptautiskām tiesībām, ietver sevī nepieciešamību noteikt pušu vēlmi radīt tiesiski saistošas attiecības.¹⁰⁴ Pušu vēlme radīt tiesiski saistošas attiecības ir noteicošais elements, lai atšķirtu līgumus no politiskiem instrumentiem, kam nav saistoša rakstura. Saskaņā ar nostabilizējušos Starptautiskās tiesas praksi, pušu vēlme nodibināt tiesiski saistošas attiecības tiek noteikta, ņemot vērā vienošanās rašanās vēsturi¹⁰⁵, vienošanās izmantoto valodu¹⁰⁶, noslēgšanas apstākļus¹⁰⁷ un sekojošo valstu praksi.¹⁰⁸

¹⁰⁰ Brierly J.L. Report on the law of treaties. U.N. Doc. A/CN.4/23, 1950, p.227. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_23.pdf [aplūkots 10.03.2012.]

¹⁰¹ Door O., Schmalenbach K. (ed.) Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary. London: Springer, 2012, p. 35.

¹⁰² Fitzmaurice M., Elias O. Fitzmaurice M., Elias O. (eds.) Contemporary Issues in The Law of Treaties. Utrecht: Eleven International Publishing, 2005, p. 20.

¹⁰³ Brierly J.L. Report on the law of treaties. U.N. Doc. A/CN.4/23, 1950, p.228. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_23.pdf [aplūkots 10.03.2012.]

¹⁰⁴ Waldock H. Third report on the law of treaties. U.N. Doc. A/CN.4/167, 1964, para 6, p.12. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_167.pdf [aplūkots 02.02.2012.]; Fitzmaurice G. Fifth report on the law of treaties. U.N. Doc. A/CN.4/130, 1960, p. 13. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_130.pdf [aplūkots 02.02.2012.]

¹⁰⁵ ANO Starptautiskās tiesas 1950. gada 11. jūlija konsultatīvais viedoklis lietā: International status of South-West Africa. I.C.J Reports 1950, p. 128, p.330. Pieejams: <http://www.icj-cij.org/docket/files/10/1891.pdf>, [aplūkots 10.04.2012.]

¹⁰⁶ Ibid. p. 330-331; Aust A. Modern Treaty Law and practice. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.p.33-34.

¹⁰⁷ ANO Starptautiskās tiesas 1978. gada 19. decembra spriedums lietā: Aegean Sea Continental Shelf (Greece v. Turkey), I.C.J. Reports 1978,p.3, para.96; ANO Starptautiskās tiesas 1993. gada 15. jūnija spriedums lietā: Territorial Dispute (Lybia v Chad) , I.C.J. Report 1994. p. 6, para.22-23.

¹⁰⁸ ANO Starptautiskās tiesas 1950. gada 11. jūlija konsultatīvais viedoklis lietā: International status of South-West Africa. I.C.J Reports 1950, p. 332-333. Pieejams: <http://www.icj-cij.org/docket/files/10/1891.pdf>, [aplūkots 10.04.2012.]

Pēdējais no kritērijiem ir tas, ka vienošanās ir jābūt noslēgtai divu vai vairāk valstu starpā. Šis kritērijs ietver sevī uzreiz divas prasības, pirmkārt, vienošanas pusēm ir jābūt valstīm, un otrkārt, vienošanās ir jābūt noslēgtai. Pievēršoties pirmajai prasībai ir jāuzsver, ka arī Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem pirmais pants norāda uz to, ka Noteikumi regulē tikai bruņota konflikta ietekmi uz attiecībām valstu starpā, kas rodas no līgumiem. Saskaņā ar vispārpieņemto definīciju, valsts pastāvēšanu nosaka vairāku elementu esamība: 1) pastāvīgie iedzīvotāji; 2) noteikta teritorija 3) valdība un 3) spēja iesaistīties attiecībās ar trešajām valstīm.¹⁰⁹ Gadījumā, ja valstij trūkst kaut viens no minētiem kritērijiem, tā nevar tikt uzskatīta par starptautisko publisko tiesību subjektu. Izvērtējot augstākminētos kritērijus, pēc autores domām, ir jāsecina ka izvēlēta līguma definīcija ir atbilstoša noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem mērķim un priekšmetam.

2.3. Līgumu klasifikācija

Liels daudzums funkciju, ko līgumi veic, nosaka to, ka ietekme, ko atstāj uz līgumiem bruņotais konflikts, var mainīties atšķirībā no bruņota konflikta veida un pakāpes, no vienas puses, un līguma veida un mērķa, no otras puses.¹¹⁰ Kā jau tika minēts darba pirmajā nodaļā, modernā pieeja bruņota konflikta ietekmei uz līgumiem atzīst, ka jautājums par to, vai līgums paliek spēkā bruņota konflikta laikā, ir risināms atbilstoši iesaistītā līguma veidam. Sakarā ar to, juristu uzdevums mūsdienās ir noteikt, kurus līgumus bruņotais konflikts neietekmē, kuru darbību aptur un kuru izbeidz. Šim mērķim ir radītas vairākas līgumu klasifikācijas metodes.

Par vienu no autoritatīvākiem līgumu klasifikācijas aizsācējiem tik uzskatīts Maknairs. Viņš izšķīra sekojošās līgumu kategorijas. Pirmā kategorija - līgumi, kas ir tieši radīti piemērošanai bruņota konflikta laikā. Pie tiem autors pieskaitīja visus līgumus, kas ir speciāli piemērojami bruņotu konfliktu gadījumos, kā arī līgumus, kas ir noslēgti bruņota konflikta laikā vai tam izbeidzoties. Otrā kategorija - politiskie līgumi, jeb līgumi, kas ir noslēgti starp karojošām pusēm un kuru dalībvalstu starpā nav neitrālu valstu. Šo līgumu darbība, saskaņā ar Maknairsa atziņām, izbeidzas uzsākoties karam.¹¹¹ Īpašības vārds „politisks” īsti neatklāj minēto līgumu būtību, jo tie, līgumi, kas garantē ilgstošu neitralitāti, paliks neskarti, savukārt, draudzības, savienības, atbruņošanas un ne-agresijas līgumi visdrīzāk būtu izbeidzami. Pēc autores domām, šādas kategorijas izšķiršana neatbilst mūsdienu starptautisko tiesību

¹⁰⁹ 26 December 1933 Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. Pieejams <http://www.molossia.org/montevideo.html> [aplūkots 12.02.2012.]

¹¹⁰ Vilinger M. E. Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009.p.902.

¹¹¹ Aust A. Modern Treaty Law and practice. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.p.309-310.

situācijai, it īpaši ņemot vērā lielu daudzpusējo atbruņošanas, bruņošanās kontroles un demilitarizācijas līgumu skaitu.

Pie trešās kategorijas Maknairs pieskaitīja, līgumus, kas rada ilgstošu režīmu vai statusu. Šāda veida līgumi rada vai regulē tiesības, kam, saskaņā ar dalībvalstu nodomu, ir ilgstoša daba. Autors pauda viedokli, ka šādu līgumu darbību kara uzsākšanās neietekmē. Kā atsevišķas kategorijas autors izšķir arī izdošanas līgumus, kuru darbība tiek apturēta karadarbības laikā, komerciālos līgumus, kā arī daudzpusējos tiesību radošos līgumus.¹¹²

Saskaņā ar citu autoru domām līgumus ir jāklasificē pēc kara ietekmes uz tiem. Tā piemēram Džost Delbruks (*Jost Delbruck*) piedāvā šādu līgumu klasifikāciju: 1) līgumi, kuru darbību karadarbības uzsākšana neietekmē un, kuri paliek spēkā kara laikā; 2) līgumi, kuri paliek spēkā kara laikā, bet kuru īstenošana tiek apturēta pilnībā vai daļēji un 3) līgumi, kuri tiek izbeigti ar kara uzsākšanu. Pirmo līgumu kategoriju autors sadalīja vēl divās grupās. Pirmā grupā pēc autora domām, pārsvarā ietilpa līgumi, kas attiecās uz kara vešanas noteikumiem. Tie ir galvenokārt tie līgumi, kas tika noslēgti starp valstīm pirms kara uzsākšanas, un kas ietver tiešu nodomu tos piemērot karadarbības laikā. Par piemēru var kalpot 1907. gada Hāgas konvencija par tiesībām un paražām karošanā uz sauszemes. Otrā lielā grupa ir līgumi, kas rada starptautisko režīmu vai statusu. Pie tiem tiek pieskaitīti līgumi, saskaņā ar kuriem tiek dibinātas starptautiskās organizācijas, noteiktas robežas, cedētas teritorijas, vai vienošanās par starptautisko ūdensceļu demilitarizāciju. Galvenā šī līgumu kategorijas ideja ir tā, ka karadarbības uzsākšanai nav jāietekmē legālo režīmu, kas ir radīts starptautiskās savienības interesēs, izņemot gadījumus, kad tas ir neizbēgams.

Pie otrās līgumu kategorijas autors galvenokārt pieskaitīja daudzpusējos līgumus, kur karojošās puses īslaicīgi nespēj pildīt savas saistības kara ietekmes dēļ uz starptautisko attiecību kopumā. Šāda kārtība ir attiecināma arī uz divpusējiem līgumiem. Pēc autora domām, izšķiršanās par to vai konkrētais līgums tiek izbeigts ar karadarbības uzsākšanu vai arī tā darbība tiek apturēta, ir atkarīga no līguma interpretācijas, paturot prātā īpašos politiskos un militāros apstākļus. Pie trešās līgumu kategorijas, savukārt, saskaņā ar Delbruka atziņām, pieder visi tie līgumi, kas nepieder pie pirmās vai otrās kategorijas. Šie līgumi tiek bieži saukti par „politiskiem” līgumiem, jo to noslēgšana ir atkarīga no normālo politisko un sociālo attiecību starp valstīm pastāvēšanas.¹¹³

Lielu nozīmi līgumu klasifikācijas aspektā ir ieguvusi arī nodoma teorija, kuru 1921. gadā izstrādāja Sesils Hursts. Hursts uzskatīja, ka dalībvalstu nodomam ir jābūt primāram

¹¹² Aust A. *Modern Treaty Law and practice*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.p.309-310.

¹¹³ Delbruuck J. *War, Effect on treaties*. In Bernardt R. (Ed.) *Encyclopedia of Public International Law*. Vol 4. Amsterdam: Elsevier Science B.V., 2000.p. 1367-1372.

kritērijam, nosakot vai līguma darbība tiek izbeigta, apturēta vai paliek neietekmēta, uzsākoties karam. Autors atzīmē, ka līdz šim tika uzskatīts, ka kara raksturs ir galvenais kritērijs, nosakot to ietekmi uz līgumu karojošo pušu starpā. Šobrīd, savukārt, tas ir līguma vai tā noteikuma raksturs, kas tiek uzskatīts par svarīgu elementu, nosakot kāda būs kara uzsākšanas ietekme uz to. Hursts šaubījās, ka līguma noteikumu raksturs un būtība ir noteicošie elementi un apgalvo, ka pušu nodoms brīdī, kad līgums tika slēgts, ir uzskatams par noteicošo elementu. Savu viedokli autors pamato ar salīdzinājumu ar līguma darbības laiku. Līdzīgi, kā līguma spēkā esamība privātpersonu starpā ir atkarīga no pušu nodoma, tā arī starpvalstu līgumu spēkā esamībai ir jābūt atkarīgai no pušu nodoma.¹¹⁴

Analizējot subjektīva nodoma doktrīnas problemātiskos aspektus, Hursts atzīmēja, ka sarežģījumi rodas gadījumā, ja pušu nodoms nav tieši izteikts un tas ir jāizsecina no līguma jēgas un apkārtējiem apstākļiem. Vērtējot šo aspektu, Hursts norādīja, ka, pirmkārt, daudzpusējie līgumi, kuru dalībvalsts ir arī neitrālas valstis, ir jānošķir no līgumiem, kuru visas dalībvalstis piedalās bruņotajā konfliktā. Šādu nodalījumu profesors pamatoja ar to, ka grūtības apturēt tādu līgumu darbību, kur vismaz viena no pusēm ir neitrāla valsts, karojošo pušu starpā un paturēt to spēkā karojošās un neitrālas valsts starpā, norāda uz līgumslēdzēju valstu nodomu paturēt šādus līgumus spēkā arī karojošo pušu starpā, neskatoties uz to praktisko izpildīšanas grūtību.¹¹⁵ Pēc autore domām, šāds pamatojums izraisa pietiekamas šaubas. Gadījumā, ja daudzpusēja līgumu izpilde ir neiespējama dažu no līgumslēdzēju valstu starpā ir iespēja apturēt to darbību šo valstu starpā.

Pēc daudzpusējo līgumu, kur vismaz viena no līgumslēdzējvalstīm ir neitrāla, nodalīšanas no divpusējiem līgumiem, kur visas līgumslēdzējpusēs ir karojošās puses, Hursts izšķir vairāku divpusējo līgumu kategorijas, bruņota konflikta ietekme uz kuriem ir atšķirīga. Pirmkārt, zinātnieks izdalīja līgumus, kuri tika noslēgti ar politisko mērķi. Saskaņā ar Hursta atziņām, *status quo* ir šādu līgumu nozīmīga sastāvdaļa un dēļ tā, ka neviens nevar paredzēt situāciju pēc bruņota konflikta beigām. Šādu līgumu darbību Hursts uzskatīja par viennozīmīgi izbeigtu ar bruņota konflikta uzsākšanos. No šīs līgumu kategorijas Hursts izslēdza politiskos līgumus saskaņā ar kuriem valsts uzņemas ievērot noteiktus uzvedības noteikumus, jo tie nav atkarīgi no *statusa quo*.¹¹⁶ Kā vēl vienu līgumu veidu autors piemin līgumus, kas nosaka periodisku vienas valsts noteiktu summu maksājumu veikšanu par labu otrai valstij.

¹¹⁴ Hurts Cecil J.B. The Effect of wars on Treaties. Second Yearbook of International Law. 1921, Vol. 38, p.39-40.

¹¹⁵ Hurts Cecil J.B. The Effect of wars on Treaties. Second Yearbook of International Law. 1921, Vol. 38, p.41.

¹¹⁶ Kā piemēru autors piemin 1871. gada Vašingtonas līgumu saskaņā ar kuru tika noteikti neitralitātes noteikumi attiecībā uz Amerikas Savienotām Valstīm un Apvienoto Karalisti

Otrā nozīmīga teorija līgumu klasifikācijas aspektā ir objektīvā testa teorija. Saskaņā ar to, līguma statuss noteikšana bruņota konflikta gadījumā balstās uz līguma savienojamību ar valsts nacionālo politiku bruņota konflikta laikā. Šī teorija radās tādēļ, ka pastāvēja neapmierinātība ar subjektīva testa teoriju, it īpaši ar grūtībām izsecināt pušu nodomu no līguma gadījumā, ja tas nav precīzi noteikts. Tā, piemēram, profesors Makdougals atzina, ka tas ir pilnībā neiedomājami pieņemt, ka līguma radītājiem ir bijis nodoms attiecībā uz visiem iespējamiem nākotnes notikumiem un ka šādu nodomu ir iespējams precīzi izsecināt.¹¹⁷ Objektīvā testa koncepcijas atbalstītāji apgalvo - gadījumā, kad pušu nodoms nav precīzi pausts, to var papildināt, ņemot vērā valsts politiku bruņota konflikta gadījumā. Objektīvā testa koncepcija tika atbalstīta arī vairākos Amerikas Savienoto Valstu tiesu spriedumos, kuros tika vērtēta bruņoto konfliktu ietekme uz līgumiem. Tā, piemēram, tiesnesis Justicis Kardozo (*Justice Cardozo*) Tečts pret Hughes lietā (*Techt v. Hughes*) apgalvoja, ka tiesai vispirms ir jānosaka līguma noteikumu spēkā esamība, ņemot vērā vai noteikumi ir savienojami ar valsts drošības politiku kara uzsākšanas gadījumā, un šādi noteikt, vai līguma darbība ir aprobežota ar miera laikiem. Šādu pieeju izmantoja arī Amerikas Savienoto Valstu Augstākā tiesa Klarks pret Alens lietā (*Clark v. Allen*), nosakot, ka gadījumā, ja attiecīgais starptautisko tiesību instruments nenorāda uz to, vai tas turpina savu darbību bruņota konflikta gadījumā, ir jānosaka, vai tā noteikumi ir savienojami ar nacionālo politiku bruņota konflikta gadījumā.¹¹⁸ Objektīva testa koncepcija tika atbalstīta arī starptautiskajā līmenī - S.S. Wimbledon lietas tiesnešu Anzilottis un Hubers atsevišķajos viedokļos. Saskaņā ar tiesnešu domām, gadījumā, ja nacionālās aizsardzības vai neitralitātes pienākums nonāk pretrunā ar pienākumiem, kas izriet no sazināšanas vai tirdzniecības konvencijām, ir jāsecina, ka pušu nodoms ir bijis uzskatīt pēdējos par mazāk svarīgiem.¹¹⁹

Brounlijs savā pirmajā ziņojumā par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem apraksta četras bruņoto konfliktu ietekmes uz līgumiem noteikšanas pamata teorijas: 1) visi līgumi bez izņēmumiem tiek automātiski izbeigti ar bruņota konflikta uzsākšanos un atkāpšanās tiesību rada pats bruņotais konflikts un pušu sākotnējais nodoms nav ņemams vērā; 2) objektīvā testa teorija; 3) subjektīvā testa teorija un 4) teorija, saskaņā ar kuru bruņotais konflikts un spēka lietošana kā tāda netiek atzīta par iemeslu, lai atkāptos no līgumsaistībām, jo spēka lietošana, izņemot atļauto paš aizsardzību, ir prettiesiska un aizliegta saskaņā ar starptautiskajām tiesībām.

¹¹⁷ McIntyre S.H. Legal Effect of World War II on the Treaties of Unites States. Hague: M.Nijhoff, 1958, p. 19.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Schwarzenberger G. International Law as Applied by International Courts and Tribunals, vol. 2. London: Sweet & Maxwell Lt, 1968, p. 72-73.

Pēc autores domām, atziņa par šādu teoriju par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem pastāvēšanu pelna ievērojamu kritiku. Pamatojot pirmās teorijas secinājumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumtiesībām, Brounlijs atsaucas uz atziņu, ka karš ir pilnīgi pretēja situācija mieram un kara uzsākšana atnes līdzīgu visu starpvalstu attiecību sarāvumu, un līdz ar to anarhiju.¹²⁰ Kā jau tika minēts darba pirmajā nodaļā, izbeigšanas teorija tik tiešām balstījās uz atziņas, ka līgumiskās attiecības valstu starpā ir miermīlīgo savstarpējo attiecību izpausme, kas nav savienojama ar karu. Tomēr nav pamatota profesora atsauce uz to, ka šāda teorija nepieļāva izņēmumus. Pēc autores domām, ir jāpiekrīt to autoru viedoklim,¹²¹ kuri apgalvo, ka izbeigšanas teorija pieļāva izņēmumus attiecībā uz līgumiem, kas tika noslēgti kara laikā, un šādi līgumi tika uzskatīti par saistošiem pusēm arī karadarbības laikā.

Otrā un trešā izvirzītās teorijas, pēc autores domām, nevar tikt uzskatītas par atsevišķām bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem teorijām. Objektīvais un subjektīvais testa pamata mērķis ir noteikt, kuru līgumu darbība bruņota konflikta dēļ netiek skarta, kuru darbība tiek apturēta un kuru darbība tiek izbeigta.¹²² Šīs nošķiršanas teorijas kļuva nozīmīgas diferencēšanas teorijas atzīšanas laikā, kas uzskatīja, ka līgumu spēkā esamība kara uzsākšanas gadījumā ir atkarīga nevis no kara kā tāda, bet gan ir izvērtējama katrā gadījumā atsevišķi.

Sastādot pirmo Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem, Brounlijs izvēlējās sekot subjektīvā testa teorijai. Pirmajā noteikumu projekta par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem redakcijā tika paredzēts, ka līguma darbības iespējama izbeigšanās vai apturēšana bruņota konflikta gadījumā ir nosakāma, ņemot vērā pušu nodomu. Savukārt pušu nodoms ir vērtējams, ņemot vērā līgumu interpretācijas noteikumus un bruņota konflikta veidu un pakāpi.¹²³ Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem projekta 7. pants paredzēja, ka gadījumā, ja līguma mērķis un objekts paredz līguma darbības turpināšanu bruņota konflikta gadījumā, bruņotais konflikts neietekmē šī līguma darbību. Papildus tam Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem projekta 7. panta otrā daļa saturēja arī norādošo to līgumu sarakstu, kas var tikt uzskatīti par pirmajā daļā minētiem līgumiem.¹²⁴

¹²⁰ Brounlie I. First report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/552, 2005, p.57. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/250/71/PDF/N0525071.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.]

¹²¹ Lenoir. J.J. The effect of war on bilaterrial treaties. The Georgetown Law Journal. 1946, vol. 34, p.129

¹²² Ibid.

¹²³ Brounlie I. First report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/552, 2005, p.11. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/250/71/PDF/N0525071.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.]

¹²⁴ Brounlie I. First report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/552, 2005, p.392. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/250/71/PDF/N0525071.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.]

Šāda pieeja izraisīja asas diskusijas valstu starpā. Neskatoties uz konceptuālo piekrišanu izvēlētai pieejai, daudzas valstis pauda savas bažas par pušu nodoma kritērija ietveršanu noteikumos. Ķīna, piemēram, bija pret izsmeļošu to faktoru uzskaitījuma ietveršanu, kuru izvērtējums kalpoja par pamatu līguma stāvokļa noteikšanai. Turklāt Ķīna savā atzinumā norādīja, ka būtu jāņem vērā arī citi kritēriji, piemēram, iespējamās līguma darbības apturēšanas vai izbeigšanas sekas. Portugāle arī norādīja, ka pušu nodoms līguma noslēgšanas stadijā nebūtu uzskatāms par vienu no nozīmīgākajiem kritērijiem, jo, slēdzot līgumus, pušu primārais nodoms ir tos pildīt.¹²⁵ Atsaucoties uz šādiem iebildumiem, Brounlijs norādīja, ka neskatoties uz asu nodoma teorijas kritiku, valstis nepiedāvāja aizstāt šo kritēriju ar kādu citu pamatkritēriju.

Noteikumu par bruņoto konfliktu ietekmi uz līgumiem pēdējā redakcija, kas tika pieņemta 2011. gada 17. maijā, atšķirībā no agrākām redakcijām, vairs neparedz līgumu klasifikāciju un bruņota konflikta ietekmes noteikšanu dažādiem līguma veidiem. Saskaņā ar Noteikumu par bruņoto konfliktu ietekmi uz līgumiem 5. pantu, nosakot vai līguma tiek izbeigts vai tā darbība tiek apturēta, ir jāpiemēro starptautisko tiesību normas par līguma interpretāciju. Tomēr, Noteikumiem par bruņoto konfliktu ietekmi uz līgumiem ir pievienots norādošs saraksts, kurā ir uzskaitīti līgumi, kas paliek spēkā pilnībā vai daļēji arī bruņota konflikta gadījumā. Šo līgumu spēka esamība bruņota konflikta gadījumā tiek pamatota ar to priekšmetu.

¹²⁵ International Law Commission. Effect of armed conflicts on treaties. Comments and information received from governments. U.N. Doc. A/CN.4/662, 2010,p.120. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/273/48/PDF/N1027348.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.04.2012.]

ATTIECĪBAS AR CITĀM JURIDISKAJĀM DOKTRĪNĀM

Daudzi autori pauž nostāju, ka jautājums par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem nav uzskatāms par atsevišķu tiesību jautājumu. Starptautiskajās līgumtiesībās un noteikumos par valsts atbildību ir sastopamas vairākas doktrīnas ar līdzīgu praktisku efektu uz līgumsaistībām. Neskatoties uz to, ka daudzu juridisku doktrīnu efekts uz līgumiem ir stipri līdzīgs efektam, ko uz līgumiem atstāj bruņotais konflikts, tomēr, pēc autores domām, pēdējais no minētiem ir atšķirams pēc tā, ka efekts rodas automātiski, savukārt tādas doktrīnām kā, piemēram, *rebus sic stantibus* un izpildīšanas neiespējamība ir īpaši jāpiesauc.¹²⁶ Ja pastāv valstu prakse, saskaņā ar kuru līgumu darbība automātiski izbeidzas vai tiek apturēta uzskatoties bruņotajam konfliktam, tas nošķirtu bruņotu konfliktu no pārējām neautomatiskajām līgumu tiesību juridiskām doktrīnām, saskaņā ar kurām jebkurām izmaiņām ir jābūt saskaņotām pušu starpā vai līguma pusei uz to ir jāatsaucas.¹²⁷ Saskaņā ar Starptautisko tiesību komisijas atziņām, bruņota konflikta doktrīna ir nošķirama no *rebus sic stantibus* doktrīnas, jo pēdējā nevar būt vienpusēji piesaukta un nav automātiska.¹²⁸

Šīs nodaļas pirmajā apakšnodaļas ietvaros autore sīkāk pievērsīsies doktrīnas par fundamentālo apstākļu maiņu un tas nošķiršanas no bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem jautājumam. Pēc autores domām, izpildīšanas neiespējamības kā atsevišķas doktrīnas izpēte bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem kopsakarībā nav nepieciešama, jo, izpildīšanas neiespējamību var uzskatīt par vienu no fundamentālo apstākļu maiņas gadījumiem. Izpildīšanas neiespējamības gadījumi, kas neietilpst Vīnes konvencijas 61. panta darbības sfērā var tikt atzīti par fundamentālo apstākļu maiņas gadījumiem. Vīnes konvencijas 62. panta rašanās vēstures tieši norāda, ka sabrukums, t.i. turpmākā līguma uzdevuma un priekšmeta izpildīšanas neiespējamība, ir viens no gadījumiem, kurā ir piemērojams šis noteikums.¹²⁹ Šāda pieeja tiek pamatota ar to, ka tad, kad fundamentālo apstākļu maiņas rezultāts ir saistību sabrukšana, puses turpmāko līguma saistību izpilde kļūst par veltīgu un tas nozīmē, ka arī par sevišķi apgrūtinošu un nesaprātīgu. Otrajā nodaļas apakšnodaļā autore analizēs okupācijas, kā īpaša bruņota konflikta veida, ietekmi uz līgumiem, izvirzot tēzi, ka

¹²⁶ International Law Commission. The effect of armed conflict on treaties: an examination of practice and doctrine, February 1, 2005. U.N. Doc. A/CN.4/550, p. 68. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/guide/1_10.htm, [aplūkots 20.03.2012]

¹²⁷ Burke N. A change in respect: looking at occupation through the lens of the law of treaties. *Journal of International Law and Politics*, 2008, vol. 41, Nr. 103, p. 107.

¹²⁸ International Law Commission. The effect of armed conflict on treaties: an examination of practice and doctrine, February 1, 2005. U.N. Doc. A/CN.4/550, para.126. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/guide/1_10.htm, [aplūkots 20.03.2012.]

¹²⁹ Fitzmaurice M., Elias O. The doctrine of Fundamental Change of circumstances revised. In: Fitzmaurice M., Elias O. (eds.) *Contemporary Issues in The Law of Treaties*. Utrecht: Eleven International Publishing, 2005, p. 60

okupācijas ietekme uz līgumiem nevar tikt uzskatīta par pilnīgi vienādu ar pārējo bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem.

3. 1. Rebus sic stantibus

Jautājums par to, no kuras tiesību sistēmas doktrīna rebus sic stantibus tika pārņemta ir diskutabls. Tomēr, pietiekami pamatots ir pieņēmums, ka starptautiskajās tiesībās to ieviesa Džentilli (*Gentilli*). Pilnībā definētas kā *convention omnes intellegitur rebus sic stantibus*, doktrīnas apjoms un pat atzīšana par juridisko principu ir bijis par asu diskusiju pamatu juridiskajā literatūrā. Neskatoties uz to, ka gan nacionālās gan starptautiskās tiesas pauž nostāju, ka viņi teorētiski atzīst fundamentālo apstākļu maiņu par iemeslu pusei atkāpties no līguma. Tomēr, praksē tiesas atturas to piemērot, bieži norādot, ka izskatāmajā lietā nav saskatāmi visi fundamentālo apstākļu maiņas kritēriji.¹³⁰

Saskaņā ar Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 62 pantu, doktrīna *rebus sic stantibus* ir attiecināma uz visiem līgumiem, kam ir piemērojama konvencija, izņemot robežlīgumus.¹³¹ Savā otrajā ziņojumā par noteikumiem par līgumu tiesībām sers Fitzmaurice norādīja, ka, pēc viņa domām, *rebus sic stantibus* doktrīna nav attiecināma arī uz vairākam citam līgumu kategorijām: uz tiesību radošiem līgumiem, sistēmu vai režīmu nodibinošiem līgumiem, līgumiem, kas ietver apņemšanos ievērot noteikta veida noteikumus vai standartus un uz tādiem līgumiem, kuri ietver saistības ar iedzimtu juridisko spēku un kuras nav atkarīgs no pretējās līguma puses saskanīga izpildījuma.¹³² Šāda veida doktrīna piemērošanas jomas ierobežošanu, tai skaitā tās neattiecinamību uz cilvēktiesību un Starptautisko tiesību komisijas radītiem līgumiem kā uz tiesību radošiem līgumiem, zinātnieks pamatoja ar pieņēmumu, ka doktrīna *rebus sic stantibus* ir attiecināma tikai uz „savstarpējiem” līgumiem, kuru abpusējais izpildījums var būt apdraudēts ar fundamentālo apstākļu maiņu.¹³³ Neskatoties uz to, ir iespējams iedomāties tādu apstākļu maiņu, kas var padarīt turpmāko nesavstarpējo līgumu noteikumu izpildīšanu par īpaši apgrūtināšu vienai no līguma pusēm Šajā sakarā, pēc autores domām, ir apstrīdama Fitzmaurice piedāvātā doktrīnas piemērošanas sfēras ierobežošana. Fundamentālo apstākļu maiņa retos gadījumos var padarīt,

¹³⁰ International Law Commission. Articles on the Law of Treaties with commentaries. Yearbook of International Law Commission, p. 257-258. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_1_1966.pdf [aplūkots 13.04.2012.]

¹³¹ 1969. gada 23. maija Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām: Starptautiskā konvencija. Latvijas vēstnesis, 1993. gada 3. jūnijs, nr. 52.

¹³² Fitzmaurice G.G. Second Report on the Law of Treaties. U.N. Doc. A/CN.4/107. Yearbook of the International Law Commission, 1957. vol. II., p. 31-32. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_107.pdf [aplūkots 13.04.2012.]

¹³³ Harasziti G. Treaties and the Fundamental Change of Circumstances. Oxford: Oxford University Press, 1975. p. 72.

piemēram, tiesību radošo līgumu izpildīšanu par neiespējamu un šādā gadījumā Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 62. pants ir piemērojams.

Vērtējot bruņota konflikta un fundamentālo apstākļu maiņas ietekmes uz līgumsaistībām līdzību, vairāki komentētāji un vismaz viena tiesa ir norādījusi, ka *rebus sic stantibus* doktrīnas efekts ir ļoti līdzīgs, ja ne identisks, efektam kādu uz līgumiem atstāj bruņotais konflikts. Jau Benedeto Konfrontijs (*Benedetto Confronti*) norādīja, ka kara ietekmei uz līgumiem nav atsevišķas nozīmes, jo tas ir doktrīnas *rebus sic stantibus* īpašais gadījums.¹³⁴ Arī Amerikas Savienotās Valstis savā oficiālā ziņojumā par starptautiskajām tiesībām norādīja, ka, sakarā ar to, ka bruņotu konfliktu ietekme uz līgumiem ir pamatojama ar faktu, ka līgumattiecību turpināšana valstu starpā ir nesavienojama ar bruņotu konfliktu, ir visai iespējams, ka tas ir *speciālais rebus sic stantibus* gadījums.¹³⁵

Arī Makintures (*McIntyre*) savos darbos norāda, ka juridiskā kara ietekme uz līgumiem ir tikai viens no vispārējās problēmas- izmaiņas starptautiskajā savienībā- aspektiem un līdz ar to, kara ietekmi uz līgumtiesībām ir jāvērtē kā *rebus sic stantibus* speciālo gadījumu.¹³⁶ Arī Brounlijs ir norādījis, ka kara apstākļi var radīt līguma darbības izbeigšanu pamatojoties uz fundamentālo apstākļu maiņu.¹³⁷ Visbeidzot Itālijas kasācijas tiesa nāca pie līdzīga secinājuma savā spriedumā par bruņota konflikta ietekmi uz līgumiem. Tā nosprieda, ka bruņotais konflikts nevar radīt līgumu izzušanu, bet var sekmēt tā izpildīšanas neiespējamību apstākļu maiņas dēļ (*rebus sic stantibus*).¹³⁸

Daži autori norāda, ka karadarbības uzsākšana, ir viens no trijiem izņēmumiem, kad *rebus sic stantibus* doktrīna nav piemērojama.¹³⁹ Šāds viedoklis tiek pamatots ar Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 73. pantu, kas norāda, ka konvencija neregulē jautājumus, kas var rasties karadarbības uzsākšanas rezultātā. Tomēr, pēc autores domām, šādam viedoklim nevar piekrist. 73. panta formulējums nozīmē tikai to, ka Vīnes konvencija nedod jebkādu vērtējumu attiecībā uz bruņota konflikta ietekmi uz līgumiem. Arī valstu prakse norāda uz to, ka šāda pieeja nav pareiza, tā piemēram, Amerikas Savienotās Valstis, atkāpjoties no konvencijas, uzskatīja Otrā Pasaules kara sākumu par fundamentālo apstākļu

¹³⁴ Conforti B., Labella A. Invalidity and Termination of Treaties: The Role of National Courts. *European Journal of International Law*, 1990, nr. 44, p. 58.

¹³⁵ American Law Institute. *Restatement of the Law Third: Foreign Relations of the United States*. *American Journal of International Law*, 1987, vol. 1, p. 4.; Tarasofsky R. Legal protection of The Environment during Armed Conflict. *Netherlands Yearbook of International Law*, 1993, nr. 17, p. 65-66.

¹³⁶ McIntyre S.H. *Legal Effect of World War II on the Treaties of Unites States*. Hague: M.Nijhoff, 1958, p. 25.

¹³⁷ Brownlie I. *Principles of Public Internationa Law*. 6th ed., Oxford:Oxford University Press, 2003, p. 592.

¹³⁸ Court of Cessation. *Lanificio Branditex v. Societa Azais e Vidal*, 8 November 1971, *Italian Yearbook of International Law*, 1975, p. 232-233.

¹³⁹ Door O., Schmalenbachk K. (ed.) *Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary*. London: Springer, 2012, p. 1080.

maiņu.¹⁴⁰ Līdz ar to, apšaubāms viedoklis, ka pastāv paražu tiesību norma saskaņā ar kuru *rebus sic stantibus* nav attiecināms uz bruņota konflikta uzsākšanos gadījumu. Pretēji, ir jāpiekrīt, ka bruņota konflikta uzsākšana atsevišķos gadījumos var tikt uzskatīta par fundamentālo apstākļu maiņu un līdz ar to būt par pamatu, lai atkāptos no līguma. Šādu uzskatu atbalsta arī Eiropas Savienības tiesa, tā, piemēram, *Racke* lietā, Eiropas Savienības tiesa norādīja, ka karadarbības uzsākšana bijušajā Dienvidslāvijas Federatīvajā Republikā ir uzskatāma par fundamentālo apstākļu maiņu.¹⁴¹

Fundamentālo apstākļu maiņas doktrīnas piemērošana ir ļoti ierobežota un tas tiek panākts nevis paredzot izņēmuma tipa līgumus, uz kuriem doktrīna nav attiecināma, bet gan nosakot piecus striktus kumulatīvos kritērijus, kuriem ir jāpastāv, lai līguma pusei būtu iespējas vienpusēji atkāpties no līguma fundamentālo apstākļu maiņas dēļ. No Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 62. panta formulējuma ir redzams, ka fundamentāla apstākļu maiņa automātiski neparedz iespēju atkāpties no principa *pacta sunt servanda*. Lai izvērtētu vai bruņotais konflikts var būt par pamatu *rebus sic stantibus* doktrīnas piemērošanai, pēc autores domām, ir sīkāk jāaplūko kritēriji, kas ir izvirzāmi faktiskiem apstākļiem un jāizvērtē doktrīnas apjoms.

Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām izvirza piecus kritērijus faktiskiem apstākļiem, lai tie varētu tikt uzskatīti par fundamentālo apstākļu maiņu. Trīs no tiem ir izsecināmi no Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 62. panta pirmās daļas, tas ir: 1) apstākļu maiņai ir jābūt fundamentālai; 2) apstākļiem ir jāpastāv līguma noslēgšanas brīdī un 3) apstākļu maiņu pusēm nav jāparedz līguma noslēgšanas brīdī. Pārējie divi kritēriji ir uzskaitīti Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 62. panta pirmās daļas a. un b. apakšpunktos: 4) izmainījušos apstākļu pastāvēšanai ir jābūt par būtisku pamatu pusēm uzņemties saistības un 5) apstākļu maiņas rezultātā radikāli jāmainās uzņemto saistību apjomam.¹⁴²

Lai līguma puse varētu atsaukties uz fundamentālo apstākļu maiņu, šādu apstākļu maiņu pusēm nebija jāparedz līguma noslēgšanas brīdī. Šī kritērija nozīmīga iezīme ir, tā, ka šāda veida apstākļu maiņu nebija jāparedz līguma noslēgšanas brīdī visām līguma pusēm.¹⁴³ Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 62. pants nav piemērojams gadījuma, ja

¹⁴⁰ American Law Institute. Restatement of the Law Third: Foreign Relations of the United States. American Journal of International Law, 1987, vol. 1, para. 33.

¹⁴¹ Eiropas Savienības tiesas 1998. gada 16. jūnija spriedums lietā: C-162/96 *Racke*, ECR, para 56.

¹⁴² Planck M. Fundamental change of circumstances. In: Bernardt R. (Ed.) Encyclopedia of Public International Law. Vol 4. Amsterdam: Elsevier Science B.V., 2000, p. 1367-1372.;

¹⁴³ Door O., Schmalenbach K. (ed.) Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary. London: Springer, 2012, p. 1086.

tiek pierādīts, visas līguma puses bija šādus apstākļus paredzējušas.¹⁴⁴ Pierādīšanas pienākums šajā gadījumā ir uzlikts nevis tai pusei, kura atsaucas uz fundamentālo apstākļu maiņu, bet gan tai, kura apgalvo, ka šāda veida izmaiņas līguma puses bija paredzējušas noslēdzot līgumu.¹⁴⁵ Pēc autores domām, ņemot vērā mērķi interpretēt fundamentālo apstākļu izmaiņas doktrīnu, kā pēc iespējas šaurāku izņēmumu no pamatprincipa, trešo kritēriju būtu jātulko tādā veidā, lai par atbilstošiem tiktu uzskatīti tikai tādi apstākļi, ko puses neparedzēja līguma noslēgšanas brīdī un nevarēja paredzēt, kā arī nevarēja novērst tādu apstākļu iestāšanos ar saprātīgiem paņēmieniem.

Otrais kritērijs, jeb apstākļu atzīšana par būtisku pamatu saistību uzņemšanai, nošķir šāda veida apstākļus no parastiem apstākļiem, kas ir saistīti ar līguma noslēgšanu. Citiem vārdiem, tikai tādi apstākļi ir attiecināmi uz Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 62. pantu, attiecībā uz kuriem, ja puses būtu paredzējušas to maiņu, tās nebūtu noslēgušas līgumu vai būtu uzņēmušas cita veida saistības.¹⁴⁶ Nosakot šādus apstākļus, svarīgi ir novērtēt, vai puses, objektīvi zinot par šādu apstākļu maiņu, būtu noslēgušas līgumu. Atzīšana par būtisku piekrišanas pamatu prasa objektīvu līguma noslēgšanas apstākļu un vēsturiska fona izpēti. Objektīvā izpētē ir īpaši vajadzīga, jo, pirmkārt, ir sagaidāms, ka puses izdarīs citādus secinājumus no pamata faktiem un, otrkārt, jo kritērijs par būtiska pamata saistību uzņemšanai esamībai ir līgumu stabilitātes fundamentālais garants.¹⁴⁷

Saskaņā ar Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 62. panta pirmo daļu fundamentālo apstākļu maiņa var būt par pamatu, lai atkāptos no līguma tikai gadījumā, ja esošo saistību apjoms ir tik radikāli mainījies, ka no iesaistītās puses nav saprātīgi sagaidīt to izpildi. Uzņemto saistību apjoms var mainīties tieši un netieši. Par saistību apmēra tiešo maiņas gadījumu tiek uzskatīta situācija, kad saistību apjoms pieaug, savukārt gadījums, kad vērtība, ko puse saņem no turpmākas saistību izpildes ievērojami samazinās, tiek uzskatīts par saistību apjoma netiešu maiņu.

Apstākļu maiņa var būt par pamatu Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 62. panta piesaukšanai tikai tad, kad tā ir fundamentāla. Saskaņā ar tradicionālo uzskatu, par fundamentālo apstākļu maiņu var tikt uzskatīta tikai tad, ja tā apdraud vienas

¹⁴⁴ Door O., Schmalenbach K. (ed.) Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary. London: Springer, 2012, p. 1086.

¹⁴⁵ 1969. gada 23. maija Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām: Starptautiskā konvencija. Latvijas vēstnesis, 1993. gada 3. jūnijs, nr. 52.

¹⁴⁶ Harasziti G. Treaties and the Fundamental Change of Circumstances. Oxford: Oxford University Press, 1975. p. 72.

¹⁴⁷ Waldock H. Third report on the law of treaties. U.N. Doc. A/CN.4/167, 1964, para 39. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_167.pdf [aplūkots 02.02.2012.]

pusēs pastāvēšanu vai to vitālo attīstību.¹⁴⁸ Sakarā ar to, ka tik šaura doktrīnas pielietošana var *padarīt rebus sic stantibus* doktrīnu par praktiski nefunkcionējošu, mūsdienās tiek piedāvāts aizstāt to ar labvēlīgāku, kas nosaka, ka *rebus sic stantibus* doktrīna ir piemērojama gadījumā, ja pastāv ievērojama nelīdzsvarotība starp pušu saistībām.¹⁴⁹ Tomēr ir jāatzīst ka šāda veida norāde ir piemērota tikai savstarpējo līgumu saistībām un nepalīdz izveidot kritērijus fundamentālo apstākļu maiņas nošķiršanai no parastās apstākļu maiņas.

Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 62. panta struktūra norāda uz to, ka izvirzītie pieci kumulatīvi kritēriji ir pilnīgi patstāvīgi un nav viens no otra atkarīgi. Tomēr, ir grūti iedomāties tādas izmaiņas, kas pirmkārt ietekmētu apstākļus, kuru pastāvēšana bija par pamatu pušu piekrišanas līguma saistošam raksturam, pilnībā mainītu esošo līgumsaistību apjomu, un nebūtu uzskatāmas par fundamentāliem. Waldoks (*Waldock*) Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām projektā norāda, ka jebkādas izmaiņas var tikt uzskatītas par fundamentālām, ja tās ietekmē tādus apstākļus, kuru nemainība ir līguma būtiskais pamats un ja tas padara līgumsaistību izpildi par būtiski atšķirīgu no tā, kas sākotnēji bija uzņemts.¹⁵⁰ No augstākminētā ir jāsecina, ka gadījumā, ja apstākļu maiņa izpilda Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 62. panta a un b apakšpunktos minētos kritērijus, var diezgan precīzi prezumēt, ka tāda apstākļu maiņa ir uzskatāma par fundamentālo. Līdz ar to kritērijs par apstākļu maiņas fundamentālo raksturu ir atzīstams par papildus kritēriju gadījumā, kad apstākļi izpilda pārējos kritērijus, bet gadījums tomēr nav uzskatāms par atbilstošu *rebus sic stantibus* doktrīnas piemērošanai.

Turklāt, neskatoties uz to, cik lielā mērā apstākļu maiņa ir fundamentāla, saskaņā ar Starptautiskās tiesas atziņu, *rebus sic stantibus* doktrīna nav piemērojama gadījumos, kad šāda maiņa tieši neietekmē uzņemtās saistības.¹⁵¹ Papildus tam, no Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 62. panta trešās daļas tieši izriet, ka, lai apstākļu maiņa tiktu atzīta par fundamentālo, tai ir jābūt neatgriezeniskai. Gadījumā, ja apstākļu maiņa ir atgriezeniska, tas, pirmkārt, būs par pamatu Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 92. panta piemērošanai un līguma darbības apturēšanai.

Vēl viens no aspektiem, kas pelna uzmanību *rebus sic stantibus* un bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem nošķiršanas analīzē, ir šo doktrīnu procesuāla piemērošana. Jautājums

¹⁴⁸ ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: *Fischer Jurisdiction case (Germany v. Iceland)*, I.C.J. Reports, 1973, p. 939-940.

¹⁴⁹ Delbruuck J. *War, Effect on treaties*. Citēts no: Bernardt R. (Ed.) *Encyclopedia of Public International Law*. Vol 4. Amsterdam: Elsevier Science B.V., 2000, p. 1367-1372.;

¹⁵⁰ Door O., Schmalenbach K. (ed.) *Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary*. London: Springer, 2012, p. 1074.

¹⁵¹ ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: *Fischer Jurisdiction case (Germany v. Iceland)*, I.C.J. Reports, 1973, para 38.

par to, vai bruņotais konflikts un *rebus sic stantibus* ir automātiskais pamats, lai atkāptos, no līguma vai arī par šādu nodomu ir jāpaziņo pārējām līguma pusēm un jāsaņem to piekrišana un pretējā gadījumā ir jāgriežas tiesā, kura varētu konstatēt fundamentālo apstākļu maiņas faktu. Neskatoties uz jautājuma būtiskumu, ir jāsecina, ka zinātnieku vidē ir reti sastopamas diskusiju par to šo jautājumu. Analizējot valstu praksi, ja jānorāda ka, piemēram, pat piesaucot fundamentālo apstākļu maiņu kā pamatu savu līgumsaistību nepildīšanai, Francija *Free Zona* lietā norādīja, ka šis princips neļauj automātiski vienpusēji atkāpties no līgumsaistībām.¹⁵² Liela loma šī jautājuma atrisināšanai ir Starptautiskās tiesas spriedumam *Fisheries Jurisdiction* lietā. Vērtējot procedūras jautājumu *rebus sic stantibus* doktrīnas piemērošanā, tiesa nosprieda, ka prasība, lai valstij, kas atsaucās uz fundamentālo apstākļu maiņu, ir jābūt gatavai ļaut trešai pusei izvērtēt, vai apstākļi doktrīnas piesaukšanai pastāv.¹⁵³ Papildus tam Starptautiskā tiesa norādīja, ka *rebus sic stantibus* doktrīnas piemērošanas gadījumā procedūras ievērošana ir doktrīnas būtiska sastāvdaļa, kas nodrošina līgumu stabilitāti. Pēc autores domām, arī bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem procedūras jautājumiem ir tiks par liela nozīme.

3.2. Okupācija kā viens no bruņota konflikta gadījumiem

Okupācijas tiesības ir attīstījušas kā humanitāro tiesību un kara tiesību (1949. gada 12. augusta Konvencijas par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā¹⁵⁴, 1949. gada 12. augusta Konvencijas par izturēšanos ar kara gūstekņiem¹⁵⁵, 1949. gada 12. augusta Konvencija par ievainoto un slimo stāvokļa uzlabošanu aktīvajās armijās¹⁵⁶ un 1949. gada 12. augusta Konvecija par jūras kara spēku sastāvā esošo ievainoto, slimo un kuģu katastrofās cietušo personu stāvokļa uzlabošanu¹⁵⁷) daļa. Okupācijas tiesības ir kodificētas 1907. gada Hāgas konvencijā par kara uz sauszemes likumiem un paražām, četrtaļā 1949. gada Ženēvas konvencijā un 1977. gada Ženēvas konvenciju pirmajā papildprotokolā. Saskaņā ar 1907. gada Hāgas konvencijas par karu uz sauszemes likumiem un paražām 42. pantu, par okupēto

¹⁵² ANO Pastāvīgās starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case of the Free Zones of Upper Savoy and the District of Gex (France v. Switherland), P. I.C.J. Reports, 1932, para 345-347.

¹⁵³ ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Fisheries Jurisdiction case (Germany v. Iceland), I.C.J. Reports, 1973, para 44-45; Fitzmaurice M., Elias O. Fitzmaurice M., Elias O. (eds.) Contemporary Issues in The Law of Treaties. Utrecht: Eleven International Publishing, 2005, p. 180.

¹⁵⁴ 1949. gada 12. augusta Konvencijas par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 19. aprīlī, nr. 60. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.

¹⁵⁵ 1949. gada 12. augusta Konvencijas par izturēšanos ar kara gūstekņiem. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 5. aprīlī, nr. 52. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.

¹⁵⁶ 1949. gada 12. augusta Konvencija par ievainoto un slimo stāvokļa uzlabošanu aktīvajās armijās. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 22. maijā, nr. 46. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.

¹⁵⁷ 1949. gada 12. augusta Konvecija par jūras kara spēku sastāvā esošo ievainoto, slimo un kuģu katastrofās cietušo personu stāvokļa uzlabošanu. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 27. martā, nr. 48. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.

valsts tiek uzskatīta tad, kad teritorija nokļūst pretinieka armijas faktiskajā kontrolē.¹⁵⁸ Daži zinātnieki norāda, ka okupāciju var uzskatīt par starpfāzi pirms miers vai suverenitāte ir atjaunota vai arī jaunā administrācija ir nodibināta.¹⁵⁹ Saskaņā ar to, ir jāsecina, ka kaut gan okupācijas gadījumā faktiskā kontrole par teritoriju ir okupētājvalstij, suverenitāte uz to nepāriet un, saskaņā ar starptautiskām tiesībām, okupētājs neiegūst suverenitātes tiesības par okupēto teritoriju.

Okupācija var notikt arī bez karadarbības un spēka lietošanas. Saskaņā ar 1949. gada 12. augusta Ženēvas konvencijām, tas ir piemērojamas daļējās vai pilnīgas konvencijas dalībvalsts teritorijas okupācijas gadījumā, pat gadījumā ja šāda okupācija norisinās bez bruņotās pretestības.

Okupācijas tiesības regulē jautājumu par to, kādā veidā okupētājam ir jāpārvalda okupētā teritorija un tās iedzīvotāji. 1907. gada Hāgas konvencija par karu uz sauszemes likumiem un paražām nosaka okupētāja pienākumus attiecībā uz okupētās teritorijas suverenitāti un gāzto valdību, savukārt 1949. gada 12. augusta Ženēvas konvencija par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā regulē apiešanos ar indivīdiem okupētajā teritorijā.¹⁶⁰ Ir jāatzīmē, ka šāda pārvaldība ir militāra pārvaldība un nevar tikt salīdzināta ar parasto pārvaldību miera laikā.

Okupācijas tiesību pamata princips ir noteikts 1907. gada Hāgas konvencijas par karu uz sauszemes likumiem un paražām 43. pantā. Saskaņā ar to kad leģitīmās varas pilnvaras, faktiski nonāk okupētājvalsts rokās, pēdējai ir pienākums veikt visus pasākumus, kas ir tās spēkos, lai atjaunotu un nodrošinātu, cik tas ir iespējams, publisko drošību un kārtību, ievērojot, izņemot, kad tas ir pilnīgi neiespējami, likumus, kas ir spēkā noteiktajā valstī.¹⁶¹ Saskaņā ar augstākminētā panta prasībām, okupētājvalstij ir jāabalansē pasākumi, kas ir nepieciešami publiskās kārtības nodrošināšanai, ar okupētās valsts suverenitātes ievērošanai.¹⁶² Neskatoties uz to, ka okupētājvalstij pastāv iespēja atkāpties no pastāvošiem likumiem, tomēr tiesiskais *status quo ante* ir saglabājams, jo saskaņā ar okupācijas tiesībām, okupācija ir pārejošs stāvoklis.

¹⁵⁸ 1907. Gada Hāgas konvencija par kara uz sauszemes likumiem un paražām. Pieejams http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp [aplūkots 20.03.2012]

¹⁵⁹ Bhuta N. The Antinomies of Transformative Occupation. *European Journal of International Law*, 2005, nr. 16, p. 721- 726.

¹⁶⁰ Lassa. *Oppenheim International Law: A Treatise, Dispute, War and Neutrality*. 2nd ed. ,p. 43

¹⁶¹ 1949. gada 12. augusta Konvencijas par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 19. aprīlī, nr. 60. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.

¹⁶² Roberts A. Transformative Military Occupation: Applying the Laws of War and Human Rights. *American Journal of international Law*, 2006, nr. 100, p. 580-582.

Okupētajvalsts pienākums ievērot spēkā esošus likumus ir konkretizēts 1949. gada 12. augusta Ženēvas konvencijā par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā, kas nosaka pakāpi līdz kurai okupētajvalstij ir tiesības radīt vai mainīt likumu, kas pastāv okupētajā valstī. 1949. gada 12. augusta Ženēvas konvencijas par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā 64. pants nosaka, ka krimināllikums var tikt atcelts, vai tā darbība var tikt apturēta tikai gadījumā, ja tas rada apdraudējumu drošībai, vai kļūst par šķērslī Ženēvas konvencijas piemērošanai. Tas arī nosaka kārtību kādā okupētajvalsts var radīt jaunus likumus.¹⁶³ Galvenais mērķis šādai okupētajvalsts tiesību paplašināšanai likumdošanas jomā, saskaņā ar Ženēvas konvenciju par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā ir atļaut juridisku līdzekļu radīšanu, lai sekmētu tādu okupētās valsts saistību izpildi pret tās iedzīvotājiem, kā nodrošināšana ar pārtiku, ārstniecības iestāžu uzturēšana un to pieejamības nodrošināšana un citi pamata pienākumi, kurus okupētajai valstij būtu jāpilda saskaņā ar konvenciju.¹⁶⁴

Okupācijas tiesības nosaka arī speciālus noteikumus noteiktu jomu administrācijai, kuras var būt par daudzpusēju līgumu priekšmetu, tādus kā piemēram dabas resursi vai darba tiesības. Citās specifiskajās nozarēs, paražu tiesības nosaka kādā veidā okupētajvalstij ir jāpārvalda okupētā teritorija. Tā, piemēram, ir vispārpieņemts, ka okupētajvalsts var noteikt valsts valūtu.¹⁶⁵ Okupētās valsts saistību, kas uzņemtas saskaņā ar privātiem kontraktiem ievērošanas nosacījumi arī tiek regulēti. Piemēram, saskaņā ar Ženēvas konvencijas par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā 53. pantu, indivīdu vai valsts privātpašums ir neaizskarams, izņemot gadījumus, kad tas ir absolūti nepieciešams militāras operācijas vajadzībām.

Nedz Ženēvas konvencijās, nedz Hāgas konvencijā nav regulēts jautājums par valstu starptautisko saistību statusu okupācijas gadījumā. Jautājums par to, vai starptautisko līgumu darbība tiek apturēta uzsākoties okupācijai ir nenoteikts. Starptautiskais līgums, kas tika ratificēts okupētajā valstī, ir nepārprotami likums, kas ir spēkā šajā valstī. Saskaņā ar to, ir jāsecina, ka okupētajvalstij ir pienākums ievērot okupētās valsts starptautiskās saistības, izņemot gadījumus, kad tas nav iespējams dēļ drošības apsvērumiem, vai dēļ okupētās valsts pienākumiem pret vietējiem iedzīvotājiem.¹⁶⁶ No šāda regulējuma var izdarīt secinājumu, ka

¹⁶³ 1949. gada 12. augusta Konvencijas par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 19. aprīlī, nr. 60. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.

¹⁶⁴ Benvenisti E. The International Law of Occupation. Princeton: Princeton University Press, 2004. P.213.

¹⁶⁵ Feilchenfield E. The International Economic Law of Belligerent Occupation. California: Carnegie endowment for international peace, 1942. p. 70-83.

¹⁶⁶ 1907. Gada Hāgas konvencija par kara uz sauszemes likumiem un paražām. Pieejams http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp [aplūkots 20.03.2012]; 1949. gada 12. augusta Konvencijas par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 19. aprīlī, nr. 60. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.

attiecībā uz okupācijas ietekmi uz okupētās valsts starptautiskām saistībām, pastāv prezumpcija par to spēka esamību.

Vērtējot okupētās valsts starptautiskās saistības no praktiskā aspekta, ir jāsecina, ka tādēļ, ka faktiski valsts vara ir okupētājvalsts rokās un okupētā valsts nevar patstāvīgi pildīt līgumu saistības, var prezumēt, ka starptautiskie līgumi okupācijas gadījumā tiek apturēti. Pēc autores domām, ir jāpiekrīt to zinātnieku viedoklim, kuri apgalvo, ka daudzpusējie starptautiskie līgumi paliek spēkā okupācijas gadījumā. Fakts, ka okupētā valsts nespēj patstāvīgi pildīt savas starptautiskās saistības nekalpo par pamatu, lai starptautisku līgumu darbība tiktu apturēta. Kā jau tika analizēts iepriekš, saskaņā ar okupācijas tiesībām pienākums administrēt okupētās valsts saistības okupācijas laikā ir uzlikts okupētājvalstij. Līdz ar to ir jāsecina, ka daudzpusējie starptautiskie līgumi okupācijas laikā paliek spēkā un to faktiskā izpilde ir okupētājvalsts ziņā.

PAŠAIZSARDZĪBAS TIESĪBU ĪSTENOŠANA

Pēc spēka lietošanas ierobežojumu ieviešanas starptautiskajās tiesībās, paš aizsardzības tiesība kļuva par centrālo elementu spēka lietošanas regulējumā. Pašreiz paš aizsardzība ir viens no diviem vispārātzītiem leģitīmiem spēka lietošanas pamatiem starptautiskajās tiesībās. Neskatoties uz Starptautiskās tiesas konsultatīvajā atzinumā par kodolieroču un to draudu pielietošanas legalitāti paustām atziņām, ka paš aizsardzība ir pieļaujama tikai ekstremālajās situācijās, kad valsts eksistēšana ir apdraudēta¹⁶⁷, daudzi tiesībzinātnieki pauž viedokli, ka mūsdienās paš aizsardzības princips pārkāpj dzīves un nāves briesmu robežu un tiek paplašināts līdz daudzām banālām situācijām, piemēram, kontrspēka lietošanai.¹⁶⁸

Atsauce uz paš aizsardzības tiesību izmantošanas iespējamo ietekmi uz līgumiem ir atrodama jau 1985. gada Starptautiskā Institūta rezolūcijā. Saskaņā ar Starptautiskā Institūta rezolūcijas 7. pantu, valsts, kas īsteno kolektīvās vai individuālās paš aizsardzības tiesības, saskaņā ar Apvienoto Nāciju Statūtiem, var daļēji vai pilnībā apturēt to līgumu darbību, kuru izpilde ir nesavienojama ar šādas tiesības izmantošanu, neietekmējot Drošības Padomes tiesības pieņemt lēmumu par šīs valsts atzīšanu par agresoru un šāda lēmuma tiesiskās sekas.¹⁶⁹ Vērtējot noteikuma par paš aizsardzības tiesības īstenošanas ietekmi uz līgumiem iekļaušanu Noteikumos par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem, Brounlijs norādīja, ka jautājums par spēka lietošanas tiesiskumu vai prettiesiskumu ir cieši saistīts ar politiskiem un tiesiskās noteiktības aspektiem. Līdz ar to, trūkstot autoritatīvam pamatam, spēka lietošanas prettiesiskuma konstatēšanai, vienpusējais paziņojums par spēka lietošanas prettiesiskumu var kļūt par anarhisku un apdraudēt līgumu stabilitāti.¹⁷⁰ Līdz ar to, savā pirmajā Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem projektā Brounlijs paš aizsardzības tiesības ietekmes uz līgumiem regulēšanai iekļāva pantu saskaņā ar kuru, līgumu darbības apturēšana izmantojot paš aizsardzības tiesības, nav atkarīga no līguma puses rīcības tiesiskuma, atbilstoši starptautisko tiesību pamata principiem vai Apvienoto Nāciju Statūtu noteikumiem.¹⁷¹

Jau otrajā Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem projektā profesora Brounlija piedāvātā panta redakcija tika aizstāta ar redakciju, kas tika pilnība pārņemta no

¹⁶⁷ ANO Starptautiskās tiesas 1996. gada 8. jūlija konsultatīvais viedoklis lietā: Legality of the threats to use nuclear weapons . I.C.J. Reports, 1996. p.226, para. 263.

¹⁶⁸ Dinstein Y. *War, aggression and self-defence*. 4th ed. Cambridge: Cambridge United Press,2000, p.59.

¹⁶⁹ Justitia et Pace Institute de Droit International. The effect of armed conflict on treaties, 1985, Helsinki. Pieejams http://www.idi-iil.org/idiE/resolutionsE/1985_hel_03_en.PDF [aplūkots 10.03.2012.]

¹⁷⁰ Brounlie I. First report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/552, 2005, para. 122. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/250/71/PDF/N0525071.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.]

¹⁷¹ International Law Commission.Effect of armed conflict on the treaties. U.N. Doc. A/CN.4L.777, 2011. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G11/610/73/PDF/G1161073.pdf?OpenElement> [aplūkots 10.03.2012.]

1985. gada Starptautisko tiesību Institutā rezolūcijas. Lielā mērā tas tika pamatots ar valstu bažām par to, ka Brounlija piedāvātā panta redakcija neiezīmēja juridiska rakstura atšķirības līgumattiecību jomā starp agresora valsts rīcību un tādas valsts rīcību, kura īsteno paš aizsardzības tiesības atbilstoši starptautiskajām publiskajām tiesībām. 2011. gada maijā pieņemto Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem 14. pants, kas regulē paš aizsardzības tiesības īstenošanas ietekmi uz līgumiem, redakcija nav ievērojami mainījiesies no otrā Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem projekta laikiem.

Viedokļi par to, kāds ir paš aizsardzības tiesības īstenošanas ietveršanas Noteikumos par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem primārais mērķis atšķiras. Daži tiesību zinātnieki norāda, ka primārais mērķis ir novērst situāciju, kad līguma saistību pildīšana neļauj valstij īstenot savas paš aizsardzības tiesības.¹⁷² Citi savukārt norāda, ka panta par paš aizsardzības īstenošanu primārais mērķis ir nevis nodrošināt valsti, kas īsteno paš aizsardzību, ar visiem nepieciešamiem līdzekļiem tiesības īstenošanai, bet gan nodrošināt līguma tiesību stabilitāti bruņota konflikta gadījumā.¹⁷³

Šis Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem pants tika sīki apspriests 2010. gadā Starptautiskās tiesību komisijas sešdesmit otrās sesijas laikā. Sesijas laikā valstis izteica vairākus komentārus un Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem 14. panta pilnveidošanas priekšlikumus. Tā, piemēram, dalībvalstis atzīmēja, ka Apvienoto Nāciju Statūtu 51. pantam ir tikai paskaidrojošs raksturs un tas neietver sevī vairākus svarīgus paš aizsardzības tiesības aspektus, piemēram, proporcionalitāti un nepieciešamību.¹⁷⁴ Citas, savukārt, norādīja, ka tiesību attīstības spēka lietošanas jomā rezultātā, Apvienoto Nāciju Statūtu 51. panta regulējums vairs nav atbilstošs reālai situācijai starptautiskajās tiesībās.¹⁷⁵ Trešie puda viedokli, ka atsauce uz Apvienoto Nāciju Statūtu 51. pantu nav lietderīga, jo neatstāj iespējas piemērot paš aizsardzības paražu tiesību normu.¹⁷⁶

¹⁷² Caflish L. First report on the effect of armed conflict on the law of treaties, of the Special Rapporteur. U.N. Doc. A/CN.4/627, 2010, para.265. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/286/00/PDF/N1028600.pdf?OpenElement> , [aplūkots 18.04.2012]

¹⁷³ International Law Commission. Report of the work of sixty second session. Effect of armed conflict on the law of treaties. U.N. Doc. A/65/10, 2010, para. 307. Pieejams <http://untreaty.un.org/ilc/reports/2010/english/chp6.pdf> [aplūkots 10.04.2012.]

¹⁷⁴ International Law Commission. Report of the work of sixty second session. Effect of armed conflict on the law of treaties. U.N. Doc. A/65/10, 2010, para.276. Pieejams <http://untreaty.un.org/ilc/reports/2010/english/chp6.pdf> [aplūkots 10.04.2012.]

¹⁷⁵ International Law Commission. Report of the work of sixty second session. Effect of armed conflict on the law of treaties. U.N. Doc. A/65/10, 2010, para. 410. Pieejams <http://untreaty.un.org/ilc/reports/2010/english/chp6.pdf> [aplūkots 10.04.2012.]

¹⁷⁶ International Law Commission. Report of the work of sixty second session. Effect of armed conflict on the law of treaties. U.N. Doc. A/65/10, 2010, para. 276. Pieejams <http://untreaty.un.org/ilc/reports/2010/english/chp6.pdf> [aplūkots 10.04.2012.]

2011. gada maijā otrajā lasījumā pieņemto Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem 14. pants nosaka, ka valstij, kas īsteno kolektīvās vai individuālās paš aizsardzības tiesības saskaņā ar Apvienoto Nāciju Statūtiem, ir tiesības pilnībā vai daļēji apturēt to līgumu darbību, kuru izpilde nav savienojama ar šīs tiesības īstenošanu. Komentējot šo pantu, speciālais ziņotājs Lucijs Kaflišs (*Lucius Caflisch*) norāda, ka vārdu savienojums, saskaņā ar Apvienoto Nāciju Statūtiem, ietver sevī gan paš aizsardzības tiesības izmantošanu saskaņā ar Apvienoto Nāciju Statūtiem, gan saskaņā ar paražu tiesību normām.¹⁷⁷ Lai izvērtētu vai šāds secinājums ir pamatots un atbilst pašreizējai situācijai starptautiskajās tiesībās, pēc autores domām, ir jāpievēršas Apvienoto Nāciju Statūtu 51. panta regulējuma attiecībām ar paš aizsardzības paražu tiesību analīzi.

Turpmākajās apakšnodaļās autore analizēs jautājumus par paš aizsardzības paražu tiesības pastāvēšanu, apjomu un to attiecībām ar Apvienoto Nāciju Statūtu 51. panta regulējumu un mēģinās nākt pie secinājuma vai Noteikumos par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem izvēlēta konstrukcija ir sasniedz noteikto mērķi.

ANO Statūtu 51. panta regulējuma un paražu tiesību normas

Statūtu 51. pants nosaka, ka Statūti nekādā mērā neaizskar neatņemamās tiesības uz individuālo un kolektīvo paš aizsardzību, ja notiek bruņots uzbrukums Organizācijas dalībvalstij, līdz tam laikam, kamēr ANO Drošības Padome neveiks pasākumus, kas nepieciešami starptautiskā miera un drošības uzturēšanai.¹⁷⁸ Ilgus gadus starptautisko tiesību zinātnieku starpā pastāv strīds par šā noteikuma īsteno jēgu un saturu, paš aizsardzības tiesības paplašināšanas kontekstā.

Vairums no zinātniekiem, kuri atbalsta plašāku 51. panta interpretāciju, pamato to ar šādiem apstākļiem: (i) tā bija atzīta paražu tiesību norma pirms Statūtu radīšanas, (ii) valstu starptautisko tiesību nevar patvaļīgi ierobežot vai atteikties no tās, jo īpaši, ja šī tiesība ir atzīta par iedzimtu, (iii) tiesības, kuras agrāk piederējušas valstij saskaņā ar paražu tiesību normām, turpina pastāvēt, ja vien valsts ar Statūtu parakstīšanu neuzņemas pienākumus, kas ir nesavienojami ar šīm tiesībām, (iv) 51. panta mērķis bija nevis ierobežot paš aizsardzības tiesību, bet gan nodrošināt reģionālām organizācijām iespēju rīkoties, neskatoties uz Drošības Padomes pastāvīgo locekļu veto tiesību izmantošanu.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Caflish L. First report on the effect of armed conflict on the law of treaties, of the Special Rapporteur. U.N. Doc. A/CN.4/627, 2010, para.265. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/286/00/PDF/N1028600.pdf?OpenElement> , [aplūkots 18.04.2012]

¹⁷⁸ Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūti. Pieejami: <http://www.un.org/aboutun/charter/> (skatīts 10.04.2012.) Latvijā spēkā no 17.09.1991

¹⁷⁹ Schwebel J. *Aggression, Intervention and Self-defence in Modern International Law*. Citēts pēc: Stanimir A. *Self-defence Against the Use of Force in International Law*. Hague: Kluwer Law International, 1996, p. 100

Zinātnieki, kuri nepiekrīt paš aizsardzības tiesības paplašināšanai, izvirza sava viedokļa aizstāvēšanai šādus argumentus: (i) 51. panta parastā nozīme to neparedz, (ii) Sanfrancisko konferencē tika panākta vienošanās, ka jebkurai atļaujai lietot spēku ir izņēmuma raksturs un sakarā ar to 51. pantā ietverts izņēmums ir interpretējams šauri, (iii) 51. panta regulējums bija domāts, lai ierobežotu, un ierobežo valsts paražu tiesības uz paš aizsardzību, (iv) ja 51. pants ir interpretējams efektīvi: vienpusējai spēka lietošanas iespējamībai ir jābūt ierobežotai.¹⁸⁰

Apkopojot plašākās interpretācijas piekritēju argumentus, var secināt, ka tie ir balstīti uz apgalvojumu, ka pirms Statūtu radīšanas ir pastāvējušas paražu tiesību normas, kas piešķir valstīm plašāku rīcības brīvību un Statūtu radīšana nav tās ietekmējusi. Šaurākās interpretācijas atbalstītāji savukārt uzstāj ka pat ja tāda paražu tiesība ir pastāvējusi pirms Statūtu radīšanas, ar Statūtu pieņemšanu tā tika ierobežota.¹⁸¹ Šajā aspektā uzmanības vērts ir Jorga Kamerhofera (*Jorg Kammerhofer*) viedoklis, kurš pirms Statūtu radīšanas pastāvošo paš aizsardzības tiesību atzīst tikai par paš aizsardzības principa koncepcijas pirmsākumiem.¹⁸²

J. Kamerhofers, paplašinot tiesneša Roberta Ago (*Robert Ago*) paustās atziņas, apgalvo, ka pirms ANO Statūtu radīšanas nepastāvēja pilnīga un galīgi noformulējusies paš aizsardzību regulējošā paražu tiesība. Neskatoties uz to, ka katras valsts tiesību sistēmai piemīt paš aizsardzības koncepcija, J. Kamerhofers uzsver: tiesībām ir citāda būtība. Terminam „paš aizsardzība”, pēc viņa domām, nav dabiskas izpratnes, kas var palikt neskarta gadu garumā: paš aizsardzības, tāpat kā jebkuras tiesību normas pastāvēšana un funkcionēšana ir atkarīga no pozitīva regulējuma.¹⁸³ Šādam viedoklim, pēc autores domām, nevar piekrist, jo apgalvojums, ka tiesību norma nevar pastāvēt bez pozitīva regulējuma, noliedz jebkādu paražu tiesību pastāvēšanu kā tādu, pirms tā ir ietverta starptautiskā līgumā vai citādi fiksēta.

Otrkārt, J. Kamerhofers, balstoties uz R. Ago astotajā atzinumā par Normām par valstu atbildību paustajam atziņām, apgalvo, ka valstu prakse pirms Statūtu radīšanas nav attiecināma uz paš aizsardzību kā spēka lietošanas attaisnojumu, bet gan uz galējo nepieciešamību.¹⁸⁴ Kā atzīst J. Kamerhofers, pirms vispārēja aizlieguma lietot spēku vai tā draudus izstrādāšanas priekšstats par paš aizsardzību nebija stipri atšķirīgs no pārējiem

¹⁸⁰ Schwebel J. *Agression, Intervention and Self-defence in Modern International Law*. Citēts pēc: Stanimir A. *Self-defence Against the Use of Force in International Law*. Hague: Kluwer Law International, 1996, p. 100

¹⁸¹ Corten O. *The Controversies Over the Customary Prohibition on the Use of Force: A Methodological Debate*. The European Journal of International Law, 2006, Vol. 16 no.5, p.806.

¹⁸² Kammerhofer J. Uncertainties of the law on self-defence in the United Nations Charter. Netherlands Yearbook of International Law, Volume XXXV. Hague: Asser Press, 2004, p. 152-153.

¹⁸³ Kammerhofer J. Uncertainties of the law on self-defence in the United Nations Charter. Netherlands Yearbook of International Law, Volume XXXV. Hague: Asser Press, 2004, p. 152-153.

¹⁸⁴ Ago R. Eight report on state responsibility. International Law Commission Yearbook, 1980, Vol. II, Part One, p. 51-70.

pašpalīdzības līdzekļiem.¹⁸⁵ Arī vairāki citi autori¹⁸⁶ norāda, ka valstsvīri šajā periodā izmantoja jēdzienus „pašaizsardzība”, „pašsaglabāšanās” un „nepieciešamība”, kā vairāk vai mazāk savstarpēji aizvietojamus. Taču valstu prakses attiecināšanai uz galējo nepieciešamību var piekrist tikai attiecībā uz periodu pirms doktrīnas par neatliekamo pašsaglabāšanos radīšanas. Kā pareizi norāda Lasa Openheims (*Lassa Openheim* 1858.–1919. g.), vienīgā iespēja izvairīties no plašās doktrīnas par neatliekamību pašsaglabāšanās gadījumā interpretācijas kļūmēm, ir aprobežot to līdz atļaujai lietot spēku, kas nepieciešams pašaizsardzībai. Tādā veidā, ar šīs doktrīnas rašanās brīdi, valsts tiesības lietot spēku, lai pašsaglabātos tika reducēta līdz spēka lietošanai pašaizsardzības nolūkos. Pašaizsardzības paražu tiesības pozīciju pastiprināšana kļuva vēl acīmredzamāka attīstoties valstu praksei.¹⁸⁷

Periodā no 1920. līdz 1939. gadam valstu praksē ir atrodami daudzi pierādījumi pašaizsardzības paražu tiesības attīstībai. Par spilgtākiem var minēt Protokolu par Miermīlīgu Starptautisku strīdu izšķiršanu (tā saukto Ženēvas protokolu) un Lokarno Savstarpējās palīdzības līgumus. Ženēvas protokola 2. pantā tika paredzēts, ka puses apņēmas nepievērsties karam, bet pieļauj izņēmumu no šīs saistības agresijas akta gadījumā¹⁸⁸. Neskatoties uz to, ka termins pašaizsardzība netika tieši lietots Ženēvas protokola tekstā, autoresprāt tas ir acīmredzami, ka atsauce uz to bija iecerēta.

Arī Līgumā par savstarpēju palīdzību starp Vāciju, Beļģiju, Franciju, Lielbritāniju un Itāliju, kas tika parakstīts Lokarno, parādījās atsauce uz pašaizsardzības tiesību. Līguma 2. pantā tika noteikts, ka puses nekādā gadījumā neuzbruks, neiebruks un neuzsāks karu viena pret otru, izņemot leģitīmās aizsardzības īstenošanu.¹⁸⁹ Visbeidzot, pašaizsardzības tiesība netika ietverta nedz Kelloga-Briāna paktā, nedz Dumbartonouksas priekšlikumos, jo bija atzīstama par iedzimtu un dabisku tiesību, kura nevar tikt ierobežota ar pozitīviem likumiem.¹⁹⁰

Saskaņā ar visu augstākminēto, pēc autores domām, nevar piekrist viedoklim, ka pašaizsardzības paražu tiesību norma radās tikai ar Statūtu izveidošanu. Jau Hugo Grocijs norādīja, kādos gadījumos ir izmantojama pašaizsardzības tiesība. Ir grūti secināt, vai šīs norādes liecina par paražu tiesības formulēšanas procesu vai tikai uz pašaizsardzības

¹⁸⁵ Kammerhofer J. Uncertainties of the law on self-defence in the United Nations Charter. Netherlands Yearbook of International Law, Volume XXXV. Hague: Asser Press, 2004, p. 152.

¹⁸⁶ Brownlie I. *Principles of Public International Law*. 7th ed. Oxford: Oxford University Press, 2000, p. 73.

¹⁸⁷ Stanimir A. Self-defence Against the Use of Force in International Law Hague: Kluwer Law International, 1996 p. 24-25.

¹⁸⁸ Brownlie I. *International Law and the use of force by states*. Oxford: Oxford University Press, 1963, p. 71.

¹⁸⁹ Treaty of Mutual Guarantee between Germany, Belgium, France, Great Britain and Italy on October 16, 1925. Pieejams: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/locarno_001.as (aplūkots 11.04. 2012)

¹⁹⁰ Stanimir A. Self-defence Against the Use of Force in International Law Hague: Kluwer Law International, 1996 p. 94.

konceptijas pirmsākumu parādīšanos, tomēr, autoresprāt, nav šaubu, ka pirms Statūtu radīšanas pastāvēja paražu tiesību normas, kas atļāva lietot spēku paš aizsardzības nolūkā. Šāds secinājums savukārt nenozīmē, ka autore atbalsta Statūtu 51. panta plašāku interpretāciju, jo, pēc autores domām, paražu tiesības, kas atļāva lietot spēku paš aizsardzībai, ir attīstījušās gadu garumā. To attīstību ir iespaidojušas gan Statūtu radīšana, gan arī starptautisko attiecību vēsturiskās izmaiņas.

Analizējot jautājumu par Statūtu ietekmi uz paš aizsardzības paražu tiesību, ir jāsecina, ka gadījumā, ja Statūtu mērķis būtu atstāt paš aizsardzības tiesības saturu neskartu, tad būtu izmantota Tautu Savienības Pakta un Kelloga-Briāna pakta pieeja, neformulējot atrunu par paš aizsardzību. Statūtu pieeja, skaidri formulējot paš aizsardzības atrunu, savukārt, norāda uz to, ka paražu tiesība uz paš aizsardzību turpina pastāvēt.¹⁹¹ Turklāt, pēc autores domām, paš aizsardzības paražu tiesības apjoms ir plašāks nekā paš aizsardzības tiesības apjoms saskaņā ar ANO Statūtu 51. pantu, jo paražu tiesība neparedz valstij pienākumu paziņot ANO Drošības Padomei par paš aizsardzības tiesības īstenošanu. Līdz ar to nevar piekrist Lucija Kafliša paustajai atziņai, ka atsauce uz paš aizsardzības tiesības īstenošanu saskaņā ar Apvienoto Nāciju Statūtiem Noteikumos par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem atspoguļo valstu nodomu atļaut valstīm apturēt līgumu darbību īstenojot paš aizsardzību neatkarīgi no šīs tiesības izmantošanas tiesiskā pamata. Pēc autores domām lai veiksmīgi atspoguļotu izpratni par to, ka 14. pants ir piemērojams neatkarīgi no paš aizsardzības tiesības tiesiskā pamata, no 14. panta ir svītrojami vārdi „saskaņā ar Apvienoto Nāciju Statūtiem”.

Vēl viens aktuāls jautājums Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem 14. panta interpretācijas aspektā ir jautājums par to, vai šis pants atļauj līgumu darbības apturēšanu preventīvās paš aizsardzības gadījumā. Turmākajās nodaļās autore analizēs jautājumu par to, vai preventīvā paš aizsardzības tiesību ir atļauta saskaņā ar paražu tiesībām un ANO Statūtu 51. pantu un mēģinās nākt pie secinājuma vai līguma darbības apturēšana preventīvās paš aizsardzība gadījumā ir iespējama.

Paš aizsardzība paražu tiesībās apjoms un robežas

Saskaņā ar dažu tiesību zinātnieku viedokli pirms ANO Statūtu radīšanas pastāvošam paražu tiesību normām, valstis varēja pievērsties spēka lietošanai, lai aizsargātu sevi ne tikai bruņota uzbrukuma gadījumā, bet arī paredzot nenovēršamu bruņotu uzbrukumu.¹⁹² Kā

¹⁹¹ Stanimir A. Self-defence Against the Use of Force in International Law Hague: Kluwer Law International, 1996 p. 94.

¹⁹² Dinstein Y. War, aggression and self-defence 4th ed. Cambridge: Cambridge United Press, 2005, p.172.

klasisku šī viedokļa ilustrāciju zinātnieki piedāvā Karolaines lietu. Kā jau tika minēts iepriekšējā sadaļā, ne visi zinātnieki atbalsta viedokli, ka Karolaines lieta ir apspriežama paš aizsardzības aspektā, attiecinot šo gadījumu uz galējo nepieciešamību. Šajā sakarā, autoresprāt, ir grūti izdarīt viennozīmīgu secinājumu par preventīvās paš aizsardzības paražu tiesību normu pastāvēšanu pirms Statūtu rašanās.

Jautājums par preventīvo paš aizsardzību guva ievēriību arī vairākās reizes pēc Statūtu spēkā stāšanās. Daži Austrumeiropas draudzības un savstarpējās palīdzības līgumi paredzēja neatliekamo palīdzību Vācijas agresīvās politikas atjaunošanas gadījumā un ir pausts viedoklis, ka tas norādīja uz gatavību ķerties pie preventīvas paš aizsardzības. Tomēr, kā valstu prakses pierādījumi, šie līgumi ir apšaubāmi, jo to teksts ir pārāk neskaidrs. Turklāt noteikums, ka palīdzība tiek sniegta nekavējoties uzbrukuma draudu gadījumā, ir raksturīgs savstarpējās palīdzības līgumiem vispār un šāda palīdzība reti nozīmē tiešu uzbrukumu potenciālajam agresoram.¹⁹³ Debates par to, vai Statūtu 51. panta regulējums atļauj paš aizsardzības lietošanu arī nepastāvot reālam uzbrukumam, ir aktuāls vēl joprojām un tiks sīkāk analizēts darba 4.3. apakšnodaļā.

21. gadsimta sākumā preventīvās paš aizsardzības doktrīna tika ietverta dokumentā ar nosaukumu ASV Nacionāla Aizsardzības stratēģija (tā saucamā Buša doktrīna), ko ASV prezidents oficiāli prezentēja 2002. gada septembrī Kongresam. Tā tika radīta kā reakcija uz brutālu teroristisku uzbrukumu 2001. gada 11. septembrī Dvīņu torņiem. Saskaņā ar šo dokumentu, ASV īsteno preventīvo paš aizsardzību, kad tā uzskatīs par vajadzīgu, lai novērstu nenovēršamu uzbrukuma ar masveida iznīcināšana ieročiem vai teroristisku aktu draudus. Buša doktrīna tika nosodīta un kritizēta no daudzu valstu puses, kā arī no Ģenerālā Sekretariāta puses, dodot atzinumu Ģenerālajai Asamblejai.¹⁹⁴

Preventīvās paš aizsardzības īstenošanas koncepcija ir neskaidra. It īpaši tas ir attiecināms uz proporcionalitātes principa izpildīšanas grūtībām. Īstenojot paš aizsardzību pēc uzbrukuma, pret darbības noteikumi ir balstīti uz bruņota uzbrukuma modeļiem, savukārt preventīvās paš aizsardzības gadījumā pret darbības proporcionalitāte vienmēr var tikt apšaubīta. Arī attiecībā uz politisko realitāti, darbībām, kas ir priekšlaicīgas, tādā nozīmē, ka tā nav reakcija uz agrāko uzbrukumu, ir citi politiskie mērķi.¹⁹⁵

¹⁹³ Brownlie I. *International Law and the use of force by states*. Oxford: Oxford University Press, 1963, p. 275-278.

¹⁹⁴ Conforti B. *The law and practice of the United Nations*. 3rd ed. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, p. 175.

¹⁹⁵ Butler W. E. (ed.) *The Non-use of force in International Law*. Dordrecht : Martinus Nijhoff Publishers, 1989, p.24.

Diemžēl līdz šim laikam nav pausts arī autoritatīvs Starptautiskās tiesas viedoklis preventīvās paš aizsardzības legalitātes jautājumā. Nikaragvas lietā Starptautiska tiesa nedz atbalstīja, nedz noliedza preventīvās paš aizsardzības tiesības legalitāti. Tiesa norādīja, ka konkrētajā gadījumā pusēm nebija strīda par bruņota uzbrukuma pastāvēšanu, un jautājums par atbildes uz nenovēršama uzbrukuma draudiem legalitāti netika izvirzīts.¹⁹⁶ Līdzīgi arī Ziemeļatlantijas līguma organizācijas (NATO) Stratēģijas doktrīna, ko izstrādāja NATO dalībvalstu vadītāji 1999. gadā, nepievēršas šim jautājumam. Tas pats ir attiecināms arī uz Starptautiskās tiesību komisijas Normu par valstu starptautisko atbildību par starptautiski prettiesisko rīcību 21. panta komentāriem. 21. pants nosaka, ka paš aizsardzības līdzekļiem ir jābūt atbilstošiem ANO Statūtiem un neatrisina preventīvas paš aizsardzības legalitātes jautājumu.

Preventīvās paš aizsardzības koncepcijai ir strīdīgs statuss starptautiskajās tiesībās un valstu praksē. Valstis dod priekšroku stiprākiem savu rīcību attaisnojumiem atsaucoties, piemēram, uz „bruņota uzbrukuma” plašāku interpretāciju nevis uzsāk doktrinālās debātes par priekšlaicīgās paš aizsardzības tiesiskumu un tikumību. Valstis tiecās uz savu rīcību iekļaušanu 51. panta saturā nevis meklē to attaisnojumu tieši argumentējot ar plašāku paš aizsardzības paražu tiesību pastāvēšanu.¹⁹⁷

Paš aizsardzība tiesības apjoms un robežas saskaņā ar ANO Statūtu 51. pantu

Vairums starptautisko tiesību zinātnieku, piemēram, J. Brounlijs un citi apgalvo, ka ANO Statūtu 51. panta parastā nozīme nepieļauj darbības, kas ir preventīvas pēc būtības. Pamatojumam viņi atsaucas uz Statūtu *travaux preparatoires*. Turklāt viņi norāda uz pieņēmumu pret paš palīdzību un darbībām paš aizsardzības nolūkā, jo 51. pantā tika ietverts ierobežojums, padarot to par Drošības Padomes kontroles jautājumu.¹⁹⁸

Dumbartonouksas priekšlikumi nesaturēja atrunas par iespējamo spēka lietošanu paš aizsardzības nolūkā. Daži autori šo nostāju pamato ar to, ka spēka lietošanas vai draudi lieto spēku jebkurā veidā, kāds nav savienojams ar organizācijas mērķiem aizliegums, netika uzskatīts par šķērslī paš aizsardzības tiesības īstenošanai, kas ir neatņemamas pamattiesības statuss.¹⁹⁹ Lemjot par paš aizsardzības tiesības ietveršanu Statūtu tekstā, radās jautājums, vai tās ietērpšana tekstuālā formā neiznīcinās tās būtību, padarot iespējamu šīs tiesības ierobežotu

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ ANO Starptautiskās tiesas 1986. gada 27. jūnija spriedums lietā: Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua. I.C.J Reports , 1986, para.190.

¹⁹⁸ Brownlie I. *International Law and the use of force by states*. Oxford: Oxford University Press, 1963, p. 276.

¹⁹⁹ Stanimir A. *Self-defence Against the Use of Force in International Law* Hague: Kluwer Law International, 1996 p. 78-79.

interpretāciju.²⁰⁰ Sanfrancisko konferencē paš aizsardzības jautājums tika skatīts citā kontekstā: esošu reģionālu vienošanos harmonizēšana ar turpmāko Statūtu regulējumu.²⁰¹ Turklāt Sanfrancisko konferences pārrunu laikā tika nolemts, ka jebkurai atļaujai vienpusēji lietot spēku ir jābūt izņēmuma raksturam un jābūt sekundāram attiecībā uz vispārējo aizliegumu, kas ietverts Statūtu 2. panta 4. daļā.

Neskatoties uz visu augstākminēto, vairāki juristi neatbalsta viedokli, ka Statūtu 51. pants tika radīts, lai ierobežotu valsts rīcību neatliekamam briesmu gadījumā. Savas pozīcijas aizstāvēšanai viņi izvirza vairākus argumentus. Pirmkārt, viņi apgalvo: ja ir skaidrs, ka uzbrukums tiek organizēts, var uzskatīt, ka tas ir uzsākts pat, ja tas nav šķērsojis robežu.²⁰² Šāda pieeja ir kazuistiskā, jo tā atduras pret nevienprātību jautājumā par nodomu uzbrukt un pieņēmu, ka uzbrukums var sākties. Turklāt, Statūtu 51. pants definē bruņotu uzbrukumu par starptautisko tiesību pārkāpumu, paš aizsardzību savukārt kā sankciju par šo pārkāpumu, pasvītrotot bruņota uzbrukuma prioritāti un nodibinot tā saukto prioritātes principu. Tieši saskaņā ar prioritātes principu mūsdienu starptautiskās tiesības izslēdz tiesības uz preventīvās paš aizsardzību pieļaujamību.²⁰³

Otrkārt, preventīvās paš aizsardzības legalitātes aizstāvji apgalvo, ka interpretēt Statūtu 51. pantu šauri, nozīmē aizsargāt agresora tiesību uz pirmo triecienu. Autoresprāt, šāds arguments var tikpat labi, ja ne ar lielāku pārliecību tikt piemērots tekstam, kas atļautu preventīvās darbības. Kā trešais arguments tiek izvirzīta paražu tiesību normas pastāvēšana, kas atļauj preventīvo paš aizsardzību.²⁰⁴ Statūtu un paražu tiesību normas attiecības jau tika analizētas darba 4.1. nodaļā. Pēc autores domām, paražu tiesību normas ir attīstījušās un tikpat lielā mērā kā Statūtu 51. panta teksts aizliedz preventīvo līdzekļu izmantošanu.

Visbeidzot preventīvās paš aizsardzības atbalstītāji atsaucas uz Statūtu 51. panta sākumu, kas nosaka, ka Statūti nekādā mērā neaizskar neatņemamās tiesības uz individuālo un kolektīvo paš aizsardzību. Šie vārdi, piemēram, profesoram D. Bovetam ļauj secināt, ka, pat ja aizskārums neietver sevī spēka lietošanu vai draudus to pielietot, tad būtu patvaļīgi neļaut aizsargājošai valstij izmantot spēku savu tiesību aizsardzībai. Saskaņā ar D. Boveta domām, paš aizsardzība ir tiesiskais līdzeklis patstāvīgu valsts tiesību aizsargāšanai. Vēl jo

²⁰⁰ Stanimir A. *Self-defence Against the Use of Force in International Law* Hague: Kluwer Law International, 1996 p. 79.

²⁰¹ Stanimir A. *Self-defence Against the Use of Force in International Law* Hague: Kluwer Law International, 1996 p. 81-85.

²⁰² Waldock H. *The Regulation of The Use of force by Individual State in International Law*. Citēts pēc Brownlie I. *International Law and the use of force by states*. Oxford: Oxford University Press, 1963, p. 276.

²⁰³ Butler W. E. (ed.) *The Non-use of force in International Law*. Dodrecht : Martinus Nijhoff Publishers, 1989, p. 24- 25.

²⁰⁴ Bowett D. W. *Self-defence in International Law*. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2009, p. 327.

vairāk - patstāvīgu tiesību aizsargāšanas doktrīnas atbalstītāji tic, ka valsts var izmantot spēku paš aizsardzība nolūkā, kad pastāv nenovēršamas briesmas.²⁰⁵

Gadījumu, kad spēka lietošana tika attaisnota ar preventīvās paš aizsardzības īstenošanu, analīze dod pamatu secināt, ka starptautiskajā juridiskajā sabiedrībā turpina pastāvēt nevienprātība par preventīvās paš aizsardzības statusu. Neskatoties uz to, ka nevar pilnīgi apgalvot, ka ir iesakņojies vienprātīgs uzskats par preventīvās paš aizsardzības pieļaušanu, absolūti noteikti nav panākts arī konsenss par preventīvās paš aizsardzības noliegšanu.²⁰⁶ Pēc autores domām, skaidri izteikta valstu tieksme pieļaut preventīvo paš aizsardzību, attaisnojot savu rīcību un noliegt šādas tiesības pastāvēšanu, kad rīcība ir vērsta pret pašu valsti, acīmredzami liecina par *opinio juris* neesamību. Sakarā ar to, ka preventīvās paš aizsardzība nav atļauta ar ANO Statūtu 51. pantu, un nav izveidojusies paražu tiesību norma saskaņā ar kuru paš aizsardzība būtu atļauta, līguma darbības apturēšana īstenojot preventīvo paš aizsardzību būtu pretēja starptautisko tiesību normām.

Paš aizsardzības īstenošana vienas valsts ietvaros

Vēl viens aktuāls jautājums paš aizsardzības tiesības īstenošanas aspektā ir jautājums par to, vai noteikumu 14. pants ietver arī tādu paš aizsardzību, ka ir īstenojama vienas valsts ietvaros. Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem komentāri diezgan precīzi norāda, ka 14. pants ir piemērojams tikai starptautiskā bruņota konflikta gadījumā. Šāda viedokļa pamatošanai tiek apgalvots, ka Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem 14. pants atsaucās uz paš aizsardzības tiesību tādā apjomā, kādā tā ir ietverta Apvienoto Nāciju Statūtu 51. pantā.²⁰⁷ Pēc autores domām, šādam viedoklim nevar piekrist. Pirmkārt kā tika uzsvērts Lucija Kafliša pirmajā ziņojumā, valstu nodoms radot Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem 14. pantu bija paredzēt, ka paš aizsardzības tiesības var tikt lietotas ne tikai saskaņā ar Apvienoto Nāciju Statūtu 51. pantu, bet arī saskaņā ar paražu tiesību normām. Līdz ar to nav saprotama atsauce komentāros uz Apvienota Nāciju Statūtu 51. pantu. Papildus tam, pēc autores domām, arī Apvienoto Nāciju Statūtu 51. pantā paredzētā tiesība uz paš aizsardzību nav aprobežojama ar starptautiska bruņota konflikta gadījumu.

²⁰⁵ Butler W. E. (ed.) *The Non-use of force in International Law*. Dodrecht : Martinus Nijhoff Publishers, 1989, p.157.

²⁰⁶ Arend A., Beck R. *The International Law and Use of force: beyond The UN Charter paradigm*. London: Routledge, 2003, p.79.

²⁰⁷ International Law Commission. Effect of armed conflict on the treaties with commentaries. U.N. Doc. A/CN.4L.777, 2011, p. 194. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G11/610/73/PDF/G1161073.pdf?OpenElement> [aplūkots 10.03.2012.]

Starptautiskā tiesas 2004. gada konsultatīvajā viedoklī lietā par tiesiskām sekām, kas radās dēļ uzbūvētās sienas Palestīnas okupētās teritorijās atzina, ka Izraēla šajā gadījumā nevar atsaukties uz paš aizsardzības tiesību izmantošanu, jo nepastāv citas valsts, kuras bruņotais uzbrukums ir vērsts uz Izraēlu.²⁰⁸ Saskaņā ar Starptautiskās tiesas atziņām Apvienoto Nāciju Statūtu 51. pants ir piemērojams tikai gadījumā, kad pastāv vienas valsts bruņotais uzbrukums pret citu valsti. Šāds Starptautiskās tiesas atzinums ir asi kritizēts no tiesību zinātnieku puses. Tā, piemēram, tiesnesis Higgins savā atsevišķajā viedoklī norāda, nekas Apvienoto Nāciju Statūtu 51. panta tekstā nenorāda uz to, ka valstis vēlētos ierobežot paš aizsardzības tiesības lietošanu ar gadījumiem, kad pastāv bruņotais uzbrukums no citas valsts puses.²⁰⁹ Arī profesors Švebels (*Stephen M. Schebell*) savā darbā par Apvienoto Nāciju uzvedības noteikumu tiesiskām sekām norāda, ka to ko neatbalsta Statūtu teksts un *travaex preparatories* nevar būt piemērots.

Autore piekrīt, viedoklim, ka nav pamata ierobežot paš aizsardzības tiesības lietošanu uz gadījumiem, kad bruņoto uzbrukumu ir veikusi cita valsts. Tā piemēram tajā pašā lietā Starptautiskā tiesa atsauca uz savu lēmumu Dinevidrietumu Afrikas lietā, attiecībā uz Apvienoto Nāciju 80. panta interpretāciju. Saskaņā ar Starptautiskās tiesas atziņām šajā lietā Apvienotu Nāciju Statūti ir bijuši rūpīgi veidoti un tos ir jāinterpretē saskaņā ar to parasto nozīmi. Starptautiska tiesa norāda, ka gadījumā, ja Apvienotu Nāciju Statūtu 80. panta otrā daļa būtu iecerēts lai radītu šādas tiesības, tas tiktu nepārprotami norādīts pantā.²¹⁰

Jautājums par bruņotu uzbrukumu un paš aizsardzības tiesības īstenošanu vienas valsts ietvaros valstu praksē kļūst aktuāls terorisma apkarošanas aspektā. Visplašāk paš aizsardzības tiesību, atsaucoties uz Statūtu 51. pantu, bet realitātē stipri pārsniedzot šī noteikuma robežas, pielietoja ASV un Izraēla, atbildot uz teroristu uzbrukumiem saviem pilsoņiem ārzemēs.²¹¹ Analizējot jautājumu, vai valsts ir tiesīga izmantot paš aizsardzību pret teroristiskiem aktiem, juristi izvirza trīs vispopulārākos viedokļus. Zema aizsardzības sliekšņa atbalstītāji, apgalvo, ka valsts var atbildēt uz teroristiskiem uzbrukumiem tikai tās teritorijā.²¹² Augsta aizsardzības sliekšņa atbalstītāji, savukārt, norāda, ka pat viens teroristisks uzbrukums valsts pilsoņiem ārzemēs ir pamats paš aizsardzības tiesības izmantošanai. Juristi, kuri pieturas pie vidus līnijas

²⁰⁸ ANO Starptautiskās tiesas 2004. gada 9. jūlija konsultatīvais viedoklis lietā: Legal consequences on the Construction of Wall in the Occupied Palestinian Territory. I.C.J. Reports 2004, p. 136, para. 139.

²⁰⁹ Higgins R. Legal consequences on the Construction of Wall in the Occupied Palestinian Territory. Separate Opinion. I.C.J. Reports 2004. Pieejams <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1681.pdf>, [aplūkots 10.04.2012.]

²¹⁰ ANO Starptautiskās tiesas 1950. gada 11. jūlija konsultatīvais viedoklis lietā: International status of South-West Africa. I.C.J Reports 1950, p. 128, para 1054. Pieejams: <http://www.icj-cij.org/docket/files/10/1891.pdf>, [aplūkots 10.04.2012.]

²¹¹ Gray C. *International law and the Use of force*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 116.

²¹² Arend A., Beck R. *The International Law and Use of force: beyond The UN Charter paradigm*. London: Routledge, 2003, p.115.

starp diviem kardināliem viedokļiem, izvirza viedokli, ka atsevišķs teroristisks akts nerada pamatu paš aizsardzības izmantošanai, savukārt atkārtoti uzbrukumi var radīt tādu pamatu.²¹³ Līdz ar to ir jāsecina, ka kaut gan paš aizsardzības tiesības īstenošana atbildot uz teroristiskiem aktiem ir diskutābils jautājums, pat tie tiesību zinātnieki, kuri visskeptiskāk attiecās uz šādas tiesības pastāvēšanas iespēju, atzīst ka valstij ir tiesības īstenot paš aizsardzības tiesības pret teroristiem savas valsts teritorijā.

²¹³ Rowles. Military Response to Terrorism: Substantive and Procedural Constraints in International law Proceedings. USA: Amer. Soc. Intl., 1998, p.314.

LATVIJAS REPUBLIKAS PIRMS OTRĀ PASAULES KARA NOSLĒGTO LĪGUMU ANALĪZE

Latvijas Republikas prakse bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem jomā ir visai ierobežota. Par nozīmīgāku bruņotu konfliktu, kam varētu būt ietekme uz Latvijas Republikas noslēgtajiem daudzpusējiem un divpusējiem līgumiem, pēc autores domām, ir jāmin Otro Pasaules karu. Saskaņā ar darba 2.1. izdarītajiem secinājumiem, Otrais Pasaules karš ir nepaeprotami atzīstami par bruņotu konfliktu Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem izpratnē. Neilgi pēc Otrā Pasaules kara - 1940. gadā- Latvijas Republika tika inkorporēta PSRS sastāvā un zaudēja savu valstisko neatkarību. Līdz ar to, šīs nodaļas ietvaros autore, vērtējot Otrā Pasaules kara ietekmi uz Latvijas Republikas pirmskara noslēgtiem līgumiem, galveno uzmanību veltīs 1940. gada Latvijas Republikas inkorporācijas PSRS sastāvā ietekmei uz līgumiem.

Šīs nodaļas ietvaros autore aplūkos trīs Latvijas Republikas un Krievijas periodā no 1918. gada līdz 1939. gadam noslēgtos līgumus un mēģinās rast atbildes par 1940. gada Latvijas inkorporācijas PSRS sastāvā ietekmi uz tiem. Neskatoties uz to, ka Latvijas Republika pirms Otrā Pasaules kara ir noslēgusi daudzus daudzpusējos starptautiskos līgumus,²¹⁴ pēc autores domām, to atsevišķā analīze nav lietderīga. Ka jau tika secināts trešajā darba nodaļā, valsts okupācijas dēļ daudzpusējo līgumu spēks netiek ietekmēts.

Saskaņā ar vēsturnieku atziņām tikai no 1918. līdz 1928. gadam Latvija Republika bija parakstījusi 209 līgumus: bēgļu, optantu un karagūstekņu lietās – 8, starptautisko darba lietu kārtošānā – 21, saimnieciska rakstura – 31, juridiskos – 20, konsulāros – 3, robežjautājumos – 15, satiksmes lietās – 22, tirdzniecības, kuģniecības, pasta, telegrāfa un telefona – 25 u.c.²¹⁵ Latvija caur savu ārlietu resoru jau 1921. gada sākumā iesniedza Tautu Savienībai četrus svarīgus līgumus, kam bija liela nozīme Latvijas un visas Austrumeiropas starptautiskā stāvokļa noteikšanā (šķīrējtiesu konvencijas ar Lietuvu un Igauniju, pagaidu līgumu par sakaru atjaunošanu starp Latviju un Vāciju un Latvijas–Krievijas miera līgumu). Šis fakts ir ievērojams gan ar to, ka Latvija tobrīd nebija Tautu Savienības dalībvalsts un tādēļ tai nebija obligāti jāreģistrē un jāpublicē savi līgumi saskaņā ar Tautu Savienības statūtu 18. pantu, gan arī ar to, ka šie līgumi attiecās uz valstīm, kas tāpat nebija Tautu Savienības locekles.²¹⁶

²¹⁴ Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2007-10-0102, 7.2.punkts.

²¹⁵ Lerhis A. Latvijas ārpolitiskā dienesta un Ārlietu ministrijas pirmie darbības gadi (1919. gads – 20. gadu pirmā puse). Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. 1998. Nr.2, 100.-128.lpp.

²¹⁶ Andersons E. Četri prezidenti. Latvijas vēsture 1920-1940. Ārpolitika 2. sēj. Stokholmā: Daugava, 1984. 25.lpp.

Pirms pievērsties konkrētu līgumu analīzei, pēc autores domām, ir īsi jāraksturot vēsturiskos notikumus, kas norisinājās 1939.-1941. gadā Latvijas Republikas teritorijā un Pasaulē. Par Otrā Pasaules kara sākumu parasti tiek uzskatīts 1939. gada 1. septembra Vācijas iebrukums Polijā.²¹⁷ Citi vēsturnieki savukārt norāda, ka par Otrā Pasaules kara sākumu punktu ir jāuzskata Hitlera armijas ieceļošana Prāgā 1939. gada martā, Japānas iebrukums Ķīnā 1937. gada 7. jūlijā un pat 1931. gada Japānas iebrukums Mandžūrijā.²¹⁸ Otrais Pasaules karš tiek pamatoti uzskatīts par plašāku karu cilvēces vēsturē. Karastāvoklis Otrā pasaules kara laikā bija izsludināts vairāk nekā 70 valstīs, un dažādu valstu armijās bija mobilizēti vairāk nekā 110 miljoni cilvēku.²¹⁹

1941. gada 14. jūnijā pēc armijas koncentrācijas pie Baltijas valstu robežām PSRS iesniedza ultimātu Lietuvai un jau nākamajā dienā - 15. jūnijā- PSRS karaspēks iebruka Lietuvā. 16. jūnijā PSRS ārlietu ministrs Molotovs izsauca uz Maskavu Latvijas ārlietu ministru Munteru un iesniedza viņam ultimātu. Šajā ultimātā PSRS valdība pauda savu neapmierinātību ar to, ka, pēc tās viedokļa, Latvijas Republika ne tika nav likvidējusi pirms PSRS un Latvijas Savstarpējās palīdzības akta noslēgšanu radīto militārsavienību ar Igauniju, kas vērsta pret PSRS, bet paplašināja to, piesaistot šai vienībai Lietuvu un mēģinot iesaistīt tajā arī Somiju. Ultimāts pieprasīja, lai Latvija nekavējoties izveidotu tādu valdību, kas būtu spējīga un gatava nodrošināt Savstarpējās palīdzības akta izpildi un bez kavēšanās nodrošinātu padomju karaspēka daļu brīvprātīgu ielaišanu Latvijas teritorijā.²²⁰ Atbildes sniegšanai uz šo ultimātu Latvijai bija atvēlētas tikai dažas stundas. 1941. gada 16. jūnijā PSRS karaspēks iebruka Latvijas Republikas teritorijā.²²¹

5.1. 1920. gada 11. augusta Latvijas Republikas –Krievijas miera līgums

1920. gada 11. augustā starp Krievijas Federāciju un Latvijas Republiku tika noslēgts miera līgums (turpmāk- Miera līgums). Šis līgums pēdējā laika izraisīja asas diskusijas tiesību zinātnieku starpā Satversmes tiesas sprieduma par Latvijas-Krievijas robežlīguma atbilstību Satversmes 3. pantam kontekstā.²²² Nepievēršoties jautājumam par Latvijas Republikas

²¹⁷ Freibergs J. Jaunāko laiku vēsture 20. gadsimts. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001. 45. lpp.

²¹⁸ Turpat., 46. lpp.

²¹⁹ [B.a.] 20. gadsimta Latvijas vēsture. II: Neatkarīga valsts. 1918–1940. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2003. 910. lpp.

²²⁰ [B.a.] Okupācijas režīmi Baltijas valstīs 1940–1991: Latvijas Vēsturnieku komisijas 2008. gada pētījumi un starptautiskās konferences materiāli, 2008. gada 30.–31. oktobris. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2009, 54.lpp

²²¹ PSRS ārlietu komisāra V. Molotova un Latvijas sūtņa F. Kociņa sarunas pieraksti Maskavā. 1940. gada 16. jūnijā. Citēts pēc: Bojārs J. Starptautiskās publiskās tiesības III. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007., 231.lpp.

²²² Ziemele I. Latvijas- Krievijas robežas jautājums un Latvijas nepārtrauktības doktrīna. Jurista Vārds, 2008. gada 22. jūlijā, Nr. 27., 5.lpp.

nepārtrauktību un Abrenes atdalīšanas tiesiskuma jautājumiem, šīs apakšnodaļas ietvaros autore analizēs 1940. gada Latvijas Republikas inkorporācijas PSRS ietekmi uz Miera līguma spēka esamību.

Kā jau tika secināts darba 1.2. -1.3. apakšnodaļās, pirms Otrā Pasaules kara un tā laikā, retu līgumu darbība tika izbeigta uzsākoties bruņotam konfliktam. Saskaņā ar šī laika valstu praksi un tiesību zinātnieku atziņām daudzpusējie līgumi vai nu palika spēkā, vai arī to darbība tika apturēta tādā mērā, cik to izpilde ir bija kļuvusi neiespējama bruņota konflikta dēļ. Attiecībā uz divpusējiem līgumiem savukārt tika piemērota diferencēšanas teorija. Saskaņā ar šīs teorijas atziņām, vērtējot bruņota konflikta ietekmi uz līgumu, ir jāņem vērā konkrētā līguma veidu un mērķi, kā arī bruņota konflikta veidu.

Vērtējot 1940. gada Latvijas Republikas inkorporāciju PSRS sastāvā, ir jāņem vērā okupācijas kā īpaša bruņota konflikta veida ietekmi uz līgumiem. Kā jau tika secināts darba 3.2. apakšnodaļā, okupētājvalstij ir pienākums ievērot okupētās valsts starptautiskās saistības, izņemot gadījumus, kad tas ir neiespējams drošības apsvērumu dēļ, vai gadījumā, kad šādu saistību ievērošana būtu pretēja ceturtais Ženēvas konvencijas noteikumiem. Tomēr, vērtējot okupētājas valsts un okupētās valsts savstarpējās saistības, ir jāsecina, ka būtu absurdi paredzēt okupētājvalstij pienākumu pildīt saistības pašai pret sevi. Līdz ar to, tādu divpusējo līgumu okupētās un okupētājvalsts starpā darbība, kuru priekšmets un mērķis nav savienojams ar okupāciju, izbeidzas ar okupācijas iestāšanos, savukārt tādu divpusējo līgumu darbība okupētās un okupētājvalsts starpā, kuru izpilde ir neiespējama okupācijas laikā, tiek apturēta. Līdz ar to, lai izdarītu secinājumus par Otrā Pasaules kara ietekmi uz Miera līguma spēka esamību, ir sīkāk jāizvērtē līguma saturs.

Miera līguma 1. punkts paredz, ka no šī Miera līguma spēkā nākšanas dienas kara stāvoklis starp līdzējām pusēm top izbeigts. Šis pants pārtrauc formālo kara stāvokli un deklarē mieru kā starpvalstu attiecību stāvokli. Saskaņā ar Miera līguma otro pantu, Krievija bez ierunām atzīst Latvijas valsts neatkarību, pastāvību un suverenitāti un labprātīgu un uz mūžīgiem laikiem atsakās no visām suverenajām tiesībām, kuras piederēja Krievijai attiecībā uz Latvijas tautu un zemi, kā uz bijušās-tiesiskās iekārtas, tā arī uz starptautisko līgumu pamata. Līguma trešais pants noteica Latvijas Republikas robežu ar Krievijas Sociālistisko Federatīvās Padomju Republiku. Četurtais un pārējie Miera līguma panti regulē līgumslēdzējvalstu pēckara attiecības un šā līguma spēkā stāšanās procedūru.²²³

Izpētot Miera līguma saturu, pēc autores domām, ir jāpiekrīt secinājumam, ka tas ir sadalāms trīs pilnīgi patstāvīgās un neatkarīgās daļās. Vertējot Miera līguma pantu dalāmības

²²³ 1920. gada 11. augusta Latvijas-Krievijas miera līgums. Pieejams http://www.historia.lv/alfabets/L/la/miera_ligums/miera_ligums.htm [aplūkots 20.03.2012.]

iespēju, Māris Lejnīeks uzsvēra, ka starptautiskā līguma normu dalāmību attiecībā uz līguma spēkā esamību pēc bruņota konflikta ir vairāk ticama attiecībā uz starptautisko tiesību stāvokli 1940.gadā, nekā tēzi, ka līgums šādā gadījumā zaudētu spēku pilnībā.²²⁴ Pantu dalāmība ir iespējama saskaņā ar Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem 11. pantu un Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 44. panta trešo daļu.²²⁵ Pamatojoties uz augstākminētā, pēc autores domām, katras no Miera līguma iepriekš aplūkotojām daļām spēka esamību ir jāizvērtē atsevišķi. Papildus tam, pēc autores domām, Miera līguma ceturtā un pārējo pantu spēka esamību nav īpaši jāvērtē, jo to nozīmes ir izbeigusies izpildes vai atteikšanās no prasības izpildīt dēļ.

Vērtējot 1940. gada Latvijas Republikas inkorporāciju PSRS sastāvā ietekmi uz Miera līguma pirmo, otro un trešo punktiem, ir jāņem vērā šo punktu mērķi un priekšmetu. Kā jau tika secināts iepriekš, Miera līguma pirmā panta mērķis ir kara stāvokļa pārtraukšana un miera pasludināšana. Līdz ar to ir jāsecina, ka Miera līguma pirmais punkts zaudētu savu spēku ar Latvijas Republikas inkorporāciju PSRS sastāvā. Analizējot Miera līguma otro punktu ir jāsecina, ka tas pēc savas būtības ir teritorijas atdalīšanas līgums. Saskaņā ar darba pirmajā un otrajā nodaļā izdarītiem secinājumiem, šādi līgumi paliek spēkā neatkarīgi no bruņota konflikta uzsākšanās. Trešā Miera līguma punkta mērķis ir fiksēt Latvijas un Krievijas robežu. Pēc autores domām, arī šī punkta spēku bruņotais konflikts neietekmē.

5.2. 1932. gada 5. februāra Neuzbrukšanas līgums

1932. gada 5. februārī starp Latvijas Republiku un PSRS tika noslēgts neuzbrukšanas līgums. Kā jau tika secināts darba iepriekšējā apakšnodaļā, lai izdarītu secinājumus par 1940. gada Latvijas Republikas inkorporācijas PSRS sastāvā ietekmi uz starptautiskā divpusēja līguma spēka esamību, ir sīkāk jāizvērtē šā līguma saturs.

Saskaņā ar Neuzbrukšanas līguma 1. pantu puses apņēmas atturēties no jebkāda pret otru līgumslēdzēju pusi vērsta agresijas akta un jebkāda vardarbības akta, kas būtu vērsts pret otras līgumslēdzējas puses teritoriālo integritāti un politiskās neatkarības neaizskaramību, vienalga, vai šāda agresija un šādi akti ir pastrādāti atsevišķi vai kopā ar citām valstīm, ar kara piteikšanu vai bez tā. Neuzbrukšanas līguma otrais pants regulēja līgumslēdzēju pušu apņemšanos nepiedalīties nekādos līgumos, kas varētu būtu vērsti pret otru līgumslēdzējpusi. Saskaņā ar to dalībvalstis apņēmas nepiedalīties nekādos- nedz militāros, nedz politiskos līgumos, konvencijās vai vienošanās, kas vērstas pret otras puses neatkarību, teritoriālo

²²⁴ Lejnīeks M. Par Latvijas-Krievijas miera līguma spēka esamību. Jurista Vārds, 2006. gada 11. jūlijā, Nr. 27, 7.lpp.

²²⁵ 1969. gada 23. maija Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām: Starptautiskā konvencija. Latvijas vēstnesis, 1993. gada 3. jūnijs, nr. 52.

integritāti vai politisko drošību. Saskaņā ar līguma trešo pantu, uzņemtās saistības nekādā veidā negroza iepriekš uzņemtās starptautiskās tiesības un saistības. Savukārt līguma ceturtais punkts regulēja strīdu izšķiršanas procedūru.²²⁶

Vērtējot 1940. gada notikumu ietekmi uz 1932. gada Neuzbrukšanas līgumu, ir jāsecina, ka līdzīgi kā Miera līguma pirmais punkts, tā darbība tika izbeigta, jo līguma izpilde nav savienojama ar okupāciju. Turklāt, Neuzbrukšanas līguma pirmais un trešais pants paliktu spēkā neatkarīgi no bruņota konflikta pastāvēšanas, jo pēc autores domām, ir atzīstami par pierakstītu starptautisko paražu tiesību normu. Svarīgi ir arī atzīmēt, ka Neuzbrukšanas līgumā tika ietverta norma, saskaņā ar kuru dalībvalstīm tika atļaut vienpusēji izbeigt līgumu gadījumā, ja otra līguma puse uzbruk kādai trešajai valstij. Tas dod pamatu secināt, ka bruņota konflikta uzsākšana nav savienojama ar Neuzbrukšanas līguma mērķi un priekšmetu.

5.3. 1939. gada 5. oktobra Savstarpējās palīdzības pakts

1939. gada 5. oktobrī starp PSRS un Latvijas Republiku tika noslēgts Savstarpējās palīdzības pakts.²²⁷ Daudzi vēsturnieki apgalvo, ka Latvija tika piespiesta parakstīt šo paktu.²²⁸ Neapstrīdot faktu, ka Savstarpējās palīdzības pakta noslēgšana varēja būt uzspiesta un līdz ar to pakts ir spēkā neesošs, saskaņā ar starptautisko līgumu tiesībām,²²⁹ šīs nodaļas ietvaros autore vērtēs bruņotu konfliktu ietekmi uz šo starptautisko līgumu tā, it kā, pakta noslēgšana pilnībā atbilstu starptautiskām līgumu tiesībām.

Kā jau tika secināts darba 1.2. -1.3. apakšnodaļās, lai izdarītu secinājumus par 1940. gada Latvijas Republikas inkorporācijas PSRS sastāvā ietekmi uz Savstarpējās palīdzības pakta spēka esamību, ir sīkāk jāizvērtē pakta saturu. Papildus tam, ir jāatzīmē, ka Savstarpējās palīdzības pakts tika noslēgts uz noteiktu laiku. Saskaņā ar Savstarpējās palīdzības pakta nobeiguma noteikumiem, tas ir spēkā 10 gadus. Turklāt gadījumā, ja viena no līdzējām pusēm neatzītu par vajadzīgu uzteikt to vienu gadu pirms termiņa notecēšanas, tas automātiski paliek

²²⁶ 1932. gada 5. februāra Latvijas Republiku un PSRS neuzbrukšanas līgums. Valdības Vēstnesis, 1932. gada, Nr. 146; sk. arī League of Nations Treaty Series, vol.148,p.123.

²²⁷ 1939. gada 5. oktobra PSRS un Latvijas Republiku Savstarpējās palīdzības pakts. Pieejams http://www.historia.lv/alfabets/L/la/lat_psrp_palidz_pakt/dokumenti/1939.10.05.latviesu.htm [aplūkots 17.04.2012.]

²²⁸ [B.a] Okupācijas režīmi Baltijas valstīs 1940–1991: Latvijas Vēsturnieku komisijas 2008. gada pētījumi un starptautiskās konferences materiāli, 2008. gada 30.–31. oktobris. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2009, 60.lpp

²²⁹ 1969. gada 23. maija Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām: Starptautiskā konvencija. Latvijas vēstnesis, 1993. gada 3. jūnijs, nr. 52.

spēkā uz turpmākiem 10 gadiem.²³⁰ Tomēr, Savstarpējās palīdzības paktā nav ietverts noteikums, par tā spēka esamību bruņota konflikta gadījumā.

Savstarpējās palīdzības pakts sastāvēja no preambulas un sešiem pantiem. Saskaņā ar Savstarpējās palīdzības pakta pirmo punktu, abas līdzējas puses apņēmas sniegt viena otrai visāda veida palīdzību, ieskaitot arī militāru, gadījumā, ja notiktu tiešs uzbrukums vai rastos uzbrukuma draudi no jebkuras Eiropas lielvalsts puses līdzēju pušu jūras robežām, Baltijas jūrā vai viņu sauszemes robežām caur Igaunijas vai Lietuvas Republikas teritoriju. Saskaņā ar pakta otro punktu, PSRS apņēmas sniegt Latvijas Republikas armijai palīdzību ar apbruņojumu un citiem kara materiāliem. Saskaņā ar trešo pantu, Latvijas Republika piešķīra PSRS tiesības turēt Liepājā un Ventspilī kara flotes bāzes un dažus aerodromus, krasta artilērijas bāzi starp Ventspili un Pitragu. Papildus tam, flotes bāžu aerodromu un krasta artilērijas bāzes aizsardzībai PSRS bija tiesības turēt padomju sauszemes un gaisa spēkus. Saskaņā ar pakta 4. pantu abas līdzējas puses apņēmas nenoslēgt nekādas savienības un nepiedalīties nekādās koalīcijās, kas būtu vērstas pret vienu no līdzējām pusēm. Pēc autores domām, pirmo četru punktu darbība tika izbeigta 1940. gada notikumu dēļ.

Atsevišķas uzmanības vērti ir arī Savstarpējās palīdzības pakta piektais un sestais punkts. Saskaņā ar pakta 5. punktu, pakta īstenošana nekādā ziņā nedrīkstēja aizskart līdzēju pušu suverēnās tiesības. Saskaņā ar 6. punktu, bāzēm un aerodromiem ierādītā teritorija palika Latvijas Republikas teritorija. Pēc autores domām, šajos punktos tika perakstīta starptautiskā paražu tiesību norma, kuras spēkā esamība netiek aizskarta bruņota konflikta gadījumā..

Vērtējot 1940. gada Latvijas Republikas inkorporāciju PSRS sastāvā ietekmi uz Savstarpējās palīdzības pakta spēka esamību, ir jāņem vērā okupācijas kā īpaša bruņota konflikta veida ietekmi uz līgumiem un līguma mērķis un priekšmets. Saskaņā ar Savstarpējās palīdzības pakta preambulu pakts tika noslēgts ar nolūku attīstīt 1920.gada 11.augusta miera līguma nodibinātās draudzīgās attiecības, kas pamatojas uz otras puses valstiskās neatkarības atzīšanu un neiejaukšanos tās iekšējās lietās un ar nolūku stiprināt apņemšanos nokārtot konfliktus mierīgā ceļā un pasargāt savstarpējo drošību. Pēc autores domām, šāds mērķis tiek nepārprotami sagrauts ar vienas valsts bruņotu uzbrukumu pret otru, līdz ar to Savstarpējās palīdzības pakts zaudēja savu spēku tad, kad Latvijas Republika tika inkorporēta PSRS sastāvā. Tomēr, kā jau tika uzsvērts iepriekš pakta piektais un sestais punkts var tikt pamatoti uzskatīti par pierakstīto starptautisko paražu tiesību normu, kuru pastāvēšana nav atkarīga no līguma spēka esamības.

²³⁰ 1939. gada 5. oktobra PSRS un Latvijas Republiku Savstarpējās palīdzības pakts. Pieejams http://www.historia.lv/alfabets/L/la/lat_psrp_palidz_pakt/dokumenti/1939.10.05.latviesu.htm [aplūkots 17.04.2012.]

KOPSAVILKUMS

Bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem noteikšana ir viens no sarežģītākiem jautājumiem starptautiskās tiesībās. Ņemot vērā kara koncepcijas maiņu, mainīgu uzskatu par tās legālo statusu un atšķirīgas legālās karadarbības uzsākšanas un turpināšanas sekas, ir grūti radīt precīzu vispārējo noteikumu par karadarbības uzsākšanas efektu uz līgumiem. Šī jautājuma legālais regulējums ir nosakāms atbildot uz jautājumu par kara un tiesību savstarpējām attiecībām un vērtējot tiesību zinātnieku atziņas un valstu praksi attiecībā uz atsevišķām problēmām, ko izraisa karš attiecībā uz līgumiem. Viennozīmīgu atbildi uz to, vai radītais Starptautisko tiesību komisijas noteikumu projekts ir atbilstošs valstu praksei un nostājai varēs dot tikai balstoties uz pašu valstu ar laiku nostabilizējušos attieksmi pret tiem. Neskatoties uz to, pēc autores domām, šādas attieksmes pareizai ievirzīšanai ir jārada skaidrība par esošā regulējuma pareizo interpretāciju un sekmīgākām attīstības tendencēm. Saskaņā ar to, maģistra darba izstrādāšanas gaitā, pētot gan vēsturisko konfliktu ietekmes uz līgumiem attīstību, gan tiesību zinātnieku diskusijas, Starptautisko organizāciju dokumentus, kā arī Starptautiskās tiesas praksi, autore ir nākusi pie vairākiem secinājumiem:

1. Teorijas par līgumu darbības izbeigšanos uzsākoties karam pirmavots ir meklējams seno laiku paražās.

Dabisko tiesību filozofijas atziņas sāka veidot jau tādi filozofi kā Aristotelis un Cicerons. Tomēr, ir grūti piekrist viedoklim, ka seno laiku valstu vadītāji vadījās tieši no filozofijas uzskatiem, pasludinot līgumus par izbeigtiem karam uzsākoties. Seno laiku starptautisko attiecību pamatkonceptija bija pilnīgi pretēja mūsdienu starptautisko attiecību pamatkonceptijai. Mūsdienās par dabiskiem sabiedrības dzīves apstākļiem tiek uzskatīts miers. Karš nav nekas vairāk kā šī dabiskā stāvokļa īslaicīga pārtraukšana un tiek uzskatīts par nenormālu situāciju. Senos laikos, savukārt, pamatā dabiska vienas valsts attieksme pret otru valsti bija potenciālais un aktuālais naidīgums. Šī iemesla dēļ karš, nevis miers bija starptautisko attiecību pamats. Tādēļ ir pamatots secinājums, ka izbeigšanas teorijas pamats ir meklējams seno laiku tradīcijās, savukārt dabisko tiesību uzplaukuma gados tai tika piešķirts arī filozofisks pamatojums.

2. Juridisko doktrīnu, kas nosaka, ka bruņota konflikta uzsākšana neaptur un neizbeidz līgumus automātiski, nevar nosaukt par jaunu teoriju par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem.

Autoresprāt, šādu izpratni par bruņotu konfliktu ietekmi pauda jau Bluntčīli norādot, ka līgumi, kas noslēgti starp karojošām pusēm, nav obligāti izbeidzami vai apturami ar kara pasludināšanu; tie zaudē savu spēku kara laikā tikai tad, kad to izpildīšana

nav savienojama ar kara stāvokli. Līdz ar to, pēc autores domām, šādu doktrīnu var uzskatīt par turpināšanas teorijas atzaru nevis par jaunu teoriju.

3. Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem piedāvātā bruņotu konflikta definīcija ir grozāma, svītrojot no definīcijas vārdu „ilgstoša”.

Neskatoties uz to, ka iekšzemes bruņotais konflikts ir lielā mērā valsts iekšējā lieta, tā ietekme uz starpvalstu līgumu attiecībām mūsdienās var būt stipri līdzīga starptautiska bruņota konflikta ietekmei. Pieņemtajā definīcijā iekšzemes bruņota konflikta raksturojošā pazīme ir ilglaicīgums, taču šāda pazīme neļauj objektīvi noteikt konflikta ietekmi. Kā jau tika minēts, valstu praksē pastāv gadījumi, kad divdesmit četru stundu garš uzbrukums tiek atzīts par bruņotu uzbrukumu. Tādēļ, pēc autores domām, ir jāparedz ka Noteikumi par bruņotu konfliktu ietekmi ir attiecināmi uz visa veida iekšzemes bruņotiem konfliktiem.

4. Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem 14. panta ietvertais vārdu savienojums „saskaņā ar Apvienoto Nāciju Statūtiem” neatspoguļo valstu nodomu piemērot šo pantu neskatoties uz paš aizsardzības tiesības īstenošanas pamatu.

Saskaņā ar pirmo Lucija Kafliša ziņojumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem, paš aizsardzības tiesības īstenošana ļauj valstīm apturēt to līgumu darbību, kuru izpilde nav savienojama ar šīs tiesības īstenošanu. Turklāt, šī tiesība piemīt valstij neatkarīgi no tā, vai paš aizsardzības tiesības tiek īstenotas saskaņā ar ANO Statūtu 51. pantu vai balstoties uz paražu tiesību normu. Pēc autores domām, paš aizsardzības paražu tiesības apjoms ir plašāks nekā paš aizsardzības tiesības apjoms saskaņā ar ANO Statūtu 51. pantu, jo paražu paš aizsardzības tiesība neparedz valstij pienākumu paziņot ANO Drošības Padomei par paš aizsardzības tiesības īstenošanu. Līdz ar to, nevar piekrist Lucija Kafliša paustajai atziņai, ka Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem 14. panta atsauce uz paš aizsardzības tiesības īstenošanu saskaņā ar Apvienoto Nāciju Statūtiem, atspoguļo valstu nodomu atļaut valstīm apturēt līgumu darbību īstenojot paš aizsardzību neatkarīgi no šīs tiesības izmantošanas tiesiskā pamata. Pēc autores domām, no Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem 14. panta ir svītrojami vārdi „saskaņā ar Apvienoto Nāciju Statūtiem”.

5. Valsts ir tiesīga apturēt starptautisko līguma darbību, saskaņā ar Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem, gadījumā, ja tā īsteno savas tiesības uz paš aizsardzību savas valsts ietvaros.

Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem 14. panta komentāros ir norādīts, ka šīs pants ir piemērojams tikai starptautiskā bruņota konflikta gadījumā. Par vienīgo šī viedokļa pamatojumu var kalpot Starptautiskā tiesas 2004. gada konsultatīvajā viedoklī

paustais lietā par tiesiskām sekām, kas radās dēļ uzbūvētās sienas Palestīnas okupētās teritorijās. Šajā konsultatīvajā viedoklī Starptautiskā tiesa pauda atziņu, ka ANO Statūtu 51. pants ir piemērojams tikai gadījumā, kad pastāv uzbrukums no citas valsts. Tomēr šāda atziņa, pēc autores domām, nav pamatota. Pirmkārt, tā ir plaši kritizēta no tiesību zinātnieku puses. Otrkārt, interpretējot ANO Statūtu 51. pantu saskaņā ar to parasto nozīmi, nevar secināt, ka attiecībā uz paš aizsardzības tiesības īstenošanu pastāvētu šāds ierobežojums. Arī ANO Statūtu 51. panta *travae preparatoris* neatrodamas norādes uz panta radītāju vēlmi paredzēt šādu ierobežojumu.

6. Preventīvās paš aizsardzības tiesības īstenošana nepiešķir valstij tiesības apturēt starptautisko līgumu darbību saskaņā ar Noteikumiem par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem.

Preventīvās paš aizsardzības koncepcijai ir strīdīgs statuss starptautiskajās tiesībās un valstu praksē. Valstis dod priekšroku stingrākiem savu rīcību attaisnojumiem, atsaucoties, piemēram, uz „bruņota uzbrukuma” plašāku interpretāciju nevis uzsākot doktrinālās debātes par priekšlaicīgās paš aizsardzības tiesiskumu un tikumību. Valstis tiecās uz savu rīcību iekļaušanu 51. panta saturā nevis meklē to attaisnojumu tieši argumentējot ar plašāku paš aizsardzības paražu tiesību pastāvēšanu. Pēc autores domām, skaidri izteikta valstu tieksme pieļaut preventīvo paš aizsardzību, attaisnojot savu rīcību un noliedzot šādas tiesības pastāvēšanu, kad rīcība ir vērsta pret pašu valsti, acīmredzami liecina par *opinio juris* neesamību. Sakarā ar to, ka preventīvās paš aizsardzība nav atļauta ar ANO Statūtu 51. pantu, un nav izveidojusies paražu tiesību norma saskaņā ar kuru paš aizsardzība būtu atļauta, līguma darbības apturēšana īstenojot preventīvo paš aizsardzību, būtu pretēja starptautisko tiesību normām.

7. Bruņotā konflikta uzsākšana, izpildoties Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām noteiktiem kritērijiem, var tikt atzīta par rebus sic stantibus gadījumu.

Interpretējot Vīnes konvencijas par starptautiskām līgumu tiesībām 73. pantu atbilstoši starptautisko tiesību normām ir jāsecina - tas nenosaka, ka rebus sic stantibus doktrīna nav piemērojama bruņota konflikta uzsākšanas gadījumā. Vairāku valstu praksē ir atrodamas atziņas par bruņota konflikta uzsākšanas atzīšanu par fundamentālu apstākļu maiņu. Līdz ar to, pēc autores domām, nevar konstatēt paražu tiesību normas pastāvēšanu, kas izslēgtu rebus sic stantibus doktrīnas piemērošanu bruņota konflikta uzsākšanas gadījumā. Pretēji, ir jāpiekrīt, ka, bruņota konflikta uzsākšana, atsevišķos gadījumos var tikt uzskatīta par fundamentālo apstākļu maiņu un līdz ar to būt par pamatu, lai atkāptos no līguma. Šādu uzskatu atbalsta arī Eiropas Savienības tiesa, tā, piemēram, *Racke* lietā, Eiropas Savienības

tiesa norādīja, ka karadarbības uzsākšana bijušajā Dienvidslāvijas Federatīvajā Republikā ir uzskatāma par fundamentālo apstākļu maiņu.

8. Okupācijas dēļ daudzpusējo starptautisko līgumu darbība netiek ietekmēta, savukārt divpusējās saistības okupētājas un okupētās valsts starpā tiek izbeigti, ja tās izpilde nav savienojama ar okupāciju, vai tiek apturēta ja līguma izpilde nav iespējama okupācijas laikā.

Okupētājvalstij ir pienākums ievērot okupētās valsts starptautiskās saistības, izņemot gadījumus, kad tas ir neiespējams drošības apsvērumu dēļ, vai gadījumā, kad šādu saistību ievērošana būtu pretēja ceturtās Ženēvas konvencijas noteikumiem. Tomēr, vērtējot okupētājvalsts un okupētās valsts savstarpējās saistības, ir jāsecina, ka būtu absurdi paredzēt okupētājvalstij pienākumu pildīt saistības pašai pret sevi, līdz ar to, tādu divpusējo līgumu okupētās un okupētājvalsts starpā darbība, kuru priekšmets un mērķis nav savienojami ar okupāciju, izbeidzas ar okupācijas iestāšanos, savukārt tādu divpusējo līgumu darbība okupētās un okupētājvalsts starpā, kuru izpilde ir neiespējama okupācijas laikā, tiek apturēta. Papildus tam, vērtējot okupācijas ietekmi uz divpusējiem līgumiem okupētājas un okupētās valsts starpā, primārais kritērijs ir konkrētās saistības mērķis un priekšmets.

9. Latvijas Republikas pirms Otrā Pasaules kara ar Krieviju noslēgto divpusējo politisko līgumu darbība 1940. gada Latvijas Republikas inkorporācijas PSRS sastāvā dēļ tika izbeigta.

Izvērtējot Savstarpējās palīdzības pakta, Neuzbrukšanas līguma un Miera līguma otrā un trešā punkta priekšmetu un mērķi, autore nāca pie secinājuma, ka šie līgumu tika izbeigti ar 1940. gada Latvijas Republikas inkorporāciju PSRS sastāvā. Tomēr, daži šo līgumu punkti, piemēram, Savstarpējās palīdzības pakta piektais un sestais punkts, ir atzīstami par pierakstīto paražu tiesību normām, kuru spēks nav atkarīgs no bruņota konflikta pastāvēšanas.

ANOTĀCIJA

Bruņoti konflikti, kas ir viena no brutālākajām cilvēka dabas izpausmēm, pavadīja cilvēci visā tās attīstības garumā. Augošā kara ietekme uz visiem dzīves aspektiem rada arī jautājumus par kara ietekmi uz starptautiskajiem līgumiem.

Šī darba galvenais mērķis ir noskaidrot bruņotu konfliktu lomu starptautiskajās līgumu tiesībās, analizējot gan tiesību zinātnieku izteiktos viedokļus, gan ANO Starptautiskās tiesas spriedumus un konsultatīvos viedokļus, gan valstu praksi. Turklāt, autore vēlas, analizējot Starptautiskās komisijas radītos noteikumus, noskaidrot pastāvošā regulējuma trūkumus un izvirzīt priekšlikumus to pilnveidošanai. Saskaņā ar to, maģistra darba izstrādāšanas gaitā, autore ir nākusi pie vairākiem secinājumiem.

Pirmkārt teorijas par līgumu darbības izbeigšanos uzsākoties karam pirmavots ir meklējams seno laiku paražās.

Otrkārt, juridisko doktrīnu, kas nosaka, ka bruņota konflikta uzsākšana neaptur un neizbeidz līgumus automātiski, nevar nosaukt par jaunu teoriju par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem.

Treškārt, noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem piedāvātā bruņotu konflikta definīcija ir grozāma, svītrojot no definīcijas vārdu „ilgstoša”.

Četurtkārt, noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmes uz līgumiem 14. panta ietvertais vārdu savienojums „saskaņā ar Apvienoto Nāciju Statūtiem” neatspoguļo valstu nodomu piemērot šo pantu neskatoties uz paš aizsardzības tiesības īstenošanas pamatu.

Piektkārt, valsts ir tiesīga apturēt starptautisko līguma darbību, saskaņā ar Noteikumu par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem, gadījumā, ja tā īsteno savas tiesības uz paš aizsardzību savas valsts ietvaros.

Sestkārt, preventīvās paš aizsardzības tiesības īstenošana nepiešķir valstij tiesības apturēt starptautisko līgumu darbību saskaņā ar Noteikumiem par bruņotu konfliktu ietekmi uz līgumiem.

Septīnkārt, bruņotā konflikta uzsākšana, izpildoties Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām noteiktiem kritērijiem, var tikt atzīta par rebus sic stantibus gadījumu.

Astoņkārt, okupācijas dēļ daudzpusējo starptautisko līgumu darbība netiek ietekmēta, savukārt divpusējās saistības okupētājas un okupētās valsts starpā tiek izbeigti, ja tās izpilde nav savienojama ar okupāciju, vai tiek apturēta ja līguma izpilde nav iespējama okupācijas laikā.

Deviņkārt, Latvijas Republikas pirms Otrā Pasaules kara ar Krieviju noslēgto divpusējo politisko līgumu darbība 1940. gada Latvijas Republikas inkorporācijas PSRS sastāvā dēļ tika izbeigta.

Atslēgvārdi: bruņotais konflikts, starptautiskie līgumi, okupācija

ANOTATION

The use of armed force, as one of the brutal humanity expression accompanied the mankind during all its evaluation. Growing impact of war on different spheres of life rises questions regarding the effect of armed conflicts on international treaties.

The aim of this work is to determine the role that armed conflicts play in international law, by analyzing the works of prominent scholars of international law, the practice of the International Court of Justice and state practice. Furthermore the author aimed to review the Draft articles on armed conflicts effect on the treaties and to put forward suggestions for its improvement. The author has, however, reached several conclusions.

Firstly, the roots of theory regarding the termination of treaties because of armed conflict shall be found in the customary norms of ancient world.

Secondly, legal doctrine according to which treaties are not ipso facto terminated or suspended because of armed conflict cannot be regarded as distinct legal doctrine.

Thirdly, the definition of armed conflict offered in the articles on armed conflict effect on the treaties should be amended by striking of word "protracted".

Fourthly, words "in accordance with the UN Statute" incorporated in the article 14 of the draft articles on armed conflict effect on the treaties do not reflect the intention of the creators.

Fifthly, state is entitled to suspend the treaty while exercising the right of self-defence within the territory of one state.

Sixthly, the exercising of the right of preemptive self-defence does not grant the right to state to suspend the treaties.

Seventhly, the armed conflict can be regarded as *rebus sic stantibus* in case the criteria are met.

Eighthly, the occupation effect on treaties is as follows- multilateral treaties are not affected by occupation, but bilateral treaties are terminated or suspended.

Ninthly, the political bilateral treaties of the Republic of Latvia, concluded prior to the Second World War, are terminated.

Key words: international treaties, armed conflict, occupation

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

Literatūra

1. **Andersons E.** Četri prezidenti. Latvijas vēsture 1920-1940. Ārpolitika 2. sēj. Stokholmā: Daugava, 1984.
2. **Bojārs J.** Starptautiskās publiskās tiesības III. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
3. **Freiberģis J.** Jaunāko laiku vēsture 20. gadsimts. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001.
4. **[B.a.]** 20. gadsimta Latvijas vēsture. II: Neatkarīga valsts. 1918–1940. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2003.
5. **[B.a.]** Okupācijas režīmi Baltijas valstīs 1940–1991: Latvijas Vēsturnieku komisijas 2008. gada pētījumi un starptautiskās konferences materiāli, 2008. gada 30.–31. oktobris. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2009.
6. **Alex J.** Bellamy Just Wars: from Cicero to Iraq . Cambridge: Polity Press, 2006.
7. **Arend A., Beck R.** The International Law and Use of force: beyond The UN Charter paradigm. London: Routledge, 2003.
8. **Aust A.** Modern Treaty Law and practice. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
9. **Bellamy A.J.** Just Wars: from Cicero to Iraq. Cambridge: Polity Press, 2006.
10. **Benvenisti E.** The International Law of Occupation. Princeton: Princeton University Press, 2004.
11. **Bowett D. W.** Self-defence in International Law. New Jersey: The Lawbook Exchange, 2009.
12. **Brownlie I.** International Law and the use of force by states. Oxford: Oxford University Press, 1963.
13. **Brownlie I.** Principles of Public International Law. 7th ed. Oxford: Oxford University Press, 200.
14. **Butler W. E. (ed.)** The Non-use of force in International Law. Dodrecht : Martinus Nijhoff Publishers, 1989.
15. **Cohen A. J., Hungdah C.** Peoples China and International Law: A Documentary Study. Princeton: Princeton University Press, 1974.
16. **Conforti B.** The law and practice of the United nations. 3rd ed. Leiden: Martinus Nijfohh Publishers, 2005.

17. **Dinstein Y.** War, aggression and self-defence 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
18. **Doornik O., Schmalenbach K. (ed.)** Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary. London: Springer, 2012.
19. **Feilchenfeld E.** The International Economic Law of Belligerent Occupation. California: Carnegie endowment for international peace, 1942.
20. **Fitzmaurice M., Elias O. Fitzmaurice M., Elias O. (eds.)** Contemporary Issues in The Law of Treaties. Utrecht: Eleven International Publishing, 2005.
21. **Gray C.** International law and the Use of force. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2004.
22. **Harasziti G.** Treaties and the Fundamental Change of Circumstances. Oxford: Oxford University Press, 1975.
23. **Jennings R., Watts A. (Ed.)** Oppenheim's International Law. Volume I. Peace. 9th ed. London: Longman, 1996.
24. **Kammerhofer J.** Uncertainties of the law on self-defence in the United Nations Charter. Book: Netherlands Yearbook of International Law Volume XXXV. Hague: Asser Press, 2004.
25. **McIntyre S.H.** Legal Effect of World War II on the Treaties of United States. Hague: M.Nijhoff, 1958.
26. **McNair A.** Law of Treaties. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 1961.
27. **Oppenheim L.** International Law: a treatise I vol. 3rd ed. New Jersey: The Lawbook Exchange, 1920.
28. **Roberts J. M.** Twentieth Century: The History of the World, 1901 to 2000. New York: Viking, 2000.
29. **Schwarzenberger G.** International Law as Applied by International Courts and Tribunals, vol. 2. London: Sweet & Maxwell Ltd, 1968.
30. **Simma B. (ed.)** The Charter of the United Nations a commentary. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2002.
29. **Stanimir A.** Self-defence Against the Use of Force in International Law. Hague: Kluwer Law International, 1996.
31. **Verzijl H. W. (ed.)** International Law in Historical Perspective. Leyden: A.W. Sijthoff, 1970.
32. **Vilinger M. E.** Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2009.

Periodika

1. **Lejnieks M.** Par Latvijas-Krievijas miera līguma spēka esamību. Jurista Vārds, 2006. gada 11. jūlijā, Nr. 27.
2. **Lerhis A.** Latvijas ārpolitiskā dienesta un Ārlietu ministrijas pirmie darbības gadi (1919. gads – 20. gadu pirmā puse). Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. 1998. Nr.2.
3. **Ziemele I.** Latvijas- Krievijas robežas jautājums un Latvijas nepārtrauktības doktrīna. Jurista Vārds, 2008. gada 22. jūlijā, Nr. 27.
4. **Ago R.** Eight report on state responsibility. International Law Commission Yearbook ,1980, Vol. II, Part one.
5. **American Law Institute.** Restatement of the Law Third: Foreign Relations of the United States. American Journal of International Law, 1987, vol. 1.
6. **Burke N.** A change in respective: looking at occupation through the lens of the law of treaties. Journal of International Law and Politics, 2008, vol. 41, Nr. 103.
7. **Bhuta N.** The Antimonies of Transformative Occupation. European Journal of International Law, 2005, nr. 16, p. 721- 726.
8. **Chinkin C. M.** Crisis and the Performance of International Agreements: The Outbreak of War in Perspective. Yale Journal of World Public Order.1980, No. 177.
9. **Conforti B., Labella A.** Invalidity and Termination of Treaties: The Role of National Courts. European Journal of International Law , 1990, nr. 44.
10. **Corten O.** The Controversies Over the Customary Prohibition on the Use of Force: A Methodological Debate. The European Journal of International Law,2006, Vol. 16 no.5.
11. **Garner W.J.** Harvard Draft Convention on the Law of treaties. American Journal of International Law. 1935, vol. 29.
12. **Hurts Cecil J.B.** The Effect of wars on Treaties. Second Yearbook of International Law, 1921, vol. 38.
13. **Lenoir J.J.** The effect of war on Bilateral treaties. The Georgetown Law Journal. 1946, vol .34.
14. **Mrazek J.** Armed Conflict and the Use of Force. Czech Yearbook of International Law. 2010, Nr.1.
15. **Nahlik S.E.** The Grounds of Invalidity and Termination of Treaties. American Journal of International Law, 1971, nr. 65.
16. **Prescott K.M.** How war effected treaties between belligerents: A Case study of the Gulf war. Emory International Law Review. 1993, vol. 7.
17. **Roberts A.** Transformative Military Occupation: Applying the Laws of War and Human Rights. American Journal of international Law, 2006, nr. 100.

18. **Rowles.** Military Response to Terrorism: Substantive and Procedural Constraints in International law Proceedings. USA: Amer. Soc. Intl., 1998.
19. **Siobhan W.** The legal characterization of the armed conflicts in Afganistan and Iraq: implication for protection. Netherlands International Law Rewiev. 2011, Nr. 173.
20. **Sonnenfeld R.** Succession and Continuation. A Study on Treaty Practice in Post-War Germany. Netherlands Yearbook of International Law , 1976.
21. **Szalai A.** Hungarial Experience regarding the effect of World Wars on International Treaties. Acta Societatis Martensis, 2008, vol. 3.
22. **Tarasofsky R.** Legal protection of The Environment during Armed Conflict. Netherlands Yearbook of International Law, 1993, nr. 17.

Konvencijas un starptautiskie līgumi

1. 1907. Gada Hāgas konvencija par kara uz sauszemes likumiem un paražām. Pieejams http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp [aplūkots 20.03.2012]
2. 1919. gada 28. jūnija Versaļas līgums Pieejams <http://avalon.law.yale.edu/imt/partx.asp> [aplūkots 17.02.2012.]
3. 1920. gada 11. augusta Latvijas-Krievijas miera līgums. Pieejams http://www.historia.lv/alfabets/L/la/miera_ligums/miera_ligums.htm [aplūkots 17.03.2012.]
4. Treaty of Mutual Guarantee between Germany, Belgium, France, Great Britain and Italy on October 16, 1925. Pieejams: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/locarno_001.as [aplūkots 11.04. 2012]
5. 1932. gada 5. februāra Latvijas Republiku un PSRS neuzbrukšanas līgums. Valdības Vēstnesis, 1932. gada, Nr. 146.
6. 26 December 1933 Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. Pieejams <http://www.molossia.org/montevideo.html> [aplūkots 12.02.2012.]
7. 1939. gada 5. oktobra PSRS un Latvijas Republiku Savstarpējās palīdzības pakts. Pieejams http://www.historia.lv/alfabets/L/la/lat_psrp_palidz_pakt/dokumenti/1939.10.05.latviesu.htm [aplūkots 23.04.2012.]
8. 1949. gada 12. augusta Konvencija par jūras kara spēku sastāvā esošo ievainoto, slimo un kuģu katastrofās cietušo personu stāvokļa uzlabošanu. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 27. martā, nr. 48. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.
9. 1949. gada 12. augusta Konvencijas par civiliedzīvotāju aizsardzību kara laikā. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 19. aprīlī, nr. 60. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.

10. 1949. gada 12. augusta Konvencijas par izturēšanos ar kara gūstekņiem. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 5. aprīlī, nr. 52. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.

11. 1949. gada 12. augusta Konvencija par ievainoto un slimo stāvokļa uzlabošanu aktīvajās armijās. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 22. maijā, nr. 46. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.

12. 1949. gada 12. augusta Konvencija par jūras kara spēku sastāvā esošo ievainoto, slimo un kuģu katastrofās cietušo personu stāvokļa uzlabošanu. Ženēva. Latvijas Vēstnesis, 2002. gada 27. martā, nr. 48. Latvijas Republikā spēkā no 1992. gada 24. jūnija.

13. Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūti. Pieejami: <http://www.un.org/aboutun/charter/> [aplūkots 10.04.2012.] Latvijā spēkā no 17.09.1991

14. 1969. gada 23. maija Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām: Starptautiskā konvencija. Latvijas vēstnesis, 1993. gada 3. jūnijs, nr. 52.

Tiesu nolēmumi

Satversmes tiesa

1. Satversmes tiesas tiesneses Kristīnes Krūmas atsevišķās domas lietā Nr. 2007-10-0102.

ANO Starptautiskā tiesa

1. ANO Pastāvīgās starptautiskās tiesas spriedums lietā: Case of the Free Zones of Upper Savoy and the District of Gex (France v. Switherland), P. I.C.J. Reports, 1932.

2. ANO Starptautiskās tiesas 1950. gada 11. jūlija konsultatīvais viedoklis lietā: International status of South-West Africa. I.C.J Reports 1950. Pieejams: <http://www.icj-cij.org/docket/files/10/1891.pdf> , [aplūkots 10.04.2012.]

3. ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Fisheries Jurisdiction case (Germany v. Iceland), I.C.J. Reports, 1973.

4. ANO Starptautiskās tiesas 1978. gada 19. decembra spriedums lietā: Aegean Sea Continental Shelf (Greece v. Turkey), I.C.J. Reports 1978.

5. ANO Starptautiskās tiesas 1986. gada 27. jūnija spriedums lietā: Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua. I.C.J Reports , 1986.

6. ANO Starptautiskās tiesas 1993. gada 15. jūnija spriedums lietā: Territorial Dispute (Lybia v Chad) , I.C.J. Report 1994.

7. ANO Starptautiskās tiesas spriedums lietā: Maritime Delimitation and Territorial Question between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain), I.C.J. Reports 1994.

8. ANO Starptautiskās tiesas 1996. gada 8. jūlija konsultatīvais viedoklis lietā: Legality of the threats to use nuclear weapons . I.C.J. Reports, 1996.

9. ANO Starptautiskās tiesas 2004. gada 9. jūlija konsultatīvais viedoklis lietā: Legal consequences on the Construction of Wall in the Occupied Palestinian Territory. I.C.J. Reports 2004.

10. Higgins R. Legal consequences on the Construction of Wall in the Occupied Palestinian Territory. Separate Opinion. I.C.J. Reports 2004. Pieejams <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1681.pdf>, [aplūkots 10.04.2012.]

Eiropas Savienības tiesa

1. Eiropas Savienības tiesas 1998. gada 16. jūnija spriedums lietā: C-162/96 Racke, ECR.

Citu tiesu nolēmumi

1. International Tribunal for the Prosecution of Person Responsible for serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Former Yugoslavia since 1991, Prosecutor v. Du [Ko Tadić]

2. Court of Cassation. Lanificio Branditex v. Societa Azais e Vidal, 8 November 1971, Italian Yearbook of International Law, 1975.

Starptautiskās tiesību Komisijas un citu organizāciju dokumenti

1. 1912. gada rezolūcija „Noteikumi par kara ietekmi uz starptautiskiem līgumiem. Institut de Droit international. Pieejams http://www.idi-iil.org/idiF/navig_chron1913.html [aplūkots 17.03.2012.]

2. Justitia et Pace Institute de Droit International. The effect of armed conflict on treaties, 1985, Helsinki. Pieejams http://www.idi-iil.org/idiE/resolutionsE/1985_hel_03_en.PDF [aplūkots 10.03.2012.]

3. Brierly J.L. Report on the law of treaties. U.N. Doc. A/CN.4/23, 1950. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_23.pdf [aplūkots 10.03.2012.]

4. Fitzmaurice G.G. Second Report on the Law of Treaties. U.N. Doc. A/CN.4/107. Yearbook of the International Law Commission, 1957. vol. II. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_107.pdf [aplūkots 13.04.2012.]

5. Fitzmaurice G. Fifth report on the law of treaties. U.N. Doc. A/CN.4/130, 1960. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_130.pdf [aplūkots 02.02.2012.]

6. Waldock H. Third report on the law of treaties. U.N. Doc. A/CN.4/167, 1964. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_167.pdf [aplūkots 02.02.2012.];

7. Memorandum by the Secretariat. The effect of the armed conflicts on treaties: examination of practice and doctrine. 1 February 2005, A/CN.4/550, 2005. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/226/28/PDF/N0522628.pdf?OpenElement> [aplūkots 10.02.2012.]

8. Brounlie I. First report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/552, 2005. Pieejams <http://daccess-dds->

ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/250/71/PDF/N0525071.pdf?OpenElement [aplūkots 12.03.2012.]

9. Brounlie I. Second report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/570, 2006,p.12.Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/393/78/PDF/N0639378.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.]

10. Brounlie I. Third report on the effect of armed conflicts on treaties. U.N. Doc. A/CN.4/578, 2007,p.20.Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/254/07/PDF/N0725407.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.03.2012.].

11. International Committe of Red Cross. How is the term „armed conflict” defined in International Humanitarian Law, March 2008. Pieejams <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf> [aplūkots 12.03.2012.]

12. International Law Comission. Report of the work of sixty second session. Effect of armed conflict on the law of treaties. U.N. Doc. A/65/10, 2010, p. 60. Pieejams <http://untreaty.un.org/ilc/reports/2010/english/chp6.pdf> [aplūkots 10.04.2012.]

13. International Law Commision. Draft articles on the effect of Armed Conflict on Treaties with commentaries. 11 May 2011, U.N. Doc. A/CN.4/L.777. Pieejams http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/1_10_2011.pdf [aplūkots 24.03.2012.]

11. International Law Commision. Effect of armed conflicts on treaties. Comments and information received from governments. U.N. Doc. A/CN.4/662, 2010. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/273/48/PDF/N1027348.pdf?OpenElement> [aplūkots 12.04.2012.]

13. Caflish L. First report on the effect of armed conflict on the law of treaties, of the Special Rapporteur. U.N. Doc. A/CN.4/627, 2010. Pieejams <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/286/00/PDF/N1028600.pdf?OpenElement> , [aplūkots 18.04.2012]

Maģistra darbs „Bruņotu konfliktu ietekme uz līgumu spēka esamību" izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors:

Anastasija Zankoviča

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Mag. iur. Māris Lejnīeks

02.05.2012.

Recenzents:

Darbs iesniegts Latvijas Universitātes Juridiskās Fakultātes Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedrā 02.05.2012.

Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedras metodiķe Ilze Leonoviča

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____ prot. Nr. ____

Komisijas sekretāre: